

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

МАР'ЄНКО ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА
УДК 141.7:[316.77:004.9]:316.324.8(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

За спеціальністю 033 – Філософія
Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.Ю. Мар'єнко

Науковий керівник:

Воронкова Валентина Григорівна,

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри управління та адміністрування, Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Запоріжжя – 2025

АНОТАЦІЯ

Мар'єнко В.Ю. Феномен інформаційно-комунікаційних технологій: соціально-філософський аналіз. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» (03 – Гуманітарні науки). Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2025.

У кваліфікаційній роботі проаналізовано теоретико-методологічні засади феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), розкрито соціокультурний потенціал феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як рушійної сили сучасної динаміки постінформаційного суспільства, визначено філософські виміри вдосконалення взаємодії інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та управлінської культури в епоху експоненційного розвитку та цифрової складності. На підставі такої концептуалізації з'ясовано особливості розвитку суспільства від інформаційного до «постінформаційного» (мережевого, цифрового), визначено й обґрунтовано напрями впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини; проаналізовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін.

У межах дисертації висунуто низку положень, які конкретизують наукову новизну.

Уперше:

- визначено методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та розкрито їх вплив на розвиток сучасного постінформаційного соціуму, який представляє сукупність філософських та міждисциплінарних підходів, що дозволили розглянути ІКТ як складну, динамічну систему із власною структурою, функціями та соціальним впливом. Методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що закладають основу інтеграції філософської методології

(аксіологічного, інформаціологічного, семіотичного, антропологічного, постструктуралістського, постфеноменологічного, синергетичного), поєднаних з міждисциплінарною методологією Agile та датаорієнтованим підходом, дозволили комплексно проаналізувати соціальний та культурний феномен ІКТ. Міждисциплінарний підхід забезпечує інтеграцію знань з філософії, соціології, інформатики, психології, що є критично важливим для розуміння впливу ІКТ на різні рівні людського буття.

- досліджено інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як рушійну силу соціокультурної динаміки сучасного суспільства, що сприяє значним трансформаційним змінам в умовах постінформаційних викликів. Ці зміни виступають основними інструментами, які впливають на соціальну структуру, культурні практики, освітні процеси, економічну діяльність, стимулюючи новачії та трансформації на всіх рівнях. Ці технології змінюють спосіб комунікації, навчання, праці, дозволяють спричиняють глибокі зсуви у свідомості, сприяють цифровій ідентичності, зростанню інформаційної самосвідомості та появі нових форм соціальної взаємодії. Доведено, що ІКТ у постінформаційну добу це не просто технічний інструмент, а стратегічний чинник глибоких соціокультурних змін, які визначають нову парадигму розвитку інтелектуальної цивілізації.

- обґрунтовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін. Людиноцентрична (гуманістична) модель інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є вираженням сучасного філософського підходу, який розглядає людину як центральну цінність і мету технологічного розвитку. Модель людиноцентричної (гуманістичної) управлінської культури – це концептуальна структура, яка поєднує філософські засади цифрового гуманізму, гуманістичні принципи сучасного управління, зосереджених на людині як ключовій цінності. Доведено, що така модель покликана відповідати викликам цифрової трансформації, де основна увага приділяється не лише ефективності та технологіям, а й розвитку особистості.

Удосконалено:

- *поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), у контексті якого сформовано концепт постінформаційного суспільства, що визначає наступний етап еволюції суспільства після інформаційного. Проаналізовано такі поняття як інформатизація, інформаційне та інформаціональне суспільство, філософія інформації, цифровізація, які створили основу нової філософської науки – інформаційної філософії. Доведено, що в основі інформаційної філософії – інформаційні процеси, що формують реальність, дослідження того, як виникають знання, як людина сприймає, інтерпретує й передає смисли. Інтердисциплінарність інформаційної філософії включає поєднання філософських ідей із теорією інформації, кібернетикою, когнітивістикою, лінгвістикою, етикою цифрових технологій;*

- *з'ясовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини – від медицини та охорони здоров'я до транспорту, енергетики та туризму, що кардинально змінюють усі аспекти людського життя – від повсякденного побуту до глобального управління ресурсами. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) чинять потужний вплив на всі ключові сфери життєдіяльності людини, стаючи каталізатором інновацій, підвищення ефективності, доступності послуг та якості життя загалом. Доведено, що ІКТ не просто супроводжують життєдіяльність людини, вони визначають її нові форми, якість і можливості, створюючи основу для сталого розвитку цифрового суспільства;*

- *вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності. Експоненційний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) радикально трансформує управлінську культуру підприємств у цифрову епоху, змінюючи її структуру, цінності, комунікаційні формати та принципи прийняття рішень. Управлінська культура стає динамічною, відкритою до змін і базується на цінностях*

колективного інтелекту, технологічного партнерства та постійного самонавчання. Доведено, що ІКТ не лише оптимізують операційні процеси, а й переосмислюють саму сутність управління як практику, що потребує нової філософії лідерства, цифрової свідомості та стратегічного бачення в умовах постійної цифрової еволюції;

- *розкрито умови відновлення людини у контексті інформаційного перевантаження*, що призводить до когнітивного виснаження, зниження концентрації уваги, емоційного вигорання, та вимагає відновлення людини. Доведено, що для відновлення людини необхідне створення умов, які охоплюють кілька рівнів: а) когнітивні умови, до яких відноситься цифрова гігієна, в основі якої цифрове розвантаження, структуризація інформації; б) психоемоційні умови, що включають свідоме уникнення шуму соцмереж, психологічна підтримка, рефлексія, в основі якої осмислення інформації, що надходить; в) фізіологічні умови, що знижують рівень стресу й перенавантаження; г) соціально-організаційні умови – підтримка ментального здоров'я, управління інформаційними потоками.

Набули подальшого розвитку:

- *аналіз генези соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)*, що демонструє поступовий перехід від технооптимістичних і функціонально-інструментальних підходів до глибшого осмислення ІКТ як соціального та культурного явища. Проаналізовано чотири етапи становлення ІКТ: 1) технократичний етап (1950–1970-ті роки); 2) інформаційно-суспільний етап (1980–1990-ті роки); 3) постмодерністсько-критичний етап (2000–2010-ті роки); 4) цифрово-екзистенційний етап (2010-ті – донині). ІКТ розглядаються не лише як засіб передачі інформації, а як потужний чинник трансформації соціальних практик, структури влади, комунікаційної взаємодії та самоідентичності людини. Доведено, феномен ІКТ постає як ключова категорія сучасної соціальної філософії, яка вимагає міждисциплінарного аналізу та переосмислення засад буття людини в умовах цифрової доби.

- *положення про цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на трансформацію форм спілкування та соціальних взаємин*, що стали одними з основних інструментів комунікації у сучасному світі. Комунікаційні зрушення сприяли розширенню соціальних зв'язків, утворенню нових соціальних груп та мережевих спільнот на основі формування спільних інтересів. Доведено, що цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж відображають глибокі зміни в способах взаємодії людей, зумовлені еволюцією цифрових технологій, алгоритмів та платформ. В основі таких зрушень лежать радикальні перетворення у структурах комунікації, швидкості обміну інформацією, межах приватності, а також у розумінні соціального капіталу та ідентичності.

- *положення про екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження*, що представляє філософсько-управлінську концепцію, яка висвітлює потребу в оновленні внутрішнього «Я» керівника як суб'єкта управління в умовах інтенсивних цифрових змін, нестабільності інформаційного середовища та втрати сенсів. У добу цифрової турбулентності екзистенційне відновлення суб'єкта управління є необхідною умовою збереження людяності, цілісності та стратегічної суб'єктності. Це передбачає не лише адаптацію до нових умов, а й глибоку внутрішню трансформацію керівника як мислячої, відповідальної та ціннісно вмотивованої особистості, спроможної орієнтуватися у складному інформаційному середовищі.

Ключові слова: інтелектуальна революція, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство, експоненційний розвиток, інформаційне переживання, екзистенційне відновлення суб'єкта, мережеві спільноти, постінформаційне суспільство, технологічна сингулярність, цифрова трансформація, штучний інтелект, інформаційна філософія, «епоха постправди».

ABSTRACT

MARIENKO V. Y. The Phenomenon of Information and Communication Technologies: Socio-Philosophical Analysis. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript. Thesis for a PhD degree in Philosophy, specialty 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History (03 - Humanities). - Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2025.

The qualification work analyzes the theoretical and methodological foundations of the socio-philosophical analysis of the phenomenon of information and communication technologies (ICT), reveals the socio-cultural potential of the phenomenon of information and communication technologies (ICT) as a driving force of the modern socio-cultural dynamics of modern society, identifies the philosophical dimensions of improving the interaction of information and communication technologies (ICT) and governmental culture in the era of exponential development and digital complexity. On the basis of this conceptualization, the peculiarities of the development of society from information to “post-information” (network, digital) are clarified, the directions of influence of information and communication technologies (ICT) on key areas of human life are identified and substantiated; the influence of information and communication technologies (ICT) on the formation of a human-centered model of managerial culture in the context of digital changes is substantiated.

The dissertation puts forward a number of provisions that specify scientific novelty.

It is the first time that:

- methodological approaches to analysing the phenomenon of information and communication technologies (ICT) have been defined and their impact on the development of modern post-information society has been revealed, representing a set of philosophical and interdisciplinary approaches that have made it possible to consider ICT as a complex, dynamic system with its own structure, functions and social impact.

- methodological approaches to analysing the phenomenon of information and communication technologies (ICT), which lay the foundation for the integration of philosophical methodology (axiological, informationological, semiotic,

anthropological, poststructuralist, postphenomenological, and synergistic), combined with the interdisciplinary Agile methodology and a data-oriented approach, have made it possible to comprehensively analyse the social and cultural phenomenon of ICT.

- information and communication technologies (ICT) were studied as a driving force of the socio-cultural dynamics of modern society, contributing to significant transformational changes in the context of post- information challenges. It has been proven that ICT in the post-information era is not just a technical tool, but a strategic factor in profound socio-cultural changes that determine a new paradigm for the development of intellectual civilisation.

It has been improved:

- the conceptual and categorical apparatus of social and philosophical analysis of the phenomenon of information and communication technologies (ICT), in the context of which the concept of a post-information society has been formed, defining the next stage of society evolution after the information society. The author definition of information and communication technologies (ICT) is presented, representing a complex of modern technologies, means and methods that ensure the collection, storage, processing, transmission, dissemination and use of information in electronic (digital) form using various hardware and software solutions;

- the impact of information and communication technologies (ICT) on key areas of human life, from medicine and healthcare to transport, energy and tourism, which are radically changing all aspects of human life, from everyday life to global resource management, has been clarified. It has been proven that ICTs do not simply accompany human life, they determine its new forms, quality and possibilities, creating the basis for the sustainable development of a digital society.

- the impact of the exponential development of information and communication technologies (ICT) on the transformation of corporate management culture in the digital age and digital complexity. The exponential development of information and communication technologies (ICT) is radically transforming the management culture of enterprises in the digital age, changing its structure, values, communication formats and decision-making principles.

- the conditions for human recovery in the context of information overload, which leads to cognitive exhaustion, decreased concentration, emotional burnout, and requires human recovery, are revealed. It has been proven that human recovery requires the creation of conditions that cover several levels: a) cognitive conditions; b) psycho-emotional conditions; c) physiological conditions that reduce stress and overload; d) socio-organisational conditions.

Further developments include:

- the analysis of the genesis of socio-philosophical studies of the phenomenon of information and communication technologies (ICT), demonstrating a gradual transition from techno-optimistic and functional- instrumental approaches to a deeper understanding of ICT as a social and cultural phenomenon. Four stages of ICT development were analysed: 1) the technocratic stage (1950s–1970s); 2) the information-social stage (1980s–1990s); 3) the postmodern-critical stage (2000s–2010s); 4) the digital-existential stage (2010s to the present);

- the digital communication shifts of social networks and their impact on the transformation of forms of communication and social relations, which have become one of the main tools of communication in the modern world, are revealed. Communication shifts have contributed to the expansion of social ties, the formation of new social groups and network communities based on the formation of common interests;

- the existential renewal of the management subject in conditions of digital turbulence and information overload is revealed, representing a philosophical and managerial concept that highlights the need to renew the inner ‘I’ of the manager as a management subject in conditions of intense digital change, instability of the information environment, and loss of meaning.

Keywords: intellectual revolution, information and communication technologies, information society, exponential development, information reboot, existential recovery of the subject, networked communities, post-information society, technological singularity, digital transformation, artificial intelligence, information philosophy, post-truth era.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. **Мар'єнко Вікторія.** Напрями інформаційного забезпечення на підприємстві в умовах цифрової трансформації. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica»*, 2021. № 9 (86). P. 154-167.

DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2021-9-86>

2. **Мар'єнко В.Ю.** Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на розвиток суспільства, людини, техніки: соціально-філософський аналіз. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація», 2023. Вип. 47 (12). С. 61-72.

DOI: 10.33930/ed.2019.5007.47(12)-6

3. **Мар'єнко Вікторія.** Онтологія інформаційно-комунікаційних технологій як чинник впливу на людину і суспільство: модуси цифрової глобалізації. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica»*, 2025. № 22 (99). P. 68-80.

DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-22-99-08>

4. **Крупа Андрій, Мар'єнко Вікторія.** Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на цифрову трансформацію суспільства: соціально-філософський аналіз. *Educational discourse: collection of scientific papers*. Kyiv : LLC «Scientific Information Agency “Science-technologies-information”», 2025. Vol. 52 (1-2). С. 53-60.

DOI: 10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-7

5. **Marienko V.** Development of India as a globalized digital state and world leader of digitalization. *Financial Strategies of Innovative Economic Development : Proceedings Scientific Publications. Zaporizhzhia : Publishing House «Helvetica»*, 2022. № 3 (55). P. 76-85.

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2022-3-55-14>

**Стаття в закордонному періодичному виданні,
що індексується у наукометричній базі даних Web of Science:**

6. **Marienko Victoria**, Voronkova Valentyna, Nikitenko Vitalina. Informatisation of the digital economy as the main trend of exponential development. *Baltic Journal of Economic Studies*. Latvia : «Baltija Publishing», 2023. Vol. 9. № 4 (2023). P. 178-183.

DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-4-178-183>

Розділи монографій:

7. **Мар'єнко В.Ю.** Інформаційне забезпечення менеджменту в організаціях як складних системах в умовах цифровізації. *Modern scientific strategies of development : collective monograph* / compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2022. Pp. 62-81.

ISBN 978-1-7364133-9-5

DOI: 10.51587/9781-7364-13395-2022-008-62-81

8. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., **Мар'єнко В.Ю.** Становлення і розвиток цифрового менеджменту на підприємстві. *Science and society: trends of interaction : collective monograph* / compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. Pp. 49-67.

ISBN 979-8-9866959-4-5

DOI: 10.51587/9798-9866-95945-2023-012-49-67

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. **Мар'єнко В.Ю.**, Воронкова В.Г. Теоретичні виміри інформаційного забезпечення менеджменту на підприємстві в умовах цифровізації. *Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти, аспірантів та молодих вчених «Актуальні питання сталого науково-технічного*

та соціально-економічного розвитку регіонів України» (19-21 жовтня 2021 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 137-138.

URL: <https://www.znu.edu.ua/ukr/university/11929/12623/12803>

10. Воронкова В.Г., **Мар'єнко В.Ю.** Інформатизація як умова розвитку інформаційних циклів економіки. *Соціально-відповідальне суспільство: український та європейський контекст розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (10 грудня 2021 р.). Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2021. С. 307-311.

URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/1639121330885591.pdf>

11. **Мар'єнко В.Ю.** Цифрова економіка та її вплив на розвиток сучасного виробництва. *The 8th International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life»* (February 16-18, 2022). Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom, 2022. С. 577-586.

URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/02/INTERNATIONAL-SCIENTIFIC-INNOVATIONS-IN-HUMAN-LIFE-16-18.02.22.pdf>

12. **Мар'єнко В.Ю.** Еволюція інновацій від перших винаходів до комп'ютерного прогресу як чинник нового цифрового мислення. *III Економіко-правові дискусії: матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців* (30 квітня 2022 р.). Кропивницький : ЛА НАУ, 2022. С.113-115.

URL: http://www.glau.kr.ua/images/docs/Economic_and_legal_discussions_30042022.pdf

13. **Мар'єнко В.Ю.,** Воронкова В.Г. Цифровізація економіки як умова досягнення успіхів найдинамічнішого регіону світу. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2022»* : у 5 т. (18-22 квітня 2022). Запоріжжя : ЗНУ, 2022. Т. 5. С. 64-65.

URL: https://web.znu.edu.ua/NIS//2022/tom_5.pdf.

14. **Мар'єнко В.Ю.** Концепція найбільш перспективних ІТ-трендів для бізнесу в умовах цифровізації. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності»* (11-12 травня 2022 р.). Запоріжжя : Національний університет «Запорізька політехніка», 2022. С. 135-137.

URL: https://zp.edu.ua/sites/default/files/konf/conference_2022.pdf

15. **Мар'єнко В.Ю.** Розвиток технологій інформаційного забезпечення у менеджменті в умовах цифровізації. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення»* (19 травня 2022 р.). Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. С. 102-104.

URL: <http://eprints.zu.edu.ua/34171/1/%D0%90%D0%9F%D0%A4%D0%9D-2022.pdf>

16. **Мар'єнко В.Ю.** Системний аналіз упровадження інформаційно-цифрового забезпечення на підприємстві в умовах глобалізації. *IV Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародної участі «Системний аналіз в управлінні: міжгалузеві дослідження»* (26-27 травня 2022 р.). Київ : Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 2022. С. 148-151.

URL: <https://kuei.fmon.npu.edu.ua/nauka/naukovi-zbirnyky>.

17. **Мар'єнко В.Ю.** Інформаційна безпека як умова вирішення глобальних проблем міжнародного простору. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-гуманітарні виміри правової держави»* (27 жовтня 2022 р.). Дніпро : Дніпропетровський державний університет, 2022. С. 120-124.

URL: https://er.dduvs.in.ua/?_gl=11js4gkw*_ga*NzIxMTQ4NzEzLjE2NTUxMTgwMjM.*_ga_YPJQN7C212*MTY3MjEzNjMxMy41MC4xLjE2NzIxMzYzMTMuMC4wLjA.

18. **Мар'єнко В.Ю.** Управління ІТ-безпекою на підприємстві та забезпечення відповідності ІТ-інфраструктури викликам середовища. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та*

соціально-економічного розвитку регіонів України». (18-20 жовтня 2022 р.).
Запоріжжя : ЗНУ, 2022. С. 153-155.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf2/znirbyk_22.pdf.

19. **Мар'єнко В.** Датоцентричний підхід до аналізу інформаційного забезпечення на підприємстві з метою управління змінами. *Цифрова трансформація соціо-економічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (23-24 листопада 2022 р.). / ред.-упорядник: д. філософ. н., проф., В.Г. Воронкова. Львів-Торунь : Liga-Pres, 2022. С. 210-215.

URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/9960>

20. **Мар'єнко В.Ю.,** Бурашнікова О.С., Грамчук М.О. Технології інформаційного забезпечення менеджменту як нового наукового напрямку XXI століття. *XI наукова конференція «Наукові підсумки 2022 року»: збірка наукових праць* (20.12.2022 р.). Харків : Технологічний центр, 2022. С. 66.

URL: <https://entc.com.ua/uk/konferentsii/610-naukovi-pidsumky-roku>

21. **Мар'єнко В.** Концепція управління даними в організації. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023»:* у 5 т. (17-22.04.2023 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2023. Т. 5. С. 224-226.

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2023/tom_5_2023_r_k_.pdf.

22. **Мар'єнко В.** Формування концепції відповідального, сталого та збалансованого розвитку екотуризму. *Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.* (16 травня 2023 р.). Запоріжжя: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 147-152.

URL:

<http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/1010/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA>

23. **Мар'єнко В.** Безпека даних в епоху великих даних як стратегічний ресурс країни. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та*

біржової діяльності: матеріали IV-ої Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 травня 2023 р.). / за заг. ред. проф. Ткаченко А.М. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 76-80.

URL:

http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/10033/1/Strategic_priorities.pdf.

24. **Мар'єнко В.Ю.**, Воронкова В.Г. Напрями розвитку цифрових технологій у сфері медицини в епоху великих даних. *IV Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)»* (23-24 лютого 2023 р.). Запоріжжя : ЗДМУ, 2023. С. 196-198.

URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/18321>

25. **Мар'єнко В.Ю.** Діагностика проблем цифрової трансформації в умовах глобальних викликів та можливостей. *Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25-26 травня 2023 р.) / наук. ред. Н.Г. Метеленко. Одеса : Олді+, 2023. С. 106-109.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf7/zbirnyk_23.pdf

26. **Мар'єнко В.** Управління дата-сферою (великими даними) як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good : international scientific-practical conference* (30-31 may, 2023). Каунас Литва, 2023. С. 49-50

URL: https://marko.lt/wp-content/uploads/2023/09/Tesis-book_Marijampole_2023_pdf.pdf

27. Воронкова В.Г., **Мар'єнко В.Ю.** Управління даними як напрям удосконалення інформаційного забезпечення менеджменту на підприємстві. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України»* (17-20 жовтня 2023 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2023. С. 536-537.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf6/zbirnyk_23.pdf

28. **Мар'єнко В.Ю.**, Воронкова В.Г. Інформаціоналізм та управління великими даними як теоретична і методологічна основа трансформації менеджменту. *Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (23-24 листопада 2023 р.). Львів : Торунь-Liha-Pres, 2023. С. 426-433.

URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/242/6438/14376-1>

29. **Мар'єнко В.** Стрімкий розвиток цифрових технологій в енергетичній галузі. *Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (23-24 листопада 2023 р.). Львів : Торунь-Liha-Pres, 2023. С. 106-112.

URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/242/6438/14376-1>

30. **Мар'єнко В.Ю.**, Воронкова В.Г. Вплив Інтернет та соціальних мереж на розширення можливостей самовираження та розвитку особистості. *Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф.* (11 квітня 2024 р.) / відп. ред. А. Кравченко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 227-230.

DOI: 10.31617/k.knute.2024-04-11

URL: <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=47104>

31. **Мар'єнко В.Ю.** Епістемологічні виміри взаємодії людини та інформаційних технологій в умовах цифровізації: соціально-філософський аналіз. *Theory and Practice: Problems and Prospects: International Scientific-Practical Conference: Book of Abstracts* (14th–15th May, 2024) Virtual Conference. м. Запоріжжя, 2024. С. 60.

URL: http://dspace.lsu.lt/bitstream/handle/123456789/120/TEZ%c4%96S_2024%2005%2013%20konferencija%20_galutinis%20maketas%2008%2008-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

32. **Мар'єнко В.** Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на цифрову трансформацію суспільства, людини, техніки. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024»*: у 5 т. (17-22 квітня 2024 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Т. 5. С. 387-388.

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2009/25_06_2024_tom_5_2024_r_k_10_06_2024_korr_13_06__1_-szhatyj.pdf

32. **Мар'єнко В.Ю.** Аксіологічна рефлексія інформаційної свідомості особистості за доби цифровізації: нові дослідницькі тенденції. *V Академічні Читання пам'яті професора Г.І. Волинки : філософія, наука та освіта: науково-практична конференція* (01 травня 2024 р.). / за ред. : Андрущенко В.П., Русакова С.С., Гончаренко К.С. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 60-64.

URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/266/8007/18061-1>

33. **Мар'єнко В.Ю.** Відновлення людини в контексті інформаційного перевантаження. *VII Міжнародна науково-практична конференція «Perspectives of contemporary science: theory and practice»* (19-21 серпня 2024 р.). Львів, 2024. С. 616-622.

URL: <https://sci-conf.com.ua/vii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-perspectives-of-contemporary-science-theory-and-practice-19-21-08-2024-lviv-ukrayina-arhiv/>

34. **Мар'єнко В.Ю.** Комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на зміни у способах спілкування в епоху інтернет-комунікації. *Сучасні аспекти модернізації науки : стан, проблеми, тенденції розвитку : матеріали XLVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції* (07 вересня 2024 р.). / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. Констанца (Румунія) : ВАДНД, 2024. С. 117-119.

URL: <http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-48.pdf>

35. **Мар'єнко В.Ю.** Цифрова антропологія як наука про вивчення людини цифрової ери. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць* (за матеріалами IX Всеукраїнської науково-

практичної конференції з міжнародною участю від 16 травня 2024 р.) / за ред. А. Р. Кобетяка та ін. Житомир : Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2024. С. 146-148.

URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39832>

36. **Мар'єнко В.Ю.** Аксіологічна рефлексія впливу ІКТ на людське буття. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (17 квітня 2024 р.). Київ : ТОВ «Твори», 2024. С. 58-61.

URL: <https://zenodo.org/records/13627536>

38. **Мар'єнко В.Ю.** Онтологія комунікативного вибору особистості в умовах постінформаційного суспільства. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (17 квітня 2024 р.). Київ: ТОВ «Твори», 2024. С. 125-127.

URL: <https://zenodo.org/records/13627536>

39. **Мар'єнко В.Ю.** Вплив цифровізації на розвиток організацій медичних установ. Теоретико-методологічні аспекти філософії медицини як інтелектуально-наукового проекту XXI ст. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції* (28-29 лютого 2024 р.). Запоріжжя : ЗДМФУ, 2024. С. 299-301.

URL: https://mphu.edu.ua/p_2584.html

40. **Мар'єнко В.Ю.,** Воронкова В.Г. Вплив ІІІ на людину, суспільство, економіку: соціально-філософські, управлінські та екологічні аспекти. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»* (16-18 жовтня 2024 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 269-273.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/2024/aktualni-pytannya/zbirnyk_24.pdf

41. **Мар'єнко В.Ю.** Філософія впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на людину. *Формування концепції цифрової трансформації освіти та соціально-відповідального цифрового громадянина у контексті європейського досвіду : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 2024 р.)* / ред.-упорядник: д. філософ. н., проф. В.Г. Воронкова. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 243-249.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/fkctosvcguked25/zbirnyk.pdf

ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
Розділ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ).....	38
1.1 Генеза соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).....	38
1.2 Поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).....	54
1.3 Методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).....	73
Висновки до першого розділу.....	88
 РОЗДІЛ 2 СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФЕНОМЕНА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) ЯК РУШІЙНОЇ СИЛИ СУЧАСНОЇ ДИНАМІКИ ПОСТІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	92
2.1 Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як рушійна сила соціокультурної динаміки сучасного постінформаційного суспільства.....	92
2.2 Цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на трансформацію форм спілкування і соціальних взаємин.....	107
2.3 Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини: від медицини та охорони здоров'я до транспорту, енергетики й туризму.....	122
Висновки до другого розділу.....	136
 РОЗДІЛ 3 ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ЕПОХУ ЕКСПОНЕНЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЦИФРОВОЇ СКЛАДНОСТІ.....	140

3.1 Вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності.....	140
3.2 Екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження.....	160
3.3 Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін.....	180
Висновки до третього розділу.....	196
ВИСНОВКИ.....	200
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	210

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

По-перше, актуальність теми визначається тим, що інформаційно-комунікаційні технології упроваджуються в умовах постінформаційних викликів, що вимагають когнітивної та інформаційної стійкості, вміння перевіряти та знаходити достовірну надійну актуальну інформацію, володіти критичним мисленням, так як у постінформаційному суспільстві домінують інтелектуальні системи, алгоритми, штучний інтелект, цифрові платформи, викликані появою нових ресурсів, що слугують новим викликом не лише для нашої держави, але й для світу загалом.

По-друге, у сучасних умовах дедалі більше активізуються чинники, що свідчать про перехід людства до четвертої стадії розвитку суспільства – постінформаційного, у якому ключові функції контролю поступово делегуються від людини до алгоритмів, а процеси прийняття рішень передаються системам штучного інтелекту, дії яких не завжди є прозорими або підзвітними. Цей етап характеризується еволюцією соціуму у напрямку цифрового, мережевого, алгоритмічного та smart-суспільства. У такому суспільстві ключові функції контролю поступово делегуються від людини до алгоритмів, а процеси прийняття рішень передаються системам штучного інтелекту, дії яких не завжди є прозорими або підзвітними. Постає виклик етичного управління технологіями, проблемна спрямованість якого перебуває у річищі пріоритетних досліджень сучасної філософії, зумовлених новими тенденціями соціокультурної динаміки інформаційного світу.

По-третьє, зміною використання ключових технологій, що еволюціонують від розвитку комп'ютерів, Інтернету, мобільного зв'язку до штучного інтелекту, алгоритмів, Big Data, нейромереж та появою нових можливостей їхнього використання для розширення способів спілкування, у контексті яких відбуваються комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на зміни у способах спілкування та соціальних відносинах.

По-четверте, кардинальні зміни використання ІКТ стали здійснювати істотний вплив на освіту, у контексті якої відбувся перехід до дистанційного та адаптивного навчання, навчання з ШІ, розвитку критичного мислення, до істотних рис якого варто віднести глобальну інформатизацію, технологічні трансформації й соціокультурні зрушення спілкування у форматі Інтернет, що потребують подальшого дослідження інфокомунікативного спілкування як істотної проблеми сучасного наукового дискурсу.

По-п'яте, необхідністю аналізу суспільства, що еволюціонує від інформаційної епохи, до постінформаційної, яка стикається з проблемами перевантаження, фрагментації сенсів, появи кліпової свідомості і «суспільства спектаклю». Філософський вимір ІКТ свідчить, що людина як користувач інформації перетворилася на людину, яка співіснує з ШІ, тому з'являються нові проблеми етики та цифрового гуманізму, що вимагає переосмислення ролі людини у цифровому світі. Тому актуальним завданням сучасної філософської теорії виступає формування повноцінної «рефлексії буття людини в інформації» з широкою реінтеграцією аксіології в онтологію, яка означає розкриття аксіологічної присутності людини в Інтернеті.

По-шосте, необхідністю дослідження постінформаційної людини та суспільства (XXI ст. – нині, майбутнє), ключовою рисою якого вже є не інформація як головна цінність, а ШІ, здатність до синтезу знань та переосмислення ідентичності, адже людина набуває коеволюційного характеру розвитку, активно взаємодіє з цифровими системами – штучним інтелектом, метавсесвітами, нейронними мережами. У результаті цієї взаємодії виникає новий тип свідомості – гібридної, мережевої; так як людина взаємодіє з розумними системами, делегує ШІ частину своєї суб'єктності. Тому постінформаційне суспільство формується як суспільство надлишкової інформації, яке вимагає етичних, екологічних, антропоцентричних рішень, у якому важливо вміти працювати з надлишком інформації, створювати сенси та цінності. Людина стає не лише користувачем, а елементом цифрового середовища (наприклад, цифрова тінь, біометричні сліди, дані про поведінку).

По-сьоме, у контексті повномасштабної війни інформаційно-комунікаційні технології набули виняткового значення як у сфері безпеки, так і в організації життєдіяльності держави та суспільства. Насамперед, ІКТ є інструмент інформаційного захисту та протидії дезінформаційним кампаніям, що здійснюються агресором. Вони забезпечують оперативне інформування населення, мобілізацію ресурсів, ефективну взаємодію між органами влади, військовими структурами та громадянським суспільством. Отже, ІКТ створюють основу для збереження функціональності держави, соціальної взаємодії та надання невідкладної допомоги в умовах війни.

По-восьме, ІКТ сприяють адаптації економіки до умов війни завдяки розвитку дистанційної зайнятості, електронної комерції, цифрових сервісів та платформ. Завдяки цифровим технологіям українські компанії продовжують працювати, а ІТ-сектор демонструє високу стійкість та експортний потенціал. ІКТ також є рушієм інновацій у військовій сфері – від використання штучного інтелекту, геоінформаційних систем до управління безпілотними технологіями. Водночас цифровізація відіграє стратегічну роль у формуванні моделі післявоєнного відновлення, орієнтованої на сталий розвиток, прозорість управління, енергоефективність і технологічну модернізацію. Саме тому дослідження ІКТ в умовах війни є необхідним для прогнозування майбутніх сценаріїв національного розвитку.

Отже, актуальність теми дослідження націлена на виявлення концептуалізації ІКТ за доби постінформаційної ери, яка детермінується технологічними інноваціями, що відображають складність і динамізм подій, які привели до революції свідомості, еволюція якої відбулася від аналітичного, раціонального мислення до синтетичного, креативного, гібридного, та від еволюції соціальної структури суспільства – до мережевої, постмережевої, фрагментованої.

Мета дослідження – проаналізувати теоретичні та практичні аспекти розвитку й функціонування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як

ключового чинника трансформації сучасного суспільства в умовах постінформаційних викликів.

Поставлена мета зумовила виконання таких дослідницьких завдань:

- здійснити аналіз генези соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- розглянути поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- визначити методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- дослідити інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як рушійну силу соціокультурної динаміки сучасного постінформаційного суспільства;
- розкрити цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на трансформацію форм спілкування та соціальних взаємин;
- з'ясувати вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини – від медицини та охорони здоров'я до транспорту, енергетики і туризму;
- проаналізувати вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності;
- виявити екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження;
- обґрунтувати вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін.

Об'єктом дослідження є осмислення інформаційно-комунікаційних технологій як процесуального явища.

Предметом дослідження є мисленнєві моделі інформаційних і комунікаційних технологій в епоху постінформаційного суспільства.

Стан наукового опрацювання проблеми. Стан розробки феномена інформаційно-комунікативних технологій як складного міждисциплінарного

об'єкта дослідження та процесуального явища аналізується через призму онтології, епістемології, антропології, етики, соціальної філософії та філософії свідомості. Філософія ІКТ представлена не лише як аналіз технологічного прогресу, а глибоке осмислення нових форм буття. ІКТ представлено як виклик, що відображає наше буття і в той же час формує нові горизонти можливого, які ми мусимо не лише прийняти, а й гідно осмислити.

Вивчення наукових джерел, у яких досліджуються різні аспекти феномена інформаційно-комунікаційних технологій, дає підставу для виокремлення декількох груп досліджень.

Першу групу репрезентують класичні розвідки, у яких представлено аналіз теоретико-концептуальних засад інформаційного суспільства та дотичних до нього термінів: інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна культура, соціокультурна трансформація суспільства. До цього напрямку слід віднести напрацювання таких авторів, як: Т. Батлер-Баудон [6], Д. Белл [5; 129], Н. Вінер, Ю. Габермас [19], М. Кастельс [42; 130; 131], Ф. Махлуп [145], Г. Маклюен, Й. Масуда, Е. Тоффлер [171], Ю.Н. Харарі, Г. Хофстеде, Е. Шейна [170].

Другий напрямок робіт представлено розвідками вчених, які спрямовують свої зусилля на виокремлення низки проблем, характерних для впливу ІКТ на всі сфери діяльності людини і суспільства. Це роботи К. Браяна [9], Т. Гріффітса [9], Е. Брін'юлфссона, Е. Макафі [19; 62], Д. Белла [5], Д. Тапскота [158; 159], О. Тоффлера [171], М. Кастельса [42], Н. Лумана [60; 141], К. Поппера [99], Л. Флоріді [165], Р. Флорида [116].

Третій напрямок стосується проблеми інформаційно-комунікативної філософії, філософії комп'ютерних світів, філософії техніки і культури, гуманітарного виміру техносфери, людської відповідальності перед новими технологіями, які активно аналізують вітчизняні науковці: В. Андрущенко [2; 3], Т. Бутченко [11], В. Глазунов [22], В. Данил'ян [25; 26; 27; 28], О. Дзьобань [30; 31; 32; 33; 34; 35; 36], О. Дольська [12; 13; 38; 160], О. Краснокутський [22], О. Масюк [22; 84], І. Утюж [114; 115], М. Лепський [57; 58; 59; 139; 140], О. Пунченко [101; 102; 103], О. Сорокіна [11], І. Чайка [121; 122].

Не можна оминати групу праць, які презентують дослідження четвертого напрямку робіт, що слугують джерелом розробки теоретико-методологічних засад інформаційно-комунікативного процесу в умовах інформаційного та постінформаційного суспільства, що включає роботи Є. Бистрицького [6], В. Воронкової [14; 15; 16; 17], В. Данил'яна [25; 26; 27; 28], О. Дзьобаня [30; 31; 32; 33; 34; 35; 36], О. Дольської [12; 13; 38; 160], Д. Дубова [39], А. Єрмоленко [40], Р. Зимовця [6], О. Кивлюк [44; 45; 46], М. Козловця [47], В. Нікітенко [89; 90; 91; 92], М. Ожевана [39], О. Поліщука, [97; 98], С. Пролєєва [6], Д. Свириденка [107] та інших.

Тож, можемо узагальнити, що фокусом інформаційного суспільства є збирання, обробка та поширення інформації. Рушійною силою цієї моделі суспільства є інформаційні технології та Інтернет, велика роль відводиться знанням як важливому ресурсу та багато уваги приділяється інформації. У постінформаційному суспільстві як суспільстві знань акцент робиться не тільки на інформацію, а на її осмислення, створення знань та інновацій, у якому рушійною силою є штучний інтелект, великі дані, нейромережі, значна роль відводиться ролі знань, критичному мисленню, формуванню інтелектуального капіталу. Узагальнено можемо відмітити, що в інформаційному суспільстві головне мати інформацію, а в постінформаційному – розумно її використовувати.

Ступінь наукової проблеми дисертації полягає в тому, що існує суперечність між надлишком наявних напрацювань у галузі міждисциплінарних наук, що досліджують феномен інформаційно-комунікативних технологій, та відносним дефіцитом досліджень цієї проблеми у соціальній філософії та філософії історії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана у межах держбюджетної науково-дослідної роботи Запорізького національного університету «Цифрова людина і суспільство у контексті глобальних викликів», затвердженої планом Міністерства освіти і науки України (Держаний реєстраційний номер 122U001432) 2022-2024 рр., у

контексті якої проведено дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на розвиток суспільства, людини, техніки.

Тему дисертації «Феномен інформаційно-комунікаційних технологій: соціально-філософський аналіз» затверджено науково-технічною радою Запорізького національного університету протоколом № 5 від 05 листопада 2021 р. та уточнено протоколом № 1 від 23 січня 2025 р.

Методи дослідження.

Методологія соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій зводиться до використання таких методів і підходів. У дисертаційній роботі використано теоретичні методи дослідження, до яких належать:

1) загальнонаукові методи – аналізу і синтезу, абстрагування, переходу від абстрактного до конкретного, типологізації;

2) системно-структурний метод дозволяє експлікувати феномен інформаційно-комунікаційних технологій як систему, що саморозвивається, має визначену структуру, проявляється у вигляді конкретних варіантів єдиної інваріантної системи;

3) діалектичний метод, що досліджує ІКТ як складний суперечливий феномен, що включає протиріччя між технічним і соціальним, моральним і віртуальним;

4) системно-цілісний метод, що представлено цілісною системою, в якій всі субструктурні елементи взаємопов'язані, суспільні зв'язки і складові суспільства розглядаються у вигляді взаємопов'язаного цілого, у системі найбільш суттєвих зв'язків і опосередкувань; в якій всі субструктурні елементи взаємопов'язані, суспільні зв'язки і складові суспільства розглядаються у вигляді взаємопов'язаного цілого, у системі найбільш суттєвих зв'язків і опосередкувань;

5) соціоаксіологічний метод як засаднича основа ІКТ, що виступає складовою формування «буття-в-цінностях» та їх втілення у безпосередню життєдіяльність індивіда;

б) синергетичний підхід, що дозволив дослідити нелінійні і біфуркаційні процеси трансформації інформаційно-комунікаційних технологій як складного соціального явища і нелінійного процесу, який динамічно розвивається у нелінійному світі і призводить до появи нового типу суспільства;

7) інформаціологічний підхід, в основі якого інформаційний принцип, згідно з яким практично всі явища і процеси мають інформаційну основу і взаємопов'язані інформаційним характером;

8) датоцентричний підхід передбачає фокус на даних як ключовому елементі сучасної цифрової реальності, що ведуть до трансформації соціальних відносин, комунікаційних моделей, етичних норм, а також виявлення нових філософських викликів, пов'язаних із пануванням «логіки даних»;

9) комплексний підхід, що сприяє урахуванню всіх аспектів, особливостей і чинників, які прямо чи опосередковано впливають на вирішення проблем оптимізації впливу ІКТ на розвиток суспільства в умовах постінформаційних викликів;

10) цивілізаційний підхід, який виходить з необхідності визначення у якості мірила розвитку цивілізованості ступінь розвитку ІКТ як можливий чи бажаний результат комунікативного діалогу культур, цивілізацій, особистостей, що поєднується з культурним розмаїттям.

Також задля досягнення мети і завдань дослідження було використано такі методи: історико-філософська реконструкція становлення і розвитку концепцій інформаційно-комунікаційних технологій; поняттєвий аналіз задля з'ясування спектру значень понять «інформація», «інформаційне суспільство», «постінформаційне суспільство», «комунікаційні зрушення соціальних мереж», «постінформаційна соціальна нерівність», «гуманістична модель розвитку ІКТ», що дозволяють на практиці здійснити гармонійний розвиток особистості та суспільства.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що в дисертації здійснено соціально-філософський аналіз феномена ІКТ, в основу якого покладено концептуальні уявлення про сутність інформаційного

суспільства, постіндустріалізму, суспільства знань, мережевого суспільства. На підставі такої світоглядної й методологічної бази уточнена специфіка та особливості розвитку суспільства від інформаційного до «постінформаційного» (мережевого, цифрового), визначено й обґрунтовано напрями впливу ІКТ на різні галузі життєдіяльності людини – від медицини та здоров'я людей до транспорту та енергетики.

У межах дисертації висунуто низку положень, які конкретизують наукову новизну.

Уперше:

- досліджено інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як важливий рушій сучасної соціокультурної динаміки, що сприяє значним трансформаційним змінам у суспільстві, культурі та економіці. Вони виступають основними інструментами, які впливають на соціальну структуру, культурні практики, освітні процеси, а також економічну діяльність, стимулюючи новації та трансформації на всіх рівнях. ІКТ створюють нові можливості для обміну інформацією та міжкультурної взаємодії через інтернет-платформи, соціальні мережі, блоги, подкасти та інші інструменти. Це призводить до більш відкритих, прозорих і демократичних процесів комунікації, де кожен має можливість висловлювати свої ідеї та впливати на громадську думку. ІКТ виступають каталізатором новацій, які є фундаментом для майбутнього розвитку суспільства, стимулюючи пошук нових можливостей для сталого та інклюзивного розвитку;

- сформовано гуманістичну модель розвитку ІКТ як чинник сталого розвитку постінформаційного суспільства, економічною основою якого є знання, інновації, штучний інтелект; соціальною – децентралізація, гнучкі мережі, цифрові спільноти; культурною – плюралізм, віртуальна реальність, етика технологій, головна тенденція якого підвищення ролі людини, знань і цінностей у соціальному розвитку. Доведено, що перехід до постінформаційного суспільства супроводжується ціннісно-орієнтованим розвитком, зростанням ролі штучного інтелекту, етики, цифрових прав; сталий розвиток веде до зниження

цифрової нерівності, сприяння екологічній цифровізації, підсилення соціальної згуртованості через мережеву взаємодію.

- розкрито комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на зміни у способах спілкування та соціальних відносинах, що стали одними з основних інструментів комунікації в сучасному світі. Вони радикально змінили способи, форми та механізми спілкування людей, вплинули на соціальні відносини, змінили традиційні способи спілкування, створили нову форму комунікації, змінили структуру та характер соціальних відносин. Комунікаційні зрушення сприяли розширенню соціальних зв'язків, утворенню нових соціальних груп та мережевих спільнот на основі спільних інтересів. Доведено, що соціальні мережі стали рушійною силою трансформації соціальних відносин, змінили способи взаємодії та організації громадських процесів, створили нові можливості для інновацій у політиці, культурі, бізнесі, створили виклики, пов'язані з етикою, приватністю та маніпуляціями.

Удосконалено:

- методологічну основу соціально-філософського дослідження феномена ІКТ та розкрито його вплив на розвиток сучасного соціуму, який представляє сукупність філософських та міждисциплінарних підходів, що дозволили розглянути ІКТ як складну, динамічну систему з власною структурою, функціями та соціальним впливом. В основі методології дослідження датаорієнтований метод як один із інноваційних, що не використовувався в соціальній філософії та представляє не лише технологію, а й парадигму мислення, так як у сучасному світі вміння працювати з даними – це ключова компетентність та необхідність захистити великі дані у контакті викликів – захисту персональних даних, етики використання інформації, подолання надмірної залежності від алгоритмів.

- розкрито умови відновлення людини у контексті інформаційного перевантаження, що призводить до когнітивного виснаження, зниження концентрації, емоційного вигоряння, та вимагає відновлення людини, для чого необхідно створити сприятливі умови, які охоплюють кілька рівнів: а) когнітивні

умови, до яких відноситься цифрова гігієна, в основі якої цифрове розвантаження, структуризація інформації; б) психоемоційні умови, що включають свідоме уникнення шуму соцмереж, психологічна підтримка, рефлексія, в основі якої осмислення інформації, що надходить; в) фізіологічні умови, що знижують рівень стресу й перенавантаження; г) соціально-організаційні умови – підтримка ментального здоров'я, управління інформаційними потоками, інформаційна екологія, що допомагає знайти баланс між інформацією і здоров'ям;

- з'ясовано аналіз впливу ІКТ на різні галузі життєдіяльності людини – від медицини та здоров'я людей до транспорту, енергетики та туризму; доведено що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) кардинально змінюють усі аспекти людського життя від повсякденного побуту до глобального управління ресурсами. ІКТ сьогодні – це не лише зручність, а й ключовий чинник розвитку та інновацій, що змінюють логіку роботи інституцій, спосіб життя, мислення, навіть цінності суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є глобальним рушієм змін, вони стають інфраструктурою сучасного життя, формують постінформаційну цивілізацію, у якій інформація, комунікація і технологія представляють ключ до сталого розвитку, свободи і самореалізації людини.

Набули подальшого розвитку:

- поняттєво-категоріальний апарат дослідження, у контексті якого сформовано концепт постінформаційного суспільства, що описує наступний етап еволюції суспільства після інформаційного, у якому просте накопичення і передача інформації не виступає головним ресурсом, фокус якого зміщується на смисли, знання, інтелектуальну і культурну цінність інформації, на людину як творця нових значень. Виокремлено поняття інформаційної комунікативістики як міждисциплінарної галузі знань, яка досліджує процеси передачі, обробки, зберігання та сприйняття інформації в рамках комунікаційних систем; охоплює різноманітні процеси використання інформаційних технологій у комунікаційних процесах, вивчає вплив інформаційних потоків на людину, суспільство,

культуру; включає аналіз інформаційних технологій як вивчення інструментів і методів для зберігання, обробки та передачі даних, захисту від несанкціонованого доступу і маніпулювання інформацією у сучасному інформаційному суспільстві.

- проаналізовано постінформаційну соціальну нерівність у сучасному суспільстві у контексті забезпечення доступу до ІКТ, яка стала основним інструментом економічної, освітньої та культурної діяльності. Визначено, що її суть включає нерівний доступ до цифрових ресурсів, зумовлює різний рівень цифрової грамотності, нерівні можливості для освіти, праці, що викликають цифрову маргіналізацію певних груп населення. Сформовано умови забезпечення рівного доступу до ІКТ, що включають розвиток цифрової інфраструктури, безкоштовні освітні програми з цифрової грамотності, державні та громадські ініціативи, адаптація платформ до різних мов і культур, інклюзивний дизайн цифрових сервісів. Подолання цифрової нерівності визначено як ключ до інклюзивного і сталого розвитку.

Теоретичне значення дослідження полягає в осмисленні феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як одного з ключових чинників трансформації сучасного соціуму в умовах постінформаційних викликів. Робота розкриває нові теоретичні підходи до аналізу ІКТ у соціально-філософському контексті, пропонує концептуалізацію ІКТ не лише як технічного інструменту, а як соціального феномена, що впливає на структуру, функціонування та динаміку сучасного соціуму через призму датоцентризму та цифровізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення можуть бути використані у науково-дослідній, освітній та прогностичній діяльності. Дослідження дозволить не лише поглибити розуміння феномена інформаційно-комунікаційних технологій, а й розширити інструментарій соціального аналізу цифрових процесів. Результати дослідження можуть бути використані у освітньому процесі при викладанні спецкурсів з філософських дисциплін, зокрема: «Філософія інформаційного суспільства», «Філософія технологій»; «Філософія цифрової культури», «Філософія

технологій», «Філософія інформації», «Соціальна філософія цифрової епохи». Дослідження може стати корисним для розробки концептуальних засад державних програм, спрямованих на оптимізацію функціонування складних соціальних систем в умовах цифрової трансформації.

Особистий внесок автора. Висновки й основні положення дисертаційного дослідження виконані здобувачем самостійно. Дисертаційне дослідження виконано самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретико-методологічні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на методичних та наукових семінарах та засіданнях кафедри управління та адміністрування, філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету, висвітлювались у виступах і доповідях низки міжнародних, всеукраїнських та університетських конференцій, зокрема: міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 25-річчю створення кафедри менеджменту організацій та управління проектами (м. Запоріжжя, 23–24 вересня 2021 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти, аспірантів та молодих вчених «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» (м. Запоріжжя, 19-21 жовтня 2021 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (м. Мелітополь, 10 грудня 2021 р.); The 8th International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life» (Manchester, United Kingdom, February 16-18, 2022); III Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців (м. Кропивницький, 30 квітня 2022 р.); науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2022» (м. Запоріжжя, 18-22 квітня 2022 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (м. Запоріжжя, 11-12 травня 2022 р.); VII Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми сучасної філософії та

науки: виклики сьогодення» (м. Житомир, 19 травня 2022 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародної участі «Системний аналіз в управлінні: міжгалузеві дослідження» (м.Київ, 26-27 травня 2022 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-гуманітарні виміри правової держави» (м. Дніпро, 27 жовтня 2022 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» (м. Запоріжжя, 18-20 жовтня 2022 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Цифрова трансформація соціо-економічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства (м. Запоріжжя, 23-24 листопада 2022 р.); XI науковій конференції «Наукові підсумки 2022 року» (Харків, 20 грудня 2022р.). науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023» (м. Запоріжжя, 17-22 квітня 2023 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції» (м. Дніпро, 16 травня 2023 р.); IV міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (м. Запоріжжя, 10-11 травня 2023 р.); IV міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині) (м. Запоріжжя, 23-24 лютого 2023 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України» (м. Запоріжжя, 25–26 травня 2023 р.); International Scientific-Practical conference «Managerial, social and technological innovations—the basis of the public good» (Marijampolė, Lithuania, 30-31 may 2023); III Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» (м. Запоріжжя, 17-20 жовтня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики»

та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації» (м. Запоріжжя, 23-24 листопада 2023 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 11 квітня 2024 р.); International Scientific-Practical Conference: «Theory and Practice: Problems and Prospects» (Kaunas, Lithuania, 14th–15th of May, 2024); науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024» (м. Запоріжжя, 17-22 квітня 2024 р.); V Академічних Читаннях пам'яті професора Г. І. Волинка «Філософія, наука та освіта» (м. Київ, 01 травня 2024 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Perspectives of contemporary science: theory and practice» (м. Львів, 19-21 серпня 2024 р.); 48th International Scientific and Practical Conference «Modern aspects of modernization of science: status, problems, development trends» (Constanta, Romania, September 07, 2024); IX Всеукраїнській науково-теоретичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення» (м. Житомир, 16 травня 2024 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану» (м. Київ, 17 квітня 2024 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині» (м. Запоріжжя, 28-29 лютого 2024 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки» (м. Запоріжжя, 16-18 жовтня 2024 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Формування концепції цифрової трансформації освіти та соціально-відповідального цифрового громадянина у контексті європейського досвіду» (м. Запоріжжя, 21–22 листопада 2024 р.)

Публікації. Основні ідеї та результати дисертаційного дослідження викладені автором у 41 публікаціях, серед яких 6 статей, надрукованих у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України категорії Б, із яких – 1

економічного профілю; 1 – у закордонному періодичному виданні, що індексується у базі даних WoS, 2 – розділи монографії, із яких 1 – одноосібний, 1 – колективний; 33 тез доповідей у міжнародних, всеукраїнських та університетських конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені поставленою метою та завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок, з яких основний зміст – 209 сторінок. Список використаних джерел містить 171 позицію, із яких 42 іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ)

У першому розділі проаналізовано генезу соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); розглянуто поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); визначено методологічну основу соціально-філософського дослідження феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

1.1 Генеза соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)

Генеза соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) свідчить, що життя сучасної людини змінюється надто швидко через розвиток технологій. Завдання філософів – дослідити генезу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) із метою вирішення різноманітних концептуальних проблем, спричинених змінами реальності, яка демонструє не лише проблеми, а й ризики. Сьогодні інформаційно-комунікаційні технології – це не лише інструмент а сила, яка повністю вплинула на умови життя людини й змінила спосіб життя мільйонів людей. Це вимагає від нас піднятися на філософський рівень і провести комплексне дослідження теми, яка має як теоретичну, так і практичну цінність.

Еволюція генези інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) – це процес, що включає не лише технічний розвиток, а й глибоку трансформацію соціально-філософського осмислення ролі ІКТ у суспільстві. Розкриємо основні етапи генези ІКТ як складного соціального феномена, що пройшов такі етапи:

У цьому аспекті спираємось на еволюцію ІКТ, яка розроблена К. Скіннером [109].

1 етап – технократичний (1950–1970-ті рр.), в основі якого ІКТ, що розглядаються як інструмент для обробки та передачі інформації (обчислювальні машини, телекомунікації). Філософський акцент вказаного етапу представлений такими течіями як: функціоналізм, прагматизм, кібернетика, що сприяли визначенню ІКТ як засобу оптимізації процесів, у центрі уваги якого була інформаційна революція як технологічний прорив. До цього періоду варто віднести Н. Вінера, засновника кібернетики, який розглядав інформацію як основу управління в технічних і соціальних системах; К.Шеннона [155], який створив математичну теорію інформації, заклавши фундамент цифрової комунікації; Г. Саймона як одного із перших, хто аналізував ІКТ у контексті прийняття управлінських рішень.

2 етап – інформаційно-суспільний (1980–1990-ті рр.), в основі якого виникнення концептів «інформаційного суспільства» М. Маклюєна, який ввів поняття «глобального села», підкреслював роль і функції медіа як «розширення соціально-онтологічних функцій людини»; Д. Белл, який сформував концепт постіндустріального суспільства та роль знань у новій економіці [5]; М. Кастельс, автор праць про «інформаційну еру», мережеве суспільство, цифрові економіки [42; 130; 131]; Е. Тоффлера, який у роботі «Третя хвиля» прогнозував зміну інформаційного порядку у світі [171]. У роботах цих науковців ІКТ є чинником соціальних змін, перебудови праці, комунікації, культури, у результаті чого людство входить у нову фазу – суспільство знань і глобальних мереж.

3 етап – постмодерністсько-критичний (2000–2010-ті рр.), в основі якого критичний аналіз впливу ІКТ на особистість, демократію, етику, тілесність із акцентом на появу віртуалізації реальності, аналіз симулякрів, у результаті яких реальність витісняється цифровими копіями (Ж. Бодріяр [7]), влада алгоритмів, які привели до дерегуляції інформації, цифрової нерівності, маніпуляції в інфопросторі. Серед авторів варто згадати: Ш. Зубофф, авторку концепції «капіталізму нагляду», критика Big Data та платформ [157].

4 етап – цифрово-екзистенційний (2010-і рр. і до теперішніх часів), в основі якого усвідомлення ІКТ як середовища буття людини (інтелектуальні революції, цифрова ідентичність, метавсесвіти, штучний інтелект, технологічна сингулярність, соціальна сингулярність); поява концепцій – постгуманізм, техноетика, екзистенційна вразливість людини у цифровому світі з виникненням ключових понять – цифрова суб'єктність, техноантропологія, кібербуття, діджитал-гуманізм. Акцентуємо на наукових розробках Б. Латур, автора акторно-мережевої теорії, ІКТ як актори соціальних взаємодій і нового соціального конструювання [138]; Ю.Харарі, який застерігає, що уряди або великі корпорації можуть використовувати ІКТ - особливо штучний інтелект, великі дані (Big Data) та біометричний моніторинг - для тотального контролю над людьми. Це може призвести до кінця демократії, якщо громадяни втратять контроль над інформаційними потоками [164]. Ці науковці репрезентують не лише різні філософські підходи, а й міждисциплінарність, що є характерною рисою осмислення ІКТ як складного феномена.

Генеza ІКТ еволюціонувала від уявлень про них як про технічні засоби до глибокого філософського осмислення їх як середовища трансформації культури, свідомості, соціуму й самого феномена людини. Сьогодні феномен ІКТ розглядається не лише як інструмент, а як середовище формування нового способу буття – цифрового, мережевого, динамічного, з новими цінностями, формами відповідальності та філософського аналізу.

У науковій літературі розкриваються багаточисленні атрибути феномена інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Зокрема, у працях Д.Белла [5], Ф.Махлупа [145], К.Шеннона [155], в основі яких інформація, комунікація та їх проникнення у нові виміри розвитку сучасного соціуму на основі зростання об'ємів інформації як головного ресурсу. Протягом 1960-х років Ф.Махлуп писав про дедалі більшу економічну роль, яку відігравали «працівники знань». Так, Д.Белл виділив меритократичну класову структуру (науковців, інженерів, менеджерів та адміністраторів), якій загрожував перехід від виробничої до «постіндустріальної економіки». Р. Флорида писав про появу нового класу –

«професійно-управлінського», який завойовує світ і запропонував термін «символічні аналітики» для позначення тих, хто у своїй роботі оперує ідеями та символами» [116, с. 53].

У сучасну епоху інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) набули статусу одного з провідних чинників трансформації соціального простору, культури, економіки та способу мислення. Їхній стрімкий розвиток зумовлює необхідність глибокого філософського осмислення не лише технічних аспектів, але й соціально-гуманітарних наслідків. Соціально-філософський підхід до вивчення ІКТ дозволяє виявити системні зв'язки між технологією та людським буттям, критично переосмислити роль інновацій у формуванні нових типів взаємодії, комунікації та соціальної структури.

По-перше, генеза соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) свідчить про вплив ІКТ на розвиток людини, суспільства, економіки, що розширює межі сучасних філософських досліджень. Інформаційна цивілізація – це нова форма цивілізації, в якій людське суспільство розвивається у напрямку інформатизації, створення мереж, оцифрування та інтелекту. Це призводить своєю чергою до глибоких змін філософських досліджень – від реального космосу до віртуального, збагачує когнітивні моделі людини та її практичні конотації.

По-друге, генеза соціально-філософських досліджень ІКТ поглиблює глибину еволюції людського суспільства, що постійно розвивається. Із зростаючою популярністю способу життя в Інтернеті людство вступило в епоху надлишкової масової інформації. Тож, для вирішення нових філософських проблем гештальт-трансформація не тільки розкриває складність соціально-технічних систем, але й сприяє розвитку філософії розуму, філософії мови, філософії когнітивної науки, філософії ІКТ. Філософські дослідження характеризуються певною переорієнтацією у визначенні засадових положень, вихідних принципів і канонів побудови власної теоретичної системи інформаційного суспільства та його генезису до «постінформаційного» (мережевого, знаннєвого).

По-третє, генеза дослідження впливу ІКТ на розвиток людини, суспільства, економіки розкриває сутність і зміст інформаційної цивілізації з різних аспектів, визначаючи спосіб мислення спільноти, що збагачує пізнання онтологією, епістемологією, аксіологією, метафізикою.

По-четверте, для того, щоб інтегрувати дихотомічні концепції традиційної філософії, такі як: інструментальна раціональність і ціннісна раціональність, ецієнтизм і гуманізм, генеза соціально-філософських досліджень, ІКТ формує епістемологічну платформу впливу технологій на всі сфери людини, суспільства, економіки. У контексті генези філософія ІКТ виробляє нові ідеї розвитку та нову концептуальну основу для зміни способу життя сучасної людини та суспільства. Ключовою рушійною силою є людська креативність як визначальний чинник ІКТ, що впливає на всі сфери людської життєдіяльності. «Креативність – уміння створювати змістовні нові форми, які стали вирішальним чинником конкурентних переваг сучасної епохи», – зазначає Р. Флорида [116, с. 29].

У зв'язку з цією філософською еволюцією, варто наголосити, що віртуальність в ІКТ створює новий простір для пізнання та взаємодії, де суб'єктивність та об'єктивність перестають бути статичними категоріями. Вони стають процесами, що можуть існувати на різних носіях і в різних формах, що, своєю чергою, змінює саму структуру пізнання та інтелекту. Під впливом віртуалізації, людська свідомість адаптується до нових умов, і наше мислення стає більш гнучким, багатоформатним та дистрибуційним, як у кіберпросторі, так і в соціальних мережах, де пізнання більше не є лінійним, а розподіленим. Це є значущим викликом для філософії, оскільки від традиційних понять особистості, тіла, пізнання ми рухаємося до нових форм взаємодії і існування, що переосмислюють всі ці категорії в умовах глобалізованого, цифрового світу.

Досліджуючи культурний рух, народжений у кіберпросторі, з точки зору соціально-філософського аналізу, вважаємо, що система культурної репрезентації, представлена віртуальністю, є методом **соціальної філософії комунікацій**, який підкреслює зв'язок між соціальними процесами та комунікацією, у контексті якої комунікація формує соціальні зв'язки,

ідентичність та громадянські структури. Вплив ІКТ спричинив розвиток інформатизації, мереж, цифровізації та інтелектуального вдосконалення технологій, що формують різні когнітивні методи, включаючи розуміння, що є таке пізнання (розширене, генеративне, вбудоване пізнання та розподілене пізнання).

На основі розвитку BIG DATA сьогодні стала формуватися філософія великих даних, в основі якої «раціональний вибір завдяки алгоритмам», – відмічають К. Браян, Т. Гріффітс [9]. На основі аналізу гіпотези про «життя за алгоритмами», що поширюється на сферу інформаційних технологій, стверджують, що мережа є фізичною основою для розширеного пізнання. Мережеве пізнання постає як розподілена система, яка об'єднує людину, технологію та навколишнє середовище, утворюючи нову когнітивну екосистему. У цьому контексті концепція «глобального мозку» окреслює майбутнє пізнання як форму людино-машинного симбіозу, в межах якого штучний інтелект може не лише обробляти великі дані та мову, але й трансформувати саму природу мислення, інтерпретації та сенсу буття, – відмічає Н. Бостром у роботі «Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин»[8].

Вважається, що ІКТ докорінно змінили наше розуміння пізнання і ще більше змінили розуміння людей як інформаційної, цифрової, мережевої людини. У контексті інформаційної теорії К. Скіннера формується ідея становлення «інформаційної людини» [109]. Вважається, що інформатизація людини є найважливішою проблемою, яка постала перед людством у XXI столітті. Це важливий спосіб руху людства до майбутнього, що є рушійною силою для суспільства щодо здійснення змін інформатизації на більш глибокому рівні.

На думку К. Скіннера, революції в історії людства сприяли появі «інформаційної людини» та нової ролі цінностей у контексті трьох технічних шляхів реалізації інформатизації суспільства, в основі якого процес розвитку інформаційної цивілізації та її впливу на майбутній розвиток людства, що породжують: 1) технології робототехніки; 2) технології штучного інтелекту;

3) технології вдосконалення людини. «Колосальний ефект цифрової революції, з якої починається четверта ера в історії людства, полягає в тому, що вперше всі ми опинилися на зв'язку один з одним» [109, с. 10].

Гене́за соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) зосереджена на основних стратегіях розвитку ІКТ у контексті її еволюції. Тому нам важливо дослідити природу інформаційного мережевого простору, соціально-психологічний аналіз мережевої комунікації, автономію інформаційного мережевого простору, етику віртуального життя. Вважається, що «суспільство знань» є вищою стадією розвитку інформаційної цивілізації та первинною стадією зародження. Революція ІКТ є технологічною, концептуальною та соціальною революцією, що сталася після входження людини в постіндустріальне суспільство, коли Інтернет-технології кардинально змінили способи передачі інформації людиною, визначилися як ресурс, що сприяв поглибленню соціальної взаємодії.

На думку К. Скінєрра, революція Інтернет-технологій пережила чотири етапи розвитку: популяризацію, комерціалізацію, інтелектуалізацію та «Інтернет+». Революція Інтернет-технологій завершила масштабну трансформацію – від змін у технологіях і засобах до змін у мисленні та світогляді. Вона створила нову модель синергетичного розвитку, що забезпечує гармонійну взаємодію між людиною й природою, а також між людиною й цивілізацією [109]. Поступово Інтернет-революція стала інноваційною платформою та важливим фактором для покращення конкурентоспроможності. Інтернет-революція створила нові соціальні моделі, а саме, моделі взаємозв'язку людей між собою, моделі взаємодії людей та речей, та моделі взаємодії між речами. Попри ілюзію зникнення класових поділів у добу пізнього капіталізму, соціальна стратифікація не лише збереглася, а й набула нових форм. Проте саме в цих умовах творча активність індивіда почала відігравати ключову роль у символічному та економічному самоствердженні, що стимулювало розвиток креативності як нової форми соціального капіталу, – на чому наголошує Р. Флорида [116]. У сучасному орієнтованому на дату-життя (data-driven)

Інтернет-світі спостерігається дедалі більший ризик послаблення людської суб'єктивності та відчуження. Людина поступово втрачає контакт з автентичними емоціями і реальними соціальними ситуаціями, занурюючись у віртуальний простір, який підмінює реальність, [107]. Цифрова реальність стає домінуючим середовищем існування, що спричиняє стирання межі між людиною і річчю, між особистісним і технічно обумовленим спілкуванням. Такий стан речей веде до філософської трансформації уявлень про ідентичність, свободу, тілесність та автентичність досвіду. Людська особистість дедалі більше формується через алгоритми, соціальні мережі та потік інформації, що сприяє виникненню нових форм самосвідомості та комунікації, віддалених від класичних гуманістичних моделей.

У результаті того, що люди поневолені технологіями, Інтернет-революція, в основі якої розвиток ІКТ та її вплив на людину, призвів до послаблення самотності людей, соціальності та суб'єктивності, за таких умов відчуження людини тільки набирає обертів. Мережеві інформаційні ресурси сформували людину як інформаційний ресурс, суспільство; в епоху Інтернет стало розвиватися швидше, ніж будь-коли раніше, а нинішня революція Інтернет-технологій стала поглиблюватися. [100].

Генеza соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) включає тенденції розвитку ІКТ під впливом ІІІ як оновлення, так і інтеграцію мережевих технологій.

По-перше, інтеграція штучного інтелекту з 5G, обчислювальними потужностями, оптичним зв'язком, Інтернетом речей та іншими технологіями сприяла інноваційному розвитку галузі зв'язку. Роль штучного інтелекту як одна з «основних технологій» мережевої автоматизації стає дедалі помітнішою, – як зазначає М. Кайку [88, с. 45].

По-друге, штучний інтелект трансформується з інструмента в суб'єкта інновацій, стаючи точкою відліку нової техносоціальної реальності, в якій термінальні продукти набувають здатності до автономного мислення та взаємодії [87, с. 76].

По-третє, за М. Кайку, великі моделі зв'язку відкривають нову парадигму технорациональності, де мережа стає саморефлексивною системою, здатною до передбачення, ухвалення рішень і самоорганізації в реальному часі [87, с. 56].

По-четверте, загострення промислової конкуренції в епоху ІІІ вказує на глибоку трансформацію онтології виробництва, де філософські рефлексії над віртуальністю, когнітивними зсувами та етикою інформаційної цивілізації стають не лише актуальними, а й необхідними для осмислення майбутнього [8].

Будучи сукупністю даних, алгоритмів та обчислювальної потужності, штучний інтелект відіграє все більш важливу роль як посередник, платформа і навіть інфраструктура у сприянні трансформації міжнародного суспільства. Штучний інтелект підтримує чи кидає виклик ефективності виробництва, моделям управління та можливостям безпеки. У цьому сенсі штучний інтелект – це не лише технологічна революція чи розширення капіталу, а й новий стратегічний простір, у якому держави є важливими гравцями, а геополітика стає основою. На думку М. Тегмарка, «Інформаційні технології вже справили великий позитивний вплив майже на кожну сферу людської діяльності, від науки до фінансів, виробництва, транспорту, охорони здоров'я, енергетики та комунікацій» [113, с. 117].

Гене́за соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій свідчить, що ІКТ спираються на свої потужні незалежні обчислювальні можливості та зрілі платформні економічні моделі для зростання домінуючих платформних економік. Здебільшого це відповідає логіці капіталу, конкуренції у галузі штучного інтелекту. «Комп'ютерні технології дали людям змогу літати на Місяць, посилати безпілотні космічні кораблі для дослідження всіх планет Сонячної системи. Це також є ознакою подальшого розвитку глобальної платформної економіки, якій спільно сприяють «штучний інтелект + платформеризація» [113, с. 119]. Платформна економіка – це модель економічної діяльності, у якій цифрові платформи виступають посередниками між різними групами користувачів (наприклад, споживачами й постачальниками), забезпечуючи інфраструктуру для обміну товарами,

послугами, інформацією або соціальною взаємодією. «Серед основних ознак, за словами Ш. Зубофф, - посередництво, мережеві ефекти, дані як актив і гнучка праця» [157, с. 12].

Іншими словами, ІІ є новим підсилювачем гегемонії платформ у цифровій економіці та сприяє подальшому зміцненню монопольного становища та провідній ролі транснаціональних гігантів платформ у глобальному платформному суспільстві, що ще більше посилює конкуренцію для капіталу та технологій серед платформних олігархів та навіть подальшого скорочення числа учасників глобальної платформної системи. У відповідь на розвиток штучного інтелекту позитивні дії національних держав США та Китаю є яскравим виявом його ізоморфного зв'язку з платформною економікою [109].

У цьому сенсі штучний інтелект як технологічна, капітальна та ідеологічна сила формує глобальний цифровий геополітичний ландшафт, зміцнюючи зв'язки та підвищуючи ефективність, одночасно розширюючи цифровий розрив між регіонами та групами. У цьому процесі багатовимірні інтерактивні відносини деконструюють футуристичні ідеологічні уявлення. З іншого ж боку, через сувору міжнародну обстановку на певному етапі виникає питання як подолати обмеження існуючої парадигми управління та створити розумну та інноваційну систему управління, яка вимагає постійної оптимізації та вивчення [157].

Інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) змінили спосіб виробництва наукових знань, внаслідок чого виробництво наукових знань набуло безліч нових характеристик [109]. У дослідженні К. Скіннера «Людина цифрова. Четверта промислова революція в історії людства, яка торкнеться кожного» [109, с. 17], аналізує підходи до розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, в основі яких безперервний розвиток наукової системи:

- 1) забезпеченість інформаційними ресурсами наукових знань;
- 2) співробітництво між науковцями, інструментами та обладнанням для виробництва наукових знань;
- 3) вплив ІКТ на виробництво наукових знань.

Отже, інформатизація наукових досліджень розглядається як новий напрям розвитку виробництва наукових знань. Поява цієї нової області почала розвиватися у 2 п. XX ст., коли стала відбуватися конвергенція наук. Ця тенденція відображає реальність складності та необхідність зв'язку між науками; область інформації та комунікацій починає теоретично та епістемологічно розвиватись на основі знань міждисциплінарних процесів та конвергенцій.

Як зазначив Т. Бернерс-Лі, винахідник Всесвітньої павутини (WWW), це демонструє реальність складності інформаційних та комунікаційних явищ, а також інших соціальних, механічних та природних явищ [161]. Із початку 1980-х років починає активно розвиватися інформаційна філософія, яка поєднує логіку, філософію та науку. Вона має науковий характер, водночас надаючи самій науці філософського виміру. Цю онтологічну переорієнтацію «існування = матерія + інформація (дух як вища форма інформаційної діяльності)» вперше чітко сформулював і популяризував Л. Флоріді у роботі «Philosophy of Information» [165]. Перехід до інформаційної епістемології означає не лише зміну об'єктів дослідження (від «буття» до «знання»), а й запровадження нових методів – мережевого підходу, теорії семантичної інформації, алгоритмічного аналізу даних та оцінки їхнього інформаційного впливу. Інформаційна епістемологія – це теорія виникнення людського пізнання. Саме Л. Флоріді показав, що інформація не тільки конститутивна для сутності реальності, але й стає основним «будівельним матеріалом» пізнавальних актів. У цьому контексті ключовим стає дослідження походження, структури й цінності інформації в акті пізнання. Це означає, що знання – динамічна, розподілена властивість, а не фіксована властивість індивіда [165].

Після встановлення інформації як фундаментального елементу буття й пізнання природно звернутися до праць А. Тьюрінга, який поклав математикологічні основи обчислювальної машини та формалізував поняття алгоритму. Цей перехід поєднав онтологію інформації з конкретними формалізмами та практиками, започаткованими А. Тьюрінгом. К. Шеннон запропонував теорію інформації у 1948 р. та створив математичну модель процесу передачі

інформації, яка стала відправною точкою для розвитку сучасних комунікаційних технологій [155]. Завдяки цій теорії комунікаційні технології набули бурхливого розвитку. У 1950-х рр. телефонна система швидко розвивалася, пропускну спроможність телефонних голосових каналів було значно покращено, трансокеанські кабелі зв'язку ще більше розширили зону покриття прямих міжміських дзвінків. З 1960-х рр. технологія супутникового зв'язку швидко розвивалася і можливості зв'язку поступово охопили весь світ. Швидкий розвиток теорії та технологій цифрової передачі сприяв появі комп'ютерних мереж. У 1970-ті рр. поступово почали використовувати комерційний супутниковий зв'язок, цифрові комутатори з програмним управлінням та системи оптоволоконного зв'язку. У 1980-ті рр. з'явилися персональні комп'ютери та локальні мережі, а також були послідовно сформульовані міжнародні стандарти архітектури цифрових мереж. У 1990-х рр. було запущено систему стільникового зв'язку, продовжували з'являтися різні технології бездротового зв'язку. Глобальна система мобільного зв'язку (GSM), технологія оптоволоконного зв'язку стала популярною і широко застосовувалася, а міжнародний Інтернет набув широкого розвитку – М. Кастельс [42].

Із ХХІ ст. технології мобільного доступу, такі як 3G та 4G, швидко розвиваються, і мобільний широкосмуговий доступ став досить популярним. В останні роки швидкий розвиток технології «програмно-визначеної мережі», представленої віртуалізацією мережі, покращив можливості конфігурації великомасштабних мереж зв'язку. Швидкий розвиток цифрових комунікацій сприяв прискореній інтеграції телекомунікаційних мереж, радіо-та телевізійних мереж та Інтернету, а також постійному розширенню нових підприємств та застосунків [53]. Сьогодні інформаційні технології продовжують розвиватись у напрямку високошвидкісного, широкосмугового зв'язку, повсюдної інтеграції та інтелекту. Передові технології, такі як квантові обчислення, квантовий зв'язок та квантова криптографія, ймовірно, змінять традиційну архітектуру обчислювальних технологій та забезпечать більш високі, швидкі та безпечні можливості обчислювальної обробки [64]. Прискорена розробка програмного

забезпечення змінить майбутню інформаційну інфраструктуру та бізнес-процеси підприємства. ІКТ настільки важливі для економічного розвитку та зростання бізнесу, що їх часто називають рушійною силою Четвертої промислової революції [127]. ІКТ також лежать в основі широких змін у суспільстві, оскільки люди переходять від особистої взаємодії до взаємодій у цифрових просторах. Цю нову епоху часто називають цифровою добою. Увійшовши в цифрову епоху, людство зробило перший визначальний крок завдяки впровадженню 5G- технології, що змінила саме уявлення про простір і час у комунікаціях. Надшвидка передача даних, мінімальні затримки та здатність об'єднати мільйони пристроїв створили основу для нової реальності: Інтернету речей, розумних міст, автономного транспорту та зануреної віртуальності.

5G стало своєрідним мостом між фізичним і цифровим світом. Попереду – 6G, яке відкриє нову якість цифрового буття після 2030 року [8]. Це буде не лише технологічне вдосконалення, а новий рівень існування, де швидкість, вимірювана терабітами за секунду, і майже нульова затримка створять умови для народження цифрових двійників – віртуальних віддзеркалень людської сутності та фізичних об'єктів. Штучний інтелект інтегрується у саму тканину буття, змінюючи межі мислення, взаємодії та самопізнання.

7G, яке сьогодні залишається ще концепцією, обіцяє у 2 п. XXI ст. принести народження глобальної інтегрованої свідомості. Це буде не просто об'єднання технологій, а творення єдиної інформаційної екосистеми, де індивідуальне і колективне буття зливатимуться у нові форми життя. Людство постане перед викликом не лише управляти змінами, а й переосмислити своє місце у Всесвіті, де межі між фізичним і цифровим світом остаточно втратять свою визначеність [164].

У цьому контексті розвиток технологій 5G і перспективних мереж 7G постає не лише як інфраструктурна інновація, а як чинник, що посилює інформаційні виклики епохи постправди, поглиблюючи проблеми достовірності, швидкості поширення маніпулятивного контенту та формування віртуалізованих реальностей. У філософському контексті поняття «епохи постправди» постає як

симптом глибинних трансформацій у способах конструювання реальності, формування публічного дискурсу та природи істини у сучасному світі. Сам термін «постправа» (post-truth) позначає ситуацію, у якій об'єктивні факти та раціональні аргументи поступаються впливу емоцій, персональних вірувань і масових переконань, що дедалі частіше визначають суспільну думку [137, с.28]. Це явище є наслідком еволюції інформаційного середовища, де цифрові технології, соціальні мережі та алгоритмічні системи розподілу знань сприяють фрагментації істини, знеціненню експертного знання та формуванню альтернативних версій реальності.

Насамперед філософськи епоха постправи уможлиблюється через кризу модерного розуміння істини як відповідності між твердженням і реальністю та посилення релятивізму у постструктуралістській і постмодерній думці. Поняття істини дедалі більше втрачає універсальний характер і набуває ситуативного, контекстуального забарвлення. Така трансформація породжує нові етичні виклики: як діяти у світі, де більше не існує спільного критерію істинності? Як захистити раціональну аргументацію в умовах, коли маніпуляції й емоційна риторика часто виявляються ефективнішими за логічний аналіз?

З огляду на це, епоха постправи також виявляє себе у зміні статусу інформації: від інструмента пізнання вона дедалі більше перетворюється на засіб впливу, зброю в боротьбі за увагу, владу, легітимність. В інформаційному суспільстві істина стає частиною інформаційного шуму, де її значущість визначається не достовірністю, а здатністю поширюватися, резонувати, викликати реакції. У цьому контексті філософія ставить питання про етичну відповідальність за створення і поширення знань, про можливість формування нової культури критичного мислення, медіаграмотності та когнітивної гігієни. [137, с. 71].

Отже, епоха постправи, яка характеризується домінуванням вірувань, емоцій та маніпулятивних наративів над об'єктивними фактами, вказує не лише на інформаційно-комунікативну кризу сучасності, але й є потенційним зсувом у бік неосередньовічного світогляду. Постправа заперечує раціоналістичні засади

постінформаційного суспільства, підриває авторитет наукового знання, делегітимізує інститути об'єктивного судження. Така трансформація сприяє відродженню рис, притаманних середньовічній культурі: фрагментарності істини, сакралізації лідерських наративів, зростанню впливу харизматичних постатей, які не спираються на верифікацію, а на віру. У цьому сенсі постправа виступає не стільки новим інформаційним феноменом, скільки культурно-цивілізаційним симптомом, що свідчить про деконструкцію модерної парадигми Просвітництва. На нашу думку, «постправа» інтерпретується не лише як наслідок цифрових технологій і масових комунікацій, а як філософський зсув до неоміфологічного мислення, яке відтворює структури довіри, притаманні донауковим суспільствам. Відтак, можна говорити про формування своєрідного неосередньовіччя, де «права» є полем боротьби інтерпретацій, а не результатом спільної раціональної верифікації. Тож, епоха постправи є не лише кризою істини, а світоглядною кризою, що вимагає переосмислення засад нашого буття в інформаційно насиченому, фрагментованому й афективному світі. Її філософське осмислення передбачає не повернення до традиційного уявлення про істину, а радше пошук нових форм комунікативної етики, відкритого діалогу і колективної відповідальності за істинне як суспільне благо. Майбутні тенденції розвитку ІКТ в основному включають ІІІ, Інтернет речей та великі дані. ІКТ продовжують відігравати важливу роль у сприянні економічного, соціального, культурного розвитку. ІКТ не лише змінюють економіку чи культуру, вони формують нову філософію інформаційного буття, в якій людина стає активним творцем і відповідальним учасником цифрового космосу.

Інтелектуальна революція цифрової доби постає не як продовження науково-технічної революції ХХ століття, а як її глибинна трансформація. Якщо класична НТР орієнтувалась переважно на створення нових технологій, тобто на відповідь на запитання «як ефективніше щось зробити», то інтелектуальна революція, зумовлена появою ІІІ, змінює саму парадигму мислення. Штучний інтелект вже не лише забезпечує нові засоби виробництва, а виступає як метаінструмент, як засіб для продукування нових способів виробництва. Це вже

не тільки відповідь на «як», а й новий рівень постановки питання: «що саме варто робити», «яке знання є цінним», «що означає розум у цифрову епоху». У цьому сенсі ми стикаємося з філософським зрушенням, коли розуміння інтелекту більше не обмежується людською раціональністю, а включає гібридні форми – машинно-людські, нейронні, алгоритмічні. Інакше кажучи, ми входимо в епоху інтелектуального постантропоцентризму, де ШІ не лише виконує інструкції, а здатен генерувати нові принципи дії, бути спів-креатором знання і культури.

У сучасних збройних конфліктах, зокрема в умовах повномасштабної російсько-української війни, дедалі помітнішою стає роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які трансформують саму природу війни. Йдеться вже не лише про бойові дії у фізичному просторі, а й про тотальну боротьбу в інформаційному середовищі, де цифрові платформи слугують інструментом маніпуляції свідомістю, формування альтернативної реальності та делегітимації правди як такої. Епоха постправди, в якій емоції, вірування та цілеспрямована дезінформація переважають над перевіреними фактами, актуалізує нові виклики. ІКТ, які в теорії мали б сприяти відкритості, комунікації та обміну знаннями, перетворюються на засоби цифрової війни – зброю у боротьбі за інтерпретацію реальності. У результаті, ми спостерігаємо процес культурного відкату: домінування міфологізованих образів ворога, сакралізацію наративів, відмову від раціонального аналізу на користь віри в «своїх» лідерів та «свою» істину. Це дозволяє трактувати постправду як не лише інформаційне явище, а як онтологічний поворот – своєрідне неосередньовіччя, в якому істина стає питанням влади, а не доказовості [137, с.260].

Варто наголосити, що війна в ХХІ столітті завдяки ІКТ розгортається не лише на геополітичній карті, а й у просторах культури, свідомості та цифрової взаємодії. У цьому контексті інформаційна війна постає не як додатковий вимір до фізичних бойових дій, а як їх метафізичне продовження, що формує нові горизонти сприйняття реальності. Ця війна ґрунтується на зміненій антропологічній моделі, в якій людина більше не шукає істини як об'єктивної категорії, а ототожнює її з тим, що транслюється у цифровому середовищі. Така

людина живе у світі симулякрів, де правдоподібне витісняє правдиве, а віртуально нав'язана реальність стає єдиною підставою для суджень, рішень і дій. Отже, сучасна війна в Україні постає як онтологічне протистояння за смисл, у якому інформаційно-комунікаційні технології виступають інструментами конструювання реальності, формуючи у свідомості людей межі між «своїм», «ворогом» і «справедливістю».

1.2 Поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)

Поняттєво-категоріальний апарат дослідження пов'язаний із дискурсом соціального феномена інформаційно-комунікаційних технологій. ІКТ відноситься до технології, яка використовує комп'ютери, комунікаційне обладнання, мережеві технології для обробки та передачі інформації. ІКТ є феноменом, що виступає важливою частиною інформаційного суспільства, що включає комунікаційне обладнання або прикладне програмне забезпечення, таке як: радіоприймачі, телевізори, мобільні телефони, комп'ютери, мережеве обладнання та програмне забезпечення, супутникові системи, а також різні послуги, націлені на проведення відеоконференцій та дистанційного навчання. ІКТ не лише важливі з технічної точки зору, так як дають економічно відсталим країнам більше можливостей для доступу до передових інформаційних та комунікаційних технологій. Концепції розвитку ІКТ спрямовані на подолання інформаційного розриву між країнами, що включають комп'ютери, комунікаційне обладнання, мережеві технології. Комп'ютери є ядром ІКТ та основою обробки інформації; устаткування зв'язку є основою передачі інформації; мережеві технології є важливою підтримкою ІКТ та основою для інформаційних взаємозв'язків.

Для нашого аналізу важливими є такі поняття, як:

1) інформаційне суспільство, у якому виробництво та обробка інформації є головним джерелом розвитку;

2) віртуалізація, в основі якої процес переходу соціальної реальності у цифрову площину;

3) комунікація, яка включає обмін інформацією між суб'єктами за допомогою ІКТ;

4) мережеве суспільство, що представляє форму соціальної організації, де зв'язки вибудовуються через електронні мережі;

5) цифрова ідентичність, в основі якої сукупність характеристик особистості, представлених у цифровому середовищі;

6) інформаційна влада, що означає здатність контролювати інформаційні потоки і впливати на соціальні процеси через ІКТ.

Отже, поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій виходить із глибинних процесів розвитку інформаційного суспільства та зумовлює необхідність переосмислення нового поняттєвого апарату.

М. Кастельс акцентує на потребі чіткого розрізнення між усталеним у вжитку поняттям «інформаційного суспільства» та більш глибинним феноменом «інформаціонального суспільства», яке передбачає якісно інший рівень інформаційної інтеграції у соціокультурній структурі суспільства [130].

Інформаційне суспільство – поняття, яке підкреслює кількісні характеристики розвитку, включаючи широке поширення інформаційних технологій, збільшення ролі інформації як економічного ресурсу, розширення сфер комунікації, що представляє собою технічний і соціально-економічний аспект змін [131].

Згідно з М. Кастельсом, інформаціональне суспільство – це більш глибокий філософський рівень, у якому акцент переноситься на якість самих процесів обміну і створення знання. Тут мова йде про те, як інформація стає визначальним чинником у формуванні людської ідентичності, культури, цінностей і навіть способу буття. Це не лише використання технологій, а й нова форма існування людини в інформаційній реальності [130]. М. Кастельс наголошує, що саме методи використання й застосування інформації (особливо наукової) стають

рушійною силою фундаментальних змін в інформаційному житті суспільства [137, с. 71]. У філософсько-науковому дискурсі виокремлюється поняття інформатизації, що виступає не тільки як технічний чи технологічний процес, а й як персоніфікована культурна форма буття людини у світі інформації. Тому інформатизація постає динамічним, саморефлексивним процесом, що активно трансформує ціннісний вимір людського існування, змінює саму структуру соціального розвитку, спрямовуючи його на утвердження людини в умовах домінування наукоємного виробництва. Цей процес реалізується на двох фундаментальних рівнях: через розуміння як акт осмислення й інтерпретації інформації, і через буттєвий стан як переживання цілісності людини і світу.

Насамперед інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) постають не лише як набір інструментів чи технічних рішень, а як складна соціально-філософська конструкція, що виявляє глибинні онтологічні, гносеологічні та аксіологічні виміри буття людини [65, с. 61-71]. У цифрову добу ІКТ формують новий тип реальності, де межа між суб'єктивним і об'єктивним, між людиною та технологією, між змістом і формою істотно зміщується. ІКТ виникають і розвиваються внаслідок взаємодії численних джерел, зокрема наукового пошуку, соціального запиту, політичної волі, економічного інтересу, культурної уяви. Вони відображають стан цивілізації, в якому знання, влада і мораль дедалі більше проєктуються через цифрові середовища.

Отже, соціальним суб'єктом ІКТ вважається не лише розробник або користувач, а широкий спектр діячів, до яких можна віднести державу, корпорацію, спільно у, кожна з яких не лише використовує технології, а й надає їм смислового наповнення [66, с. 68-80]. Тому технологія не є нейтральною, вона транслює цінності, відтворює структури влади, дисциплінує уяву. Водночас вона відкриває можливості для самореалізації, креативності, солідарності. Тож, у полі ІКТ соціальний суб'єкт розгортається як екзистенційний актор, який перебуває перед вибором або перетворитися на «гвинтик» цифрової системи, або творити нову гуманітарну парадигму.

Варто підкреслити, що взаємозв'язок суб'єктивного і об'єктивного в ІКТ виявляється в тому, що зовнішньо об'єктивні архітектури (коди, протоколи, алгоритми) є втіленням людських уявлень про ефективність, справедливість, контроль або свободу. Об'єктивне є результатом суб'єктивного проєктування, що впливає на самосвідомість людини, формує нові образи «Я», нові типи ідентичності: мережевої, фрагментарної, віртуальної. Людина більше не тільки споживає інформацію, а вступає у взаємодію з алгоритмами, цифровими аватарами, інформаційними потоками, які формують її екзистенцію. Категорії форми і змісту в контексті ІКТ втрачають класичну дихотомію: форма (інтерфейс, архітектура, дизайн) стає активним носієм смислу. Візуальна культура, швидкість доступу, алгоритмічні рекомендації визначають, який зміст загалом буде побачено й осмислено. Тож, форма формує зміст, а зміст зворотньо модифікує форму, у результаті чого виникає саморефлексивний цифровий простір, де неможливо відокремити сутність від її репрезентації [70, с. 387-388].

ІКТ (сервіси, гаджети, мережі) приховує сутність, яка полягає в глибокій трансформації буття, яке змінює не лише спосіб комунікації, а межі реального, приватного, публічного. Те, що з'являється як технологічна інновація, часто має глибоку онтологічну сутність, яка втілює певне уявлення про людину, суспільство, істину. Технологія стає не лише зовнішньою об'єктивністю, а інструментом творення нової сутності. [71, с. 60-64].

Розвиток ІКТ поєднує необхідність і випадковість: із одного боку, ми є свідками неминучого прогресу техніки, її експоненційного зростання; із іншого траєкторія розвитку багато в чому випадкова, хаотична, підпорядкована помилкам, збоям, кризам, війнам. Так, війна в Україні виявила, що ІКТ можуть бути як інструментом гуманітарної допомоги, мобілізації, координації, збереження національної ідентичності, так і полем для дезінформації, кібернападів, маніпуляцій. Випадковість технологічного впровадження може спричинити великі соціальні наслідки і навпаки, неочікувані умови (як-от війна) стають каталізатором інновацій і нових смислів. [69, с. 60].

У цифрову епоху зв'язок причини і наслідку набуває складної мережевої форми. Інформаційна дія (пост, репост, хештег) здатна викликати лавину подій, політичні зрушення, масову мобілізацію. Причинність більше не є лінійною: вона гіпертекстуальна, багаторівнева, алгоритмізована. У такому світі зростає відповідальність за кожну дію, кожен піксель, бо будь-яка дія означає потенційний акт трансформації.

Сучасний етап наукового дискурсу накопичив багато термінів, що культивуються вченими, які досліджують інформаційне суспільство, – інформаційно-комунікативні технології, інформаційні технології, Інтернет речей.

Проаналізуємо, у чому різниця між інформаційно-комунікаційними технологіями, інформаційними технологіями та Інтернетом речей (Табл.1.1).

Таблиця 1.1 – Різниця між ІКТ, ІТ та Інтернетом речей (сформована автором на основі власних досліджень)

ІКТ	ІТ	Інтернет речей
Належить до інформаційних та комунікаційних технологій загалом і відноситься до технології, яка поєднує комунікацію та комп'ютерні технології для забезпечення обміну інформацією та спільного використання	Технологія, що використовує комп'ютери та мережі для створення, обробки, зберігання та передачі даних	Технологія, при якій фізичні пристрої з вбудованими датчиками та програмним забезпеченням підключаються через мережу для забезпечення обміну даними та автоматизації
Пристрої зв'язку (мобільні телефони, радіо, телевізори), комп'ютерне обладнання, мережеві системи	Комп'ютер (апаратне забезпечення), сховище та мережева інфраструктура	Датчики, програмне забезпечення та мережеве підключення. З'єднання між пристроями для обміну даними, автоматизації та керування в реальному часі

Сприяння обміну інформацією та спілкуванню Інтернет, мобільні мережі, телемовлення	Оптимізація бізнес-операцій та управління даними. Управління базами даних, хмарні обчислення, кібербезпека	Розумний будинок (управління освітленням/температурою), промислова автоматизація (попереджувальне обслуговування), розумне місто (управління дорожнім рухом)
---	---	--

Отже, як свідчить аналіз понять, ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) – це сукупність технологічних засобів і процесів, що забезпечують створення, обробку, передачу та збереження інформації, інструмент розширення меж людської комунікації і впливу на реальність [143]. ІТ (інформаційні технології) – це вузький аспект ІКТ, що фокусується переважно на створенні і використанні інформаційних систем для обробки даних, технічна проєкція раціональності, прагнення людини до контролю над інформаційними потоками [142]. Інтернет речей (IoT) – це мережа фізичних об'єктів, що взаємодіють і обмінюються даними без участі людини. Філософськи Інтернет речей уособлює автономізацію буття, коли світ сам починає говорити і діяти безпосередньо, минаючи людину як посередника [82].

Якщо ми говоримо про ІКТ, то акцентуємо увагу на комунікації, якщо про ІТ, то мова йде про обробку інформації, якщо про Інтернет речей, то мова йде про самостійну активність речей у світі. Саме ця термінологія – ІКТ, ІТ та Інтернет речей, – культивується у системі Інтернету як відображення глибинних трансформацій людського буття у світі технологій. Інтернет, будучи спочатку тільки мережею обміну інформацією, еволюціонував у багатовимірний простір, де терміни стають не лише технічними категоріями, а й символами нових способів співіснування людини, техніки й інформації.

У системі Інтернету ІКТ втілюють прагнення до подолання просторово-часових бар'єрів між суб'єктами комунікації, створюючи глобальну «мережеву реальність». ІТ зосереджують увагу на оптимізації процесів мислення та

організації знання, сприяючи автоматизації і, водночас, зміненню природи людської творчості. Інтернет речей символізує перехід до автономної, постлюдської взаємодії об'єктів, де речі самі стають суб'єктами комунікації, мінімізуючи людське втручання. Тож, система Інтернету більше не є лише технічним середовищем; вона набуває онтологічного статусу, стає новою формою буття, де інформація, технологія і суб'єктність взаємно переплітаються, породжуючи нові модальності існування [81].

Отже, з одного боку, поява Інтернету розширила канали отримання та передачі інформації суб'єктами ринку, ефективно вирішила проблему асиметрії інформації, підвищила ефективність економічної діяльності. Поширення інформації супроводжується великим науково-технічним прогресом. Людство вступило в епоху масової комунікації та мережевих комунікацій. З іншого боку, Інтернет швидко проник у всі сфери національної економіки, сприяючи взаємодії та збору інформації, прискорюючи трансформацію економічної форми в мережеву платформну економіку [83].

Варто звернути увагу на те, що хмарні обчислення виступають як модель використання мережевих ресурсів, яка зручна у використанні та надається на вимогу. 2006 року генеральний директор Google Ерік Шмідт уперше запропонував концепцію «хмарних обчислень» на конференції Search Engine [166]. Оскільки технології продовжують розвиватись, в останні роки значення хмарних обчислень також постійно вдосконалюється. На сьогодні технологія хмарних обчислень в основному відноситься до моделі додатків інформаційних технологій та моделі обслуговування, які динамічно надають ресурси інформаційних технологій через Інтернет [85].

Деталізуючи міркування, відмітимо, що залежно від рівня ІТ-ресурсів, хмарні обчислення можна розділити на три форми послуг: інфраструктура як послуга (IaaS), платформа як послуга (PaaS) та програмне забезпечення як послуга (SaaS). У березні 2006 року Amazon запустила хмарні сервіси еластичних обчислень, які забезпечують підтримку сотням компаній у 190 країнах і регіонах по всьому світу [80].

Інтернет речей постає як інтелектуальна мережа – новий екзистенційний простір, у якому встановлюється всебічний зв'язок між людськими суб'єктами, матеріальними артефактами та самим собою у режимі безперервного інформаційного обміну. Ця мережа означає перехід від ізольованих «речей» до «речей-інформаційних агентів», здатних до взаєморозуміння та самоорганізації в «соціумі об'єктів». Речі здобувають здатність «чути» й «бачити» світ через радіочастотну ідентифікацію, датчики, камери, GPS та інші зондувальні технології. Вони фіксують явища «тут і тепер», розкриваючи перед нами невидиму структуру матеріального буття в режимі реального часу. Інформація тече між об'єктами й суб'єктами без часових та просторових обмежень, долаючи відстані через універсальні мережі зв'язку. У цьому контексті Інтернет-речей стає середовищем, де кожен вузол – людина чи річ, – одночасно є відправником і отримувачем смислів. Великі дані перетворюються на філософське «буття-інформацію»: алгоритми аналізують масиви сенсорних показників, витягають із них нові смисли й формують знання. Це знання, у свою чергу, повертається до фізичного світу у вигляді оптимізованих рішень і творить нові моделі людсько-машинної взаємодії.

Заявлена К. Ештоном у МІТ концепція Інтернету речей знаменує не лише технічний прорив, а онтологічний зсув: «речі» виходять із пасивного стану речовинного об'єкта й перетворюються на активних учасників інформаційного поля, що формує майбутню людську реальність [167]. У цій статті К. Ештон описує концепцію «Інтернету речей» та вперше формулює ідею інтелектуальної мережі об'єктів. На особливу увагу заслуговують Програми Інтернету речей, які спочатку були зосереджені у комерційній роздрібній торгівлі, логістиці та інших галузях. В останні роки програми розширилися до моніторингу навколишнього середовища, біомедичні, інтелектуальних мереж та інших областей. За рахунок стеження за транспортними засобами в режимі реального часу реалізується централізоване керування рухом, диспетчеризація та дистанційне автоматичне керування маршрутами. Із впровадженням Інтернет-протоколу версії 6 (IPv6), розвитком мобільного Інтернету та сенсорних технологій Інтернет речей ширше

використовуватиметься в промисловому Інтернеті, «розумних містах» та інших областях.

Варто враховувати також роль великих даних для становлення і розвитку ІКТ. Оскільки інформаційні технології поступово проникають у всі галузі, то дані стають важливим фактором виробництва та цінуються у різних сферах. Після 2012 року концепція великих даних згадувалася все частіше і описувалася та визначалася як величезні обсяги даних, що генеруються в епоху інформаційного вибуху, а також зумовлені ними технологічні інновації та промисловий розвиток. Великі дані – це не тільки тип даних, який демонструє такі характеристики, як великий обсяг даних, високі темпи зростання, безліч категорій даних та низька щільність значень, але це також технологія, яка може збирати, зберігати та зіставляти дані у величезному обсязі, розкидані джерела та різноманітні формати архітектури та технологій інформаційних систем нового покоління [62]. Суть великих даних полягає в тому, щоб оцінити цінність ресурсів даних, особливо вибухового зростання неструктурованих даних (зазвичай таких, як зображення, різні звіти, аудіо- та відеоінформація тощо), а також способи їхньої професійної обробки за допомогою програмних технологій та нових технологій, алгоритми яких витягують із даних «блакитний океан цінності» [86].

Отже, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сьогодні концентрується навколо трьох взаємопов'язаних складових ІІІ, Інтернету речей та великих даних.

Із філософської точки зору їх можна розглядати як три «статус-кворуми» в епістемології й онтології цифрової ери.

1. Штучний інтелект як когнітивне продовження людини, у контексті якого онтологічна трансценденція. ІІІ розмиває традиційні межі «суб'єкт–об'єкт», інформаційні агенти виконують роль автономних «розумів», здатних самостійно конструювати моделі світу. Інтелектуальні алгоритми й люди спільно продукують знання в симбіозі, де рішення стає результатом мережевого співрозуміння, а не лише індивідуального інсайту [112].

2. Інтернет речей як мережеве буття об'єктів, відбувається реінженерія реальності, речі «оживають» інформаційно, кожен сенсор, кожен пристрій долучається до єдиного екосистемного потоку буття, перетворюючись на активні вузли пізнання. Суспільство об'єктів творить новий рівень онтологічної залежності, так як фізичні артефакти стають співучасниками процесів, які раніше належали лише свідомості [78]

3. Великі дані як епістемічний «суспільний простір» породжують інформаційну множинність, масиви даних відкривають новий феномен пізнання, у контексті якого знання виступає як статистичний і семантичний ландшафт, де істина вимірюється кореляціями й патернами, а не виключно логічними доказами. Питання достовірності, приватності та контролю стають центральними в епістемології даних, бо вже не дослідник інтерпретує факти, а алгоритми відбирають, підсилюють чи приховують інформацію [79].

Синтез цих трьох напрямів формує нову епістемологічну ідентичність людини в цифрову епоху: ми більше не лише споживачі інформації, а учасники складних систем, де розум, речі й дані конструюють спільний «світ-інформацію». Нові філософські виклики полягають у тому, щоб осмислити, як зберегти людську свободу, смислоутворення й відповідальність у таких мережах.

ІІІ є одним із важливих напрямків розвитку ІКТ і може допомогти досягти інтелекту та автоматизації. ІІІ може застосовуватися у різних галузях, таких як: охорона здоров'я, транспорт, фінанси, виробництво. ІІІ може допомогти підвищити ефективність і якість, а також сприяти соціальному розвитку. Інтернет речей – ще один важливий напрямок розвитку ІКТ, який може реалізувати взаємозв'язок та інтелект між об'єктами. Інтернет речей може застосовуватися в різних областях, таких як: будинки, міста, фабрики і т.д. Інтернет речей може допомогти підвищити зручність та безпеку, а також сприяти соціальному розвитку. Великі дані – напрямок розвитку ІКТ, що дозволяє здійснювати швидку обробку та аналіз даних, які можуть застосовуватись у різних галузях, таких як: фінанси, охорона здоров'я, транспорт, виробництво

тощо. Великі дані можуть допомогти підвищити ефективність прийняття рішень та інноваційні можливості, а також сприяти соціальному розвитку [77].

Отже, ІКТ допомагають подолати цифровий розрив у багатьох відношеннях, тобто скорочуючи розрив у доступі до інформаційних та комунікаційних технологій між окремими людьми, домашніми господарствами, підприємствами та географічними регіонами. ІКТ можуть забезпечити ширший доступ до Інтернету, включаючи широкосмуговий Інтернет, мобільний та супутниковий зв'язок. Ці технології дозволяють жителям навіть віддалених районів підключитися до глобальних інформаційних мереж та отримати доступ до освітніх ресурсів, медичних послуг та економічних можливостей. У міру зниження вартості таких пристроїв, як смартфони та планшети, все більше людей можуть дозволити собі ці пристрої та отримати доступ до цифрового контенту та послуг. Крім того, розвиток програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом та послуг хмарних обчислень також знизив поріг використання передових інструментів ІКТ [75].

Інвестиції в ІКТ допомагають покращити телекомунікаційну інфраструктуру, включаючи будівництво оптоволоконних мереж та базових станцій бездротового зв'язку. Ці покращення інфраструктури не тільки збільшують швидкість передачі даних, але й збільшують покриття мережі, приносячи користь більшій кількості територій. Платформи ІКТ, такі як онлайн-курси та дистанційні програми можуть допомогти людям з обмеженими можливостями та сім'ям із низькими доходами, подолати фізичні, економічні бар'єри та отримати доступ до цифрового світу [72]. Це допомагає досягти соціальної інтеграції та гарантує, що кожен зможе скористатися благами науково-технічного прогресу. Завдяки вищезгаданим функціям ІКТ стали потужним інструментом сприяння соціальному та економічному розвитку, розширенню індивідуальних можливостей та розвитку глобального зв'язку [73].

Попри всі переваги ІКТ, у світі досі існує суттєвий цифровий розрив: мешканці віддалених і менш розвинених регіонів не завжди мають доступ до цифрових ресурсів та сервісів, що обмежує їхню здатність повноцінно

включитися в процес глобалізації. Тому однією з ключових цілей розвитку ІКТ є скорочення цього розриву та забезпечення інклюзивного зростання, аби кожен міг користуватися перевагами інформаційного суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології вже кардинально змінили спосіб роботи, спілкування, навчання та життя людей в усьому світі [74].

Теоретичні смисли інформаційної філософії дозволяють підкреслити, що у людській діяльності інформація, знання, інтелект і практика проявляють голографічну природу, у якій кожен елемент містить у собі відображення цілого, а процес пізнання розгортається як взаємодія цих елементів у складній, взаємопов'язаній структурі. У цьому контексті філософія інформації висуває два взаємодоповнюючі напрями розумного розвитку:

1) висхідний вектор пізнання, який постає як фундаментальний шлях буттєвого становлення знання, де досвід індивіда, вкорінений у чуттєвому сприйнятті та емпіричних фактах, поступово зростає у складніші форми розуміння. Цей процес набуває характеру емерджентної структурованості: від фрагментів реальності до цілісних концептуальних утворень, від окремого до універсального. У цьому русі знання не лише накопичується, а внутрішньо перетворюється, набуваючи нових смислових якостей;

2) нисхідний вектор мислення розкриває голографічну логіку управління знанням, за якої універсальні принципи, архетипи та системні смисли здійснюють інтегруючий вплив на локальні процеси. Тут знання функціонує не як лінійне нагромадження, а як смислове поле, яке проєктує себе в конкретику практики. Філософія інформації у межах епістемології розглядає пізнання як динамічний процес, опосередкований багаторівневими структурами. Інформаційне поле, індивідуальна та колективна психологія, когнітивні схеми, технічні артефакти, а також природний і соціальний контексти формують мережу, крізь яку здійснюється усвідомлення та конструювання реальності [165].

Згідно з інформаційною філософією, всі речі є єдністю матерії та інформації. Вся інформація має бути перенесена відповідними матеріальними

структурами (не існує голої інформації). Усі матеріальні структури містять інформацію багатьох властивостей (немає чистої матерії). Коли об'єкт змінюється під час взаємодії, одночасно неминуче змінюються його матеріальна структура та інформаційний зміст. Еволюція речей та світу, що складається з цієї зміни, має бути двоїстою [164].

Тож, інформаційна філософія сформувала новий погляд на час і простір, які мають невід'ємну інтеграцію та єдність, відкриваючи, що речі неминуче існуватимуть голографічно. Інформаційна філософія показує, що загальним законом еволюції всесвіту та речей може бути лише вічний цикл. Оскільки матерія зберігається, а інформація – ні, люди можуть створювати інформацію тільки в процесі виробництва, але не можуть створювати матерію. Виробництво інформації становить суть виробничої діяльності. У вік інформації, виробнича діяльність людини більшою мірою здійснюється за допомогою інформатизації, інтелекту та віртуалізації. Інформаційна філософія вважає, що використання, розвиток, створення та реалізація інформації становить сутність людського суспільства. Ступінь опосередкованості (соціалізації) охоплювання, використання, розвитку, створення та реалізації інформації є мірою соціальної еволюції [165].

Інформаційна філософія розглядає людину як багатовимірне існування: природу та суспільство, фізіологію, психологію та поведінку. Ці численні виміри мають відносини внутрішньої єдності, які зумовлюють, породжують та розвиваються спільно. Інформаційна філософія формує філософію цінностей, що базується на природній онтології. Інформаційна теорія цінності підкреслює, що: цінність – це ефект, що досягається речами у вигляді внутрішніх чи зовнішніх взаємодій. Теорія інформаційної цінності включає теорію подвійної цінності про матеріальну цінність та інформаційну цінність:

- 1) теорія соціальної інформації, в основі якої розуміння природи суспільства та шляхи соціальної еволюції;

- 2) теорія виробництва, що включає нове розуміння природи людської практики та виробничої діяльності;

3) теорія інформаційного мислення, в основі якого теорія трансформації способу мислення у науці та філософії [165].

Становлення інформаційної філософії ґрунтується на поясненні теорії двоїстого існування матерії та інформації у світі. Філософія інформації розглядає інформацію, яка має три основні форми та одну всеосяжну форму:

- 1) інформацію у собі (об'єктивна інформація);
- 2) інформацію для себе (первинна форма суб'єктивної інформації);
- 3) регенерація інформації (розвинена форма суб'єктивної інформації);
- 4) соціальна інформація (органічний синтез перших трьох основних форм інформації) [165].

У філософії існують різні підходи до класифікації реальності, наприклад, К. Поппер запропонував три світи: фізичний світ, світ свідомості та світ об'єктивного знання [99]. Інформаційна філософія висуває теорію чотирьох світів:

Світ 1 – безпосередньо існуючий матеріальний світ.

Світ 2 – світ інформації, що самоінформується.

Світ 3 – світ переродженої інформації, тобто суб'єктивного духу.

Світ 4 – соціальна інформація, тобто світ суб'єктивного духу, культурний світ, створений людиною [165].

Ми дійшли висновку, що інформаційна філософія включає такі її напрямки, до якої входять онтологія інформації, інформаційна епістемологію, теорія еволюції інформації, теорія цінності інформації, інформаційна теорію мислення та теорія соціальної інформації, що забезпечує унікальне та конкретне пояснення природних властивостей, когнітивних та методологічних функцій, а також соціальної цінності інформації [74; 75; 76].

Інформаційна філософія як метафілософія вибудовує власну концептуальну систему, що охоплює шість основних вимірів. Вона надає інформації онтологічний статус, стверджуючи її як фундаментальну категорію буття, яка лежить в основі всієї структури реальності. У цьому контексті інформація набуває універсального значення як всепроникна сутність, що

об'єднує природне, біологічне, когнітивне та соціальне [165]. Інформаційна філософія є основою створення єдиної інформаційної науки. Філософія інформації пропонує єдину ієрархічну систему теорії інформації, яка намагається усунути штучно встановлений абсолютний поділ між різними типами інформації у наших концепціях. На думку К. Шеннона, модель комунікаційної інформаційної системи має безліч обмежень і не може використовуватися як загальна системна модель інформаційної діяльності. З цією метою інформаційна філософія створила систему інформації для людського розуміння і реалізації людських цілей, які базуються на характеристиках інформаційної діяльності людини [155].

Створення інформаційної філософії не лише допомагає людям використовувати позитивні результати сучасної науки, техніки та соціального розвитку для відновлення свого розуміння природи, суспільства та сфери мислення, але також допомагає людям встановити більш розумну систему цінностей, щоб вони могли правильно керувати багатограними, всеосяжними та переплетеними складними відносинами між людьми та між людьми і природою. Нові погляди на природу, знання, суспільство та цінності, які інформаційна філософія несе людям, можуть не тільки активно сприяти розвитку інформаційного суспільства, а й сприяти створенню на цій основі більш цивілізованого та демократичного суспільства, нового культурного порядку. Результати свідчать, що сучасна інформаційна філософія повинна поєднувати дихотомію понять інформацію та ентропію, порядок і хаос, цілісність та редукцію, детермінізм та індетермінізм, необхідність та випадковість [69]. У світовій філософії розвивалося поняття інформаційної антропології в рамках філософії інформації, зокрема в працях Л. Флоріді, який вивчав онтологічний статус інформації та її роль у формуванні сучасного суспільства [165]. Ми долучилися до подальшої розробки терміну «інформаційна антропологія» в авторській статті як основи аналізу світу людини, що діє в інформаційному просторі, дії якої використовуються для позначення наслідків поширення цифрових технологій із точки зору антропологічної науки [74].

Цифрова антропологія порушує низку питань, що означає бути людиною і як антропологія має охоплювати світ ІКТ в умовах цифровізації.

Наслідки технологій поділяються на три частини:

- 1) вивчення самих технологій;
- 2) оцінка впливу цифрових технологій (соціальних мереж) на людей;
- 3) наслідки впливу цифрових технологій на свідомість людини та її природу.

Один із підходів до вивчення цифрової антропології виник на основі матеріальної культури, що фокусується на тому, як речі формують людей, і як люди формують речі. Цифровий світ часто перебуває у мережі і представляє світ «бітів», комп'ютерів, мемів, платформ, цифрових фотографій, що має матеріальну сторону [74].

Так, ми вийшли на проблему цифрової антропології, яка вивчає вплив цифрових технологій на сучасну людину та її соціокультурне середовище, досліджує, як цифрові технології впливають на спосіб, яким люди спілкуються, працюють, відпочивають, вчиться, сприймають світ навколо. Вона досліджує взаємодію між людьми та цифровими технологіями, питання етики, приватності та безпеки в цифровому середовищі. Цифрова антропологія вивчає, як цифрові інструменти впливають на формування ідентичності, культурну пам'ять, способи вирішення конфліктів та взаємодію у віртуальних спільнотах. Вона досліджує різноманітні аспекти цифрової ери, включаючи віртуальну реальність, соціальні мережі, штучний інтелект, кіберкультуру, інші аспекти цифрової трансформації суспільства. Цифрова антропологія допомагає розуміти та адаптуватися до швидкого темпу змін, що відбуваються в сучасному світі під впливом цифрових технологій, визначати та розв'язувати проблеми, пов'язані з використанням цифрових технологій, зокрема етичні питання та проблеми приватності. Цифрова антропологія спеціалізується на вивченні впливу цифрових технологій на культурні практики, уявлення та спільноти, вказує на процес переходу до інших цифрових практик, нових цінностей та уявлень, що

охоплюють усі сфери життя, включаючи комунікацію, освіту, розваги, релігію [74].

У результаті дослідження, конкретизуємо поняттєво-категоріальний апарат.

Під «цифровим» соціальним феноменом маються на увазі цифрові технології, такі як штучний інтелект (ШІ), віртуальна реальність (VR), блокчейн, великі дані, Інтернет речей, 5G та інші інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які компанії можуть використовувати для підвищення інформаційної культури (цифрової, постінформаційної, алгоритмічної), що використовуються для трансформації сучасного соціуму [68]. Усі ці потужні економічні й соціальні зміни перетворюють і саму структуру нашого повсякденного життя. Вони визрівали десятиліттями, а на передній план вийшли саме зараз, завдяки появі феномена інформаційно-комунікативних технологій, що сприяли появі креативної економіки та креативного класу.

Надамо авторське визначення інформаційно-комунікаційних технологій як соціального і культурного феномена. ІКТ – це багатовимірна система, що інтегрує апаратні, програмні та соціально-організаційні компоненти, через які відбувається конститутивне формування інформації як онтологічної категорії у цифровій формі. З філософської перспективи ІКТ виступають не лише інструментом передачі й обробки даних, а й фундаментальною платформою суспільного буття, що переосмислює простори комунікації, розширює межі людської взаємодії та трансформує процеси пізнання й управління. У контексті філософії техніки і цифрової культури, ІКТ забезпечують онтологічне переплетення технічного, соціального та культурного вимірів, де інформація перестає бути пасивним ресурсом і набуває статусу активного суб'єкта, що формує нові способи існування людини у світі. ІКТ не тільки змінюють зовнішні умови діяльності, а й впливають на внутрішню структуру людської свідомості, породжуючи нові гносеологічні парадигми, які переосмислюють традиційні уявлення про істину, реальність та знання в епоху цифрової трансформації [67, с. 62-81].

Інформаційне суспільство – це форма соціального буття, де інформація виступає не лише як ресурс чи продукт, а як онтологічна основа існування суспільства, його структурна тканина та ключовий модус реальності. У ньому соціальна організація, економічні процеси і технологічні інновації інтегровані в мережеву структуру, що радикально змінює спосіб буття людини і спільноти, зумовлюючи нові онтологічні і епістемологічні парадигми, де інформація стає сутнісною категорією соціального світу [68, с. 227-23].

Постінформаційне суспільство – це наступний онтологічний рівень розвитку інформаційного суспільства, у якому центральним стає не лише інформація, а глибинні знання, творчість і інновації як основні рушії суспільного прогресу. Це суспільство, що акцентує увагу на цінностях креативності й нового способу буття, де інформація трансформується у знання, а знання – у динамічну силу культурної і технологічної еволюції, формуючи нові форми соціальної взаємодії, самоідентичності та колективного розвитку [71, с. 60-64].

Інформаціональне суспільство – це форма соціального буття, в якій сама реальність структурована як інформація, а інформація стає не тільки ресурсом чи продуктом, а й онтологічною категорією, що визначає спосіб існування суспільства та його членів. У цьому суспільстві соціальні, культурні та екзистенційні процеси формуються і організуються через інформаційні структури, створюючи єдину інформаційну екосистему – інфосферу, в якій людина існує як інтегральна складова. Цей підхід розширює традиційне розуміння суспільства, пропонуючи нову філософську парадигму, де інформація є первинною сутністю буття, що перетворює самі основи соціальної онтології [66, с. 68-80].

Інформаційне суспільство – це суспільство, де інформація стала основним ресурсом і рушієм економіки та технологій. Інформаціональне суспільство – глибший філософський концепт, де сама структура буття – це інформація, і суспільство існує як інформаційна система. Постінформаційне суспільство – це розвиток попередніх, у якому на перший план виходять знання, креативність і інновації як нові основи суспільного життя [71, с. 60-64].

Отже, у результаті проведеного аналізу виокремлено новий розділ соціальної філософії та філософії історії – інформаційна філософія, що представляє галузь філософського знання, в основі якого сутність, природа, структура та значення інформації як фундаментального феномена буття. Інформаційна філософія аналізує, як інформація визначає устрій світу, формує мислення, знання та свідомість, впливає на культуру, соціальні відносини і технології. Виходить із уявлення про те, що інформація є не лише інструментом комунікації чи технічним ресурсом, а онтологічною категорією, яка лежить в основі всіх форм існування – від матеріальних до духовних. В основі інформаційної філософії – інформаційні процеси, що формують реальність, як виникають знання, як людина сприймає, інтерпретує й передає смисли. Інформаційна філософія охоплює питання етики в інформаційному суспільстві, проблеми цифрової ідентичності, приватності, достовірності, ШІ та трансформації людської суб'єктивності в умовах цифрової доби [70].

У контексті філософії техніки (М. Гайдеггер), ІКТ реалізують техноонтологічний виклик, де технологія перестає бути знаряддям, а стає способом розкриття світу (Ent-welten). Як зазначає П. Леві, інформація в цифрову епоху набуває статусу «колективного інтелекту», що перебудовує соціальні структури та способи мислення. Одночасно, у руслі гносеології М. Фуко, ІКТ формують нові режими істини, де знання і влада переплітаються в мережах цифрової комунікації [71]. Особливо це проявляється в умовах війни в Україні, де ІКТ стають не лише інструментом обміну інформацією, а ключовим полем боротьби за свідомість, за інтерпретацію реальності, за конструювання смислів і наративів. Інформаційна війна, підсилена цифровими технологіями, створює простір неосередньовіччя, у якому істина й факт перестають бути універсальними категоріями і перетворюються на об'єкти політичної волі та культурної боротьби. У цьому сенсі ІКТ – це не лише технічний засіб, а онтологічний діяч, що формує нову антропологію людини постправди, для якої цифрова реальність часто є первинною, а класична істина – відносною.

1.3 Методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)

Методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що закладають основу інтеграції філософської методології (аксіологічного, інформаціологічного, датацентричного, семіотичного, антропологічного, постструктуралістського, постфеноменологічного, синергетичного), поєднаної з міждисциплінарною методологією Agile, яка дозволяє комплексно проаналізувати соціальні феномени ІКТ [75; 76; 77].

В інформаційному і постінформаційному суспільстві, де цифрові парадигми постійно удосконалюються, філософські методи слугують незамінним компасом траєкторії подальшого їх розвитку. У соціально-філософській думці методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій розгортаються у кількох взаємодоповнюючих парадигмах.

1) Феноменологічна парадигма зосереджується на досвіді тілесної та смислової взаємодії з цифровими середовищами, де технології постають як частина людської інтенціональності (Е. Гуссерль, М. Моріс Мерло-Понті).

2) Критична перспектива розкриває структури влади, що формуються у цифровому вимірі, вказуючи на потенціал контролю, ідеологічного впливу та символічного насильства в інформаційному просторі (М. Фуко, Ю. Габермас).

3) Технофілософський підхід розглядає технології не як зовнішні інструменти, а як органічну складову людського буття, що перебуває у постійному процесі коеволюції з людиною (Б. Стіглер, Б. Латур).

4) Кібернетично-системне мислення пропонує бачення суспільства як складної інформаційної системи, в якій комунікація виступає основним механізмом самовідтворення (Н. Вінер, Н. Луман).

5) Постгуманістична та трансгуманістична парадигми переглядають саму ідею людського, акцентуючи на розмитті меж між органічним і технологічним, природним і сконструйованим у добу цифрової трансформації (Н. Бостром).

Серед методологічних підходів до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій виділимо **Agile-методологію**, що представляє сукупність складних адаптивних систем гнучкого управління та інноваційної компоненти, детермінованих ІКТ. Застосування Agile-методології сприяє глибокому і гнучкому аналізу проблем ІКТ, пов'язаних з великими даними, інноваційними можливостями управління та інноваційними викликами постінформаційного суспільства. Agile-методологія у контексті соціально-філософського аналізу може бути проаналізована через призму кількох філософських підходів. Вона сприяє гнучкості, адаптації та розвитку технологічних систем, що відповідають на зміни в зовнішньому середовищі та потреби користувачів. З філософської точки зору, важливим аспектом є аналіз того, як методологія Agile змінює традиційні підходи до організації праці, прийняття рішень і взаємодії людей із технологіями. Одним із основних принципів Agile є гнучкість, яка дозволяє організаціям швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Це можна розглядати у контексті постмодернізму, який акцентує увагу на невизначеності, множинності реальностей та постійних змінах. У цьому контексті Agile можна розглядати як методологію, що відображає постмодерністське сприйняття світу, «де ніщо не є сталим, а все знаходиться в постійному русі» [65, с. 61-72].

Методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) пропонують новий підхід до пізнання через інтерактивну взаємодію та пошук рішень на основі результатів, які постійно уточнюються [65; 66; 67]. Це співвідноситься з концепцією філософії техніки, де акцент робиться на тому, як технології змінюють способи отримання знань і розуміння реальності. У зв'язку з розвитком ІКТ цей підхід дозволяє створювати більш адаптивні та ефективні системи, що активно реагують на змінювані умови.

В умовах широкого впровадження ІКТ виникає питання про трансформацію людської ідентичності та ролі технологій у цьому процесі.

Agile-методологія, з її орієнтацією на колективну роботу та постійний розвиток, виступає як інструмент формування нових соціальних ідентичностей, де кожен учасник процесу відіграє важливу роль у створенні спільного продукту. Це відображає філософське поняття колективної ідентичності та інтеграції індивідуальних зусиль у спільну мету. Agile-методологія значну увагу приділяє аналізу співпраці та взаєморозумінню між членами команди, а також з клієнтами. Цей підхід змінює традиційні моделі організації праці, підвищуючи соціальну відповідальність учасників процесу та забезпечуючи активну комунікацію. Це відповідає філософії етики співпраці, у контексті якої важливим є процес впровадження ІІІ у роботу організацій, – відмічає О. Сорокіна [111]. Філософія соціальних технологій розглядає такі зміни через призму того, як технології можуть перетворювати соціальні структури, змінюючи не лише економічні процеси, але й соціальні зв'язки та взаємодії між людьми [55]. Зокрема, Agile сприяє динамічному розвитку організацій, які знижують бюрократичні бар'єри, підвищують ефективність через більш відкриту комунікацію та гнучке управління. Agile-методологія аналізу соціального феномена ІКТ є важливою концептосферою філософського аналізу, який дозволяє розглядати її не лише як технологічний підхід, але й соціально-філософський інструмент, що впливає на стосунки між людьми, їхні цінності та спосіб взаємодії з технологіями.

Соціальний феномен ІКТ характеризується здатністю розширювати комунікаційні можливості креативної епохи у сфері інформатизації, яка відкриває нові горизонти та формує нові відносини між людьми та технологіями. Завдяки ІКТ розвиваються когнітивні технології (ІІІ, аналітика-даних, цифрова медицина), які дозволяють гаджетам безперешкодно взаємодіяти з людьми та поглиблювати нові методи комунікації. Екосистемний підхід до технологічного розвитку враховує дослідження впливу ІКТ на сучасне економічне життя, де нові інновації завжди були результатом упровадження «кращих рецептів», що

сприяють перетворенню економічних та соціальних акторів, – заявляє Р. Флорида [116, с. 37].

У контексті сучасної філософської методології виділяється **цифровий метод як метод дослідження мереж**, запропонований Р. Роджерсом [153]. У контексті сучасної філософської методології цифровий метод як підхід до дослідження мереж був запропонований Р. Роджерсом у книзі *Digital Methods*, опублікованій видавництвом MIT Press у 2013 році. Р. Роджерс обґрунтовує необхідність переосмислення інтернет-досліджень, пропонуючи використовувати «вроджено цифрові» методи – такі як: веб-сканування, краудсорсинг, PageRank, хмари тегів та інші інструменти, – для аналізу соціальних і культурних явищ у цифровому середовищі. Цей підхід дозволяє дослідникам вивчати суспільство через цифрові сліди, залишені в мережі, та розуміти, як технології впливають на соціальні процеси. За словами Р. Роджерса, цифрові методи співвідносяться з віртуальними методами, спрямованими на застосування Інтернету у соціальних та культурних дослідженнях. Істотна відмінність між цифровими методами та інтернет-дослідженнями походить із епістемологічної відмінності. В основі розуміння Інтернету за допомогою цифрових методів приходить усвідомлення того, що ми вступаємо в епоху посткіберпростору. Крім того, існують відмінності між цифровими методами та методами, прийнятими у традиційних інтернет-дослідженнях.

Основний підхід цифрових методів полягає в тому, щоб слідувати засобам масової інформації, дотримуватися основних еволюційних характеристик Інтернету та враховувати різноманітні цифрові об'єкти мережі. Ґрунтуючись на медіасумісному підході, цифрові методи використовують цілу низку конкретних дослідницьких інструментів, таких як: дистанційний метод, документальний знімок екрана, метод перехресного аналізу, постдемографічний метод тощо, комплексно застосовуючи їх для вивчення цифрових слідів користувачів та інтернет-комунікації. З розвитком цифрового середовища зростає обсяг даних, які створюються щодня, що призводить до появи нового дослідницького горизонту – технологій великих даних. Цей розвиток ставить перед традиційною

науковою філософією нові виклики, зокрема щодо методології збору, інтерпретації та етичного використання інформації.

Метод аналізу даних (BIG DATA). Соціальна філософія та філософія історії повинна переосмислити природу даних, щоб глибоко осягнути характеристики цих даних та їхній внутрішній зв'язок з інформацією. Метод аналізу великих даних (Big Data) – це підхід до обробки та інтерпретації масивів інформації, які за обсягом, швидкістю оновлення та різноманітністю перевищують можливості традиційних методів обробки даних. Цей метод передбачає використання алгоритмів, машинного навчання та штучного інтелекту для виявлення прихованих закономірностей, прогнозів і прийняття рішень у складних системах. У філософському контексті Big Data виходить за межі технічного явища й постає як нова форма знання та влади. Це – зміщення епістемологічних основ, в контексті яких знання дедалі більше не ґрунтується на гіпотезах і теоріях, а на статистичних зв'язках та алгоритмічних вирахуваннях. З погляду онтології, великі дані формують новий тип реальності – даноцентричну, у якій дійсність співмірна з її цифровою репрезентацією. Вони виступають «дзеркалом світу», але й водночас конструюють його: лише те, що вимірюється, стає значущим. У етичному вимірі постає питання прозорості, суб'єктності та автономії – як ухвалюються рішення, хто має доступ до даних і як впроваджується алгоритмічне управління у приватне та суспільне життя. Тож, Big Data в сучасній філософії інтерпретується як виклик класичному уявленню про пізнання, істину та людське агентство, водночас відкриваючи нові горизонти епістемології, політики та технологічної антропології [78].

В основі методу аналізу даних (BIG DATA) лежить поняття «інформації». На думку К. Кевіна [43], між інформацією та даними існує нерозривний зв'язок, що це різні способи вираження реляційних сутностей. Ключ до вирішення проблеми лежить у контексті, в якому використовується визначення, і в тому, чи надається цьому відношенню «сенс», тому ми можемо визначити, що дані – це інформація, яку можна інформатизувати чи оцифрувати [43]. У сучасній епоху, де технологічна динаміка визначає темп змін,

датацентричний підхід до аналізу феномену інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) постає як інструмент глибокого осягнення ролі людини у просторі інформаційного буття. Цей підхід орієнтує на дані як ключовий ресурс, акцентуючи важливість їх збору, аналізу й застосування для досягнення цілей. Відтак, датацентричний метод стає засобом формування нової культури управління змінами, у якій інформація перетворюється на екзистенційний ресурс буття організації. Датацентричність полягає у прагненні не лише накопичувати дані, а й осмислювати їх як змістовних конструктів, які структурують досвід підприємства та індивідуальної дії в мереживі змін.

Філософське тлумачення data science полягає у розгляді цього явища не лише як технічної дисципліни з обробки даних, а як нової форми раціональності та світогляду. Data science постає як епістемологічна парадигма, де знання твориться знизу – не через побудову теорій, а через виявлення патернів у масивах даних. Вона символізує перехід від теоретичного до обчислювального розуміння істини, де значення визначається статистичною ймовірністю, а не причинно-наслідковими зв'язками. У філософському сенсі, – це ревізія самого суб'єкта пізнання: замість автономної раціональної істоти постає колективно-технічна система, в основі якої «людина + алгоритм + середовище». Отже, data science трансформує не лише те, як ми дізнаємося, а й хто ми є як суб'єкти знання. Онтологічно, data science створює новий тип реальності, а саме реальність даних, у якій буття фіксується через вимірюваність і аналіз [94].

Тож, датацентричний підхід спрямований на формування нового типу суб'єкта господарювання як суб'єкта, який володіє рефлексивною здатністю перетворювати інформаційні імпульси у стратегічні дії. У цьому сенсі, феномен ІКТ у датаорієнтованій перспективі не лише служить інструментом технічного забезпечення, але перетворюється на інфраструктуру існування людини в економічному та соціальному просторі. Гнучкість, як властивість адаптивної свідомості суб'єкта, визначається його здатністю не лише вчасно виявляти трансформації в середовищі, а й осмислено на них відповідати. Гнучкість підприємства у сучасних умовах набуває статусу антропологічної

характеристики як здатності людини і спільноти оперативно осмислювати зміни та творити відповідь на виклики часу [12].

Трансформація датацентричного підходу до людини передбачає зміну способу, яким індивід сприймає та обробляє інформацію, адаптуючи її до власних рішень і життєвих стратегій. Такий підхід ставить дані у центр особистісного розвитку та управління власним життям, дозволяючи не лише реагувати на зміни, а й проактивно керувати ними, орієнтуючись на точну та актуальну інформацію. Соціально-філософський аналіз ІКТ свідчить, що це можна розглядати як процес відмови від традиційних, інтуїтивних чи емоційних підходів до прийняття рішень на користь більш структурованого, логічного та аналітичного процесу, заснованого на реальних даних про себе, своє оточення і власні можливості. Людина стає, по суті, своєрідним «аналітичним центром», де життєві стратегії формуються не на основі минулого досвіду чи зовнішніх впливів, а на основі чіткої, обґрунтованої інформації про поточний стан речей. Людина, таким чином, стає більш гнучкою, стійкою та здатною до постійного розвитку в умовах сучасної трансформації суспільства [70].

Отже, датацентричний підхід до аналізу ІКТ можна трансформувати, спрямовуючи його на глибший рівень розуміння особистості та її здатності адаптуватися до змін у сучасному світі, які швидко трансформуються. Коли мова йде про людину, цей підхід стає аналогією до процесу адаптації індивіда до змін у його житті, суспільстві та культурі. Людина, як і підприємство, має внутрішні системи, які вимагають постійного моніторингу і корекції для того, щоб залишатися гнучкою, здатною реагувати на зовнішні й внутрішні виклики. І якщо підприємство використовує інформаційні технології для виявлення тих, хто рухає зміни, то індивід може застосовувати саморефлексію, аналіз своєї поведінки, емоцій та соціальних факторів, щоб підготуватися до майбутніх викликів.

Аналіз засвідчує, що гнучкість людини у такому контексті стає її здатністю сприймати зміни навколо себе, обробляти їх та адаптуватися. Подібно до інформаційних систем підприємства, індивід повинен мати інструменти

(психологічні, емоційні та соціальні) для виявлення змін у своєму оточенні, розуміння їх значення і здатності швидко реагувати. Це включає розуміння власних емоцій, взаємодії з іншими людьми, а також здатність реагувати на зовнішні зміни, такі як соціальні, економічні або культурні фактори.

Моделі і стратегії саморефлексії людини в умовах постінформаційного суспільства можна розглядати як концептуальні моделі існування людини, які дозволяють їй побудувати чітке розуміння своїх життєвих цілей, ідентифікувати потенційні труднощі та виробляти стратегії для їх подолання. Розвиток технології великих даних (Big Data) та технології великих мовних моделей викликали значні зміни у мережевому середовищі. Феномен саморегуляції та самопізнання можна вважати концептуальною моделлю, через яку людина аналізує та управляє своїм життям, намагаючись зрозуміти, які зміни відбуваються навколо неї, як вони її торкаються та як оптимізувати свої реакції на ці зміни [73]. Це відображає ідею про те, що людина повинна створювати системи для адаптації до нових умов, постійно перевіряючи та переглядаючи свої стратегії, цілі і стосунки з оточенням. Тож, **філософія гнучкості** у контексті датацентричного підходу відкриває глибше розуміння того, як індивід може стати більш усвідомленим і підготовленим до змін, використовуючи свої внутрішні ресурси (емоції, інтелект, соціальні зв'язки), щоб передбачити, адаптуватися та керувати змінами. Цей підхід дозволяє людині не тільки реагувати на зовнішні умови, але і активно формувати своє майбутнє, вибудовуючи стратегії, які сприяють її сталому розвитку.

Результати підтверджують виникнення філософії III, інформаційної філософії, що сприймаються як нова філософія, яка є унікальною галуззю дослідження, пропонує інноваційні теми, має формувати основу інформаційного світу та інформаційного суспільства. Тому соціальна філософія та філософія історії доповнюються такими напрямками як: інформаційна філософія, філософія розуму, цифрова епістемологія, філософія техніки, філософія мови, метафізики, включаючи розгляд філософії штучного інтелекту, машинного навчання, глибинного навчання тощо.

Синергетичний підхід до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) базується на принципах синергетики – міждисциплінарної науки, що вивчає самоорганізовані системи, їхню динаміку та еволюцію. Цей підхід є необхідним для аналізу складних систем, до яких відноситься і ІКТ, включаючи його взаємозалежність, нелінійність і багаторівневу структуру. ІКТ розглядаються як цілісна система, що складається зі взаємопов'язаних компонентів, таких як технічна інфраструктура, програмне забезпечення, користувачі, інформація та процеси. ІКТ розвивається у ситуації нелінійності, так як малі зміни у певному елементі системи можуть призводити до тих чи інших наслідків. Наприклад, поява нових технологій чи програмного забезпечення може докорінно змінити спосіб функціонування всієї інформаційної системи. Самоорганізація сприяє тому, що система ІКТ повинна адаптуватися до змін середовища, знаходити нові стійкі стани та розвиватися без зовнішнього втручання, вона розвивається у ситуації інтерактивності, у контексті якої вивчаються взаємодії між компонентами системи та їхній вплив на загальну динаміку. Синергетичний підхід дозволяє глибше зрозуміти складні процеси, що відбуваються в галузі ІКТ, та розробляти ефективні стратегії розвитку [168].

Філософія синергетики виступає провідником у світі складних систем і самоорганізації. Синергетичний метод – це міждисциплінарний підхід до дослідження складних систем, що самоорганізуються, який набув філософського значення завдяки внеску Г. Хакена, який запровадив термін «синергетика» для опису процесів самоорганізації в складних системах. Його праці стали фундаментом для подальших досліджень у цій галузі: 1) стратегічні злиття та поглинання сприяють поширенню технологій, що дозволяють використовувати передові технології у суспільному цілому та підвищують соціальний добробут. 2) підвищувати технічний рівень сучасного соціуму, його конкурентоспроможність, щоб упровадити такі технології, що поширюються і стають корисними [168].

Перехід до семіотичного методу в гуманітарних науках значною мірою пов'язаний із творчістю італійського філософа, медієвіста та семіотика У. Еко, який у своїй фундаментальній праці «Теорія семіотики» (1975) запропонував розгорнуту концепцію семіотики як загальної теорії знакових систем. У центрі уваги У. Еко не лише лінгвістичні знаки, але й усі форми комунікації, візуальної, культурної, соціальної, що творять структури смислів у сучасному світі. Його методологічний підхід ґрунтується на ідеї, що культура є нескінченним процесом продукування, передачі та інтерпретації знаків, а отже, потребує специфічного інструментарію для осмислення цієї динаміки. Науковець вводить поняття коду як системи, що регулює виробництво та тлумачення знаків, та розрізняє різні рівні комунікації – від «технічного» (передача сигналів) до «інтенціонального» (створення смислу). Особливу увагу приділено культурній семіотиці, аналізу того, як суспільство формує значення через міфи, моду, мас-медіа, кіно та інші символічні форми. У. Еко довів, що семіотика – це не вузька філологічна дисципліна, а ключ до розуміння механізмів сучасної культури. Його підхід поєднує філософську глибину, системність мислення та інтелектуальну гнучкість, що дозволяє застосовувати семіотичний метод у найрізноманітніших сферах: від інтерпретації текстів до аналізу соціальних практик, від медіакритики до філософії культури [84 с. 55-62].

У цифрову епоху метод семіотики перетворюється на інструмент аналізу інформаційної реальності, в основі якої вивчення моделей, схем, формул, що мають знакову природу. Метод семіотики інтерпретує візуальні дані (графіки, діаграми) ІКТ, представлених носіями наукового змісту, дозволяє розуміти, як знаки формують свідомість, створюють смисли, впливають на мислення й поведінку в інформаційному світі. Метод семіотики виходить з того, що ІКТ як соціальний феномен аналізується у контексті виявлення сутності, ролі і функцій цифрових платформ (соцмереж, сайтів, застосунків), що функціонують як знакові системи, у якій кожен елемент інтерфейсу, символ, кнопка чи мем має семіотичне навантаження.

Системи ІІІ (наприклад, чат-боти, перекладачі, віртуальні помічники) працюють зі знаками і смислами, інтерпретують мову і поведінку, вони включають аналіз іконок, емодзі, хештегів, логотипів, які реалізуються через семіотичну призму, представлену засобами масової комунікації і культурної ідентичності. Семіотика аналізу соціального феномена ІКТ, представлена символічними конструкціями, які формують нові смисли цифрових знакових систем, що впливають на сприйняття реальності відновлення людини у контексті інформаційного перевантаження. Метод семіотики допомагає розшифровувати «коди» повідомлень, приховані ідеології, маніпулятивні стратегії ІКТ, завдяки яким здійснюються інформаційні впливи через знакові маніпуляції – фейки, меми, символіку, меседжі [73].

Семіотичний аналіз дозволяє викривати ідеологічні установки, інформаційні впливи, фреймування подій, у контексті яких ведеться інформаційна війна і семіотична маніпуляція. Семіотика як метод застосовується для розробки семантичних мереж, моделей машинного розуміння мови, використання інструментів політичного, економічного, гуманітарного впливу розвитку ІКТ як чинника сталого розвитку постінформаційного суспільства.

Важливим для нашого аналізу є метод інформаціоналізму, у контексті якого інформація та інформаційні процеси розглядаються як основний чинник розвитку суспільства, економіки, культури та технологій. Метод інформаціоналізму включає у себе способи збору, обробки та передачі інформації, які вважаються ключовим чинником у трансформації суспільства, зокрема при взаємодії між ІКТ та різними аспектами економіки, культури, політики та суспільства. Використання методу інформаціоналізму при аналізі соціального феномена ІКТ націлене на те, щоб оцінювати, як саме інформація і способи її обробки змінюють структуру суспільства, як ІКТ виступає головним рушієм соціальних і культурних трансформацій, як ІКТ формує нові типи економік (наприклад, інформаційну, цифрову, мережеву), стилі мислення, способи комунікації, досліджуючи явища мережевої взаємодії постінформаційного суспільства [44; 45; 46].

Завдяки методу інформаціоналізму можна розглянути ІКТ як центральний інструмент у розвитку сучасної цивілізації. Основні аспекти, які можуть бути пов'язані з інформаціоналізмом як методологічною основою ІКТ включають: 1) збір, аналіз і використання даних для прийняття стратегічних та оперативних рішень у сфері промислового менеджменту; 2) впровадження цифрових інновацій для вдосконалення виробничих процесів та створення ефективних моделей бізнесу; 3) застосування електронних систем комунікації та звітності для покращення спілкування та обміну інформацією між різними рівнями управління та виробничими підрозділами; 4) використання технологій Internet of Things (IoT) та кіберфізичних систем для забезпечення зв'язку та взаємодії між фізичними та інформаційними процесами у виробництві [67].

Метод інформаціоналізму при аналізі соціального феномена ІКТ розглядає інформацію як фундаментальний чинник сучасної соціокультурної реальності, коли виходить за межі технічного опису і спрямовується на осмислення глибинних змін у природі людини, суспільства і культури. Можемо виділити декілька аспектів методу інформаціоналізму: 1) антропологічний; 2) онтологічний; 3) гносеологічний; 4) етичний; 5) соціальний [165]. Підхід, який розглядає інформаціоналізм як метод із різними філософськими аспектами – антропологічним, онтологічним, гносеологічним, етичним і соціальним, – є характерним для сучасної філософії інформації. Найбільш системно ці аспекти досліджує Л. Флоріді як теоретик інформаційної епохи та засновник філософії інформації як окремої галузі [165].

Антропологічний аспект інформаціоналізму фіксує трансформацію людської ідентичності під впливом цифрового середовища, так як людина починає існувати у подвійній реальності: фізичній та віртуальній, що формує нові моделі самосприйняття і самореалізації. Онтологічний вимір аналізу передбачає вивчення інформаційного простору як особливої форми буття, у якому віртуальна реальність, створена за допомогою ІКТ, стає самостійною структурою, що змінює класичні уявлення про матеріальний світ. Л. Флоріді запровадив поняття інфосфери як глобального інформаційного середовища, що

включає як фізичну, так і віртуальну реальність. У його концепції віртуальна реальність не є копією, а реальною формою буття, що існує і впливає так само, як фізична. Він описує перехід до «ontological shift» , тобто до зміни самого уявлення про буття під впливом інформаційних технологій [165].

Гносеологічний аспект методології акцентує увагу на зміні механізмів пізнання, так як інформаційні технології відкривають нові способи доступу до знань, однак водночас породжують питання достовірності, критичного аналізу та інтерпретації інформаційних потоків у контексті етичного та соціального аспекту. Етичний аспект інформаціоналізму свідчить про нові моральні виклики, що включають проблеми захисту персональних даних, поширення неправдивої інформації, етичну відповідальність у цифровому просторі, вимагають формування нових морально-правових норм, відповідних до реалій інформаційного суспільства. Соціальний аспект методу орієнтується на вивчення змін у структурах суспільної взаємодії, у контексті якої ІКТ стимулюють розвиток нових форм громадянської активності, змінюють характер політичної участі, сприяють формуванню глобальних мережевих спільнот [165].

Постструктуралізм як методологія аналізу феномена ІКТ відкидає ідеї сталих істин і фіксованих значень. У контексті цього дослідження з'ясовано, що постструктуралізм характеризується унікальними методологічними підходами:

- 1) децентралізація знання;
- 2) багатозначність інформації;
- 3) інтертекстуальність цифрового середовища;
- 4) деконструкція технологічних наративів;
- 5) користувач як співавтор ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій).

У цифровому світі інформація створюється шляхом нескінченного переплетення текстів, гіперпосилань, медіа. Це явище можна описати через поняття інтертекстуальності, що представляє базову категорію постструктуралізму, яку досліджував Ф. Фукуяма для аналізу впливу ІКТ на культуру і комунікацію [118] та М. Кастельс, який інтегрує

постструктуралістські підходи для трансформації значень в цифровому середовищі [42].

Постструктуралізм закликає «розбирати» великі наративи, так як в ІКТ це може означати критичний аналіз і деконструкцію таких ідей, як «нейтральність технологій» чи «об'єктивність даних». У цифрових технологіях користувачі не лише споживають інформацію, а створюють її (соцмережі, вікіпедії, блоги). Це перегукується з постструктуралістською ідеєю про суб'єкта як активного учасника у творенні сенсу. Постструктуралізм допомагає розглядати ІКТ не як механічні інструменти для передачі знань, а як складні, багаторівневі системи творення, розподілу й інтерпретації змістів, навчає бути уважним до множинності, нестабільності і поліфонії цифрової реальності. Саме Ж. Даріда, Ж. Бодріяр, М. Фуко розвивають унікальні методологічні підходи для дослідження динаміки, множинності інтерпретацій та влади в інформаційно-комунікаційних технологіях.

Постфеноменологія як метод розвивається на основі феноменології Е. Гуссерля, однак вона виходить за межі класичного підходу і пропонує нові інтерпретації взаємодії людини з технологіями та іншими елементами реальності. Постфеноменологія фокусується на дослідженні того, як технології та медіа впливають на наш досвід і сприйняття світу. Технології, за постфеноменологічною концепцією, можуть бути не лише інструментами, а й акторами, які зміщують нашу точку зору, впливають на наші взаємодії і формують нові реальності. Технології не тільки обмежують, а й розширюють можливості людського досвіду, змінюючи спосіб, яким ми взаємодіємо зі світом.

До переліку методологічних стратегій соціально-філософського осмислення інформаційно-комунікаційних технологій варто також включити діалектичний метод, який надає змогу бачити розвиток ІКТ як внутрішньо суперечливий, напружений процес, що містить у собі потенціал як конструктивної, так і деструктивної сили. На основі діалектики (від Гегеля до сучасних критичних теорій технології), ІКТ аналізуються як сфера протиріч між свободою і контролем, емансипацією і підкоренням, знанням і маніпуляцією,

гуманізацією і алгоритмізацією. Цей підхід підкреслює, що розвиток цифрових технологій ніколи не є лінійним і нейтральним: у їхньому розгортанні закладено діалектичну динаміку – постійне самозаперечення, перехід кількісного у якісне, виникнення нових форм взаємодії і влади. ІКТ, у цьому контексті, можна розглядати як матеріалізацію суперечності між технічною раціональністю й людським сенсом, між системною ефективністю і життєвим світом людини (у дусі Ю. Габермаса). Вони одночасно створюють умови для глобальної комунікації й тотального нагляду, для доступності знань і дезінформаційної девальвації істини. У межах діалектичного підходу ключовими є такі поняття: тотальність (ІКТ як момент цілісної цифрової логіки сучасного буття); відчуження (цифрове посередництво як потенційна втрата автентичного досвіду); заперечення заперечення (перехід до нової якості, наприклад, цифрова спільнота як реакція на ізоляцію); суб'єктність у конфлікті (людина як носій свободи в умовах алгоритмічної несвободи). Застосування діалектичної методології дозволяє: виявити внутрішні суперечності у логіці цифрового прогресу; критично оцінити гуманітарні наслідки впровадження ІКТ; зберегти філософський простір для альтернативності та трансформації. Тож, діалектичний підхід не тільки доповнює наявний спектр аналітичних стратегій, а й поглиблює здатність філософії мислити ІКТ як динамічний, конфліктогенний і трансформативний процес, що водночас несе загрози і можливості для сучасної цивілізації [78,с. 269-273].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як феномен суспільного буття мають багатогранний соціально-філософський зміст, що потребує комплексного аналізу через низку ключових категорій.

1) Онтологія інформації, у контексті якої ІКТ формують новий рівень буття інформації, яка в цифрову епоху стає онтологічною категорією. В умовах війни в Україні це означає, що інформація вже не тільки відображає реальність, а конститутивно формує суспільне розуміння війни, визначає її смисли і наративи.

2) Антропологія постправди, у контексті якої через ІКТ змінюється природа людської свідомості: людина постправди у війні перестає шукати

об'єктивну істину, а сприймає інтерпретовану, часто маніпулятивну інформацію як основу свого світогляду [161, с. 76]. Війна стає боротьбою за свідомість і ідентичність.

3) Соціальна комунікація і дискурс, у контексті якого ІКТ створюють нові простори комунікації, де відбувається конструювання соціальної реальності. Війна в Україні одночасно ведеться в інформаційному полі, де формуються домінантні наративи, які впливають на мобілізацію, легітимацію дій та колективну пам'ять.

4) Влада та знання (Фуко), так як у цифрову епоху ІКТ є інструментом перетворення знання на форму влади. Інформаційна війна демонструє, як через контроль над інформаційними потоками формується політична домінанта, а знання стає засобом легітимації політичних рішень і дій.

5) Техноонтологія (Гайдеггер), так як ІКТ не лише знаряддя, а спосіб розкриття світу, який змінює онтологічний статус воєнних подій. Війна трансформується у цифровий феномен, де простір і час розгортаються через інформаційні мережі у єдиний темпоральний простір. Отже, поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу ІКТ у контексті війни в Україні дозволяє розглядати інформаційні технології як фундаментальний чинник інформаційної війни, яка має глибинні онтологічні, антропологічні та соціально-політичні наслідки.

Висновки до першого розділу

1. Здійснено аналіз генези соціально-філософських досліджень феномена ІКТ, починаючи від ранніх етапів розвитку інформаційних технологій і їхнього впливу на соціальні структури та мислення. Початкові концепції: виникнення ідеї інформації як соціального феномена належать таким вченим, як: Н. Вінер – засновник кібернетики (1940–50-ті), який розглядав інформацію як ключовий фактор управління системами, підкреслюючи ідею зворотнього зв'язку в живих організмах і машинах. Це стало початком системного підходу до інформації і

комунікації. Г. Саймон – один із перших соціологів і філософів, хто досліджував вплив інформації на прийняття рішень у соціальних системах. Його концепції «обмеженої раціональності» допомогли осмислити роль інформації в поведінці індивіда та організацій. Класичні соціально-філософські підходи до ІКТ належать М. Кастельсу, одному із найвідоміших сучасних соціологів, який сформулював концепцію інформаційного суспільства та мережевої економіки. Його праці аналізують, як інформаційні технології змінюють структуру суспільства, створюючи нові форми влади і взаємодії. Сучасні зміни у вивченні ІКТ пов'язані з розвитком Інтернету, соціальних мереж, мобільних технологій та штучного інтелекту значно розширили поле досліджень. Соціально-філософський аналіз ІКТ включає питання етики, ідентичності, конфіденційності, влади даних та цифрової культури. Штучний інтелект і цифрові платформи аналізують Х. Фрай, Н. Бостром, в основі робіт яких проблеми ризиків нових технологій для суспільства. Вивчення ІКТ у соціально-філософському контексті розпочалося з ідей кібернетики та системного мислення, а згодом перейшло до глибокого аналізу впливу інформаційних технологій на суспільство, владу, знання та ідентичність. Ключовими фігурами є Ж. Бодріяр, Н. Вінер, М. Кастельс, Г. Саймон, М. Фуко та сучасні мислителі, які розглядають новітні цифрові виклики. Соціально-філософські дослідження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) розпочалися у другій половині ХХ століття в контексті глобальних трансформацій суспільства. Перші підходи зосереджувались на технологічному детермінізмі (М. Маклюен, Ж. Бодріяр), розглядаючи ІКТ як чинник радикальної зміни форм спілкування і соціальних структур. Згодом інтерес змістився до аналізу взаємодії технологій і суспільних практик (М. Кастельс, М. Фуко), з акцентом на владу, ідентичність і мережеві форми соціальності. На сучасному етапі соціально-філософські дослідження розглядають ІКТ у контексті цифрової реальності, віртуалізації соціальних процесів, інформаційної безпеки та етичних викликів. Феномен ІКТ є складним і багатовимірним об'єктом соціально-філософського аналізу. Його генеза свідчить про тісний зв'язок технологічних інновацій із трансформацією соціальних

структур, комунікаційних процесів та культурних практик. Сучасний соціально-філософський дискурс розкриває як можливості, так і ризики, що виникають унаслідок широкого використання ІКТ у різних сферах людської діяльності.

2. Розглянуто поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена та конкретизовано, які саме категорії застосовуються для аналізу ІКТ, – інформаційне суспільство, інформаціональне суспільство, інформаційно-комунікативні технології, інформаційні технології, Інтернет речей. ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) представлено як сукупність технологічних засобів і процесів, що забезпечують створення, обробку, передачу та збереження інформації, інструмент розширення меж людської комунікації і впливу на реальність.

Проаналізовано такі поняття як: «цифрова культура», «інформаційне суспільство», «цифрова ідентичність», «медіація», «виробництво знання», що взаємодіють з технологіями і є важливою частиною концептуалізації теми.

Сформовано авторське визначення ІКТ та концепт постінформаційного суспільства, що визначає наступний етап еволюції суспільства після інформаційного; проаналізовано такі поняття як: інформатизація, інформаційне та інформаціональне суспільство, філософія інформації, цифровізація, які створили основу нової філософської науки – інформаційної філософії.

Доведено, що в основі інформаційної філософії – інформаційні процеси, що формують реальність, дослідження того, як виникають знання, як людина сприймає, інтерпретує й передає смисли. Інтердисциплінарність інформаційної філософії включає поєднання філософських ідей із теорією інформації, кібернетикою, когнітивістикою, лінгвістикою, етикою цифрових технологій.

3. Визначено методологічну основу соціально-філософського дослідження феномена ІКТ та розглянуто методи та підходи для вивчення ІКТ із соціально-філософської точки зору. Методологічна основа соціально-філософського дослідження феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) ґрунтується на поєднанні різних підходів, які дозволяють оцінити не лише технологічний аспект ІКТ, а й їхній вплив на соціальні процеси, культуру, етику,

ідентичність людини та суспільства загалом. Це методи інформаціологічного, датааналітичного (датаорієнтованого), системного, семіотичного, постструктуралістського, постфеноменологічного, соціоаксіологічного, Agile-методології, які фокусуються на дослідженні того, як ІКТ впливають на людину, суспільство і сприйняття світу. Ці методи та підходи дозволяють глибше зрозуміти процеси, що відбуваються в цифровому середовищі, а також те, як нові технології змінюють наші способи сприйняття, аналізу і використання інформації.

РОЗДІЛ 2 СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФЕНОМЕНА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) ЯК РУШІЙНОЇ СИЛИ СУЧАСНОЇ ДИНАМІКИ ПОСТІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У другому розділі досліджено інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як рушійну силу соціокультурної динаміки сучасного суспільства; розкрито комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на зміни у способах спілкування та соціальних відносинах; з'ясовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на різні галузі життєдіяльності людини: від медицини та здоров'я людей до транспорту та енергетики.

2.1 Інформаційно-комунікаційні технології як рушійна сила соціокультурної динаміки сучасного суспільства

Поставлено завдання: розкрити інформаційно-комунікаційні технології як рушійну силу соціокультурної динаміки сучасного суспільства. Розгляд цього питання доводить, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) становлять собою предмет дослідження, що включає аналіз ІКТ як культурного феномена, який вплинув на сучасну соціокультурну динаміку, зумовив зрушення соціальних мереж, зміни у способах спілкування та соціальних відносинах. Соціокультурна динаміка демонструє, чому і як змінюється суспільство, як культура допомагає трансформувати сучасний світ, передбачати майбутні тенденції й адаптуватися до них.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є сукупністю технологій, засобів і методів для створення, обробки, зберігання, передачі та використання інформації, до яких належать комп'ютери, інтернет, мобільні засоби зв'язку, соціальні мережі, платформи електронного навчання тощо. Інтеграція людини в систему Інтернету сприяла розширенню смислового потенціалу буття людини, посиленню потужності інформаційного бачення світу, виявленню багатоманітності онтології та аксіології інформаційної культури.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали важливим чинником, що не тільки визначає, а й формує соціокультурну динаміку не тільки сучасного суспільства, а й людини, яка є способом особистісного становлення, самореалізації творчих сил людини, так як ІКТ не тільки супроводжують розвиток суспільства, а активно його формують і змінюють. Інформаційно-комунікаційні технології не тільки змінюють спосіб обміну інформацією, але й активно формують нові соціальні структури, моделі взаємодії та навіть культурні практики. Інформаційно-комунікаційні технології впливають на всі сфери життя, від освіти і медіа до економіки та політики, формуючи креативні можливості для розвитку і трансформації культури. Р. Флорида у роботі «Як новий клас завойовує світ» зазначає, що «Креативність – це не просто вроджена властивість людей, вона є безпосередньою тим, що відрізняє нас, в економічному сенсі, від інших людей» [116, с. 43].

Ми намагаємося довести, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) не лише змінюють зовнішні аспекти соціальної і культурної взаємодії у суспільстві, але й фундаментально трансформують філософське осягнення феноменів світу, людської природи та культури, яка творить саму людину у розмаїтті проявів буття. Соціокультурна динаміка активно формує процес змін у соціальному житті та культурі суспільства, у контекст якого входять цінності, норми, форми взаємодії, способи комунікації, творчість, традиції. Інформаційно-комунікаційні технології стають основою взаєморелевантності нових соціальних парадигм, культурних уявлень та етичних принципів, зокрема в умовах нових постінформаційних викликів.

«Становлення інформаційного світу – це тільки один прояв дедалі виразнішої тенденції до взаємозалежності, коли взаємодіють і впливають одна на одну маса різних речей: торгівля, подорожі, хвороби, цензура, приватність і багато іншого» [1, с. 20].

ІКТ також радикально змінюють спосіб, яким ми отримуємо знання та інформацію. Інтернет і цифрові медіа перетворюють традиційні форми освіти та наукових досліджень, створюючи нові моделі навчання, інтелектуальної

діяльності та обміну знаннями, включаючи у свій зміст як плюси, так і мінуси (Табл.2.1)

Таблиця 2.1– Плюси і мінуси феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), (сформована автором)

Плюси ІКТ	Мінуси ІКТ
Швидкий доступ до інформації	Перевантаження інформацією
Спрощення комунікації (соціальні мережі, месенджери)	Зниження якості живого спілкування
Розвиток дистанційної освіти й роботи	Зростання цифрової нерівності
Підвищення ефективності бізнес-процесів	Загроза кібербезпеці та приватності
Створення глобального інформаційного простору	Втрата локальних культурних особливостей
Підтримка інновацій і наукового прогресу	Залежність від технологій і ризик цифрової ізоляції
Можливість самовираження через цифрові платформи	Розповсюдження фейкової інформації

У цьому контексті важливо експлікувати феномен інформаційно-комунікаційних технологій, що включає не лише технічні інструменти, але й формує нові філософські смисли та концепції, що сприяють соціокультурній динаміці. Саме тому соціоаксіологічний підхід виступає засадничою умовою рефлексії феномена інформаційно-комунікаційних технологій як «буття-в цінностях», що сприяють інтеграції аксіології в інформаційну (цифрову) онтологію завдяки креативності. «Креативний етос проникає скрізь – у нові робочі місця, цінності й у наші громади, він перетворює наше бачення як самих себе, так і економічних та соціальних акторів, а відтак формує ядро наших ідентичностей» [116, с. 37].

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій проявляється на багатьох рівнях, які змінюють способи комунікації, соціалізації, навчання та економічної діяльності, представлені людським розвитком цінностей, що передбачає збіг формату культурного та соціального, культурного та національного.

Взаємодія людей в Інтернеті змінила способи взаємодії людей в соціальних мережах, що прискорило поширення інформації та зробила культурні обміни

зручнішими та різноманітнішими у багатобічних соціокультурних обмінах та комунікаціях. Останні стали представляти собою простір індивідуальної екзистенції для онтологічного буття людини в культурі, як безперервного комунікативного процесу, який ініціює саморозвиток людини у контексті культурного процесу. ІКТ вплинули на формування аксіології та онтології цінностей, сприяючи розвитку нових форм інформаційної культури, зміщуючи акценти на цифрову економіку, онлайн-освіту, нові соціальні відносини і політичну участь. Ця трансформація зробила акцент на створенні «нових форм, які мають смисл» [116, с. 55].

Революційні зміни сприяли розвитку науки і технологій, які також збагатили художні форми та методи вираження, нові технології, такі як цифрове мистецтво та віртуальна реальність, відкрили ширший простір для художньої творчості, адже розширення смислового потенціалу інформаційно-цифрового буття посилює потужність культурного бачення світу. Інформаційно-комунікаційні технології вплинули на методи освіти, нові моделі, такі як онлайн-освіта та дистанційне навчання, зробили освітні ресурси більш популярними та рівноправними. Інтернет став важливим фактором формування інформаційної культури, так як з розвитком соціальних мереж зростає вплив цифрових медіа на суспільство, що сприяє формуванню нових культурних кодів, ідентичності та цінності. Інтернет-культура дозволяє людям об'єднуватися в глобальні цифрові спільноти, дає змогу поширювати нові ідеї та тренди у сфері моди, музиці, кіно та інших видах мистецтва.

Згідно зі спостереженнями Г. Мура, обчислювальна потужність (тобто кількість бітів, яку комп'ютер може обробляти, кількість бітів, яку він може зберігати у своїй пам'яті, і так далі) подвоюється кожні два роки. Це спостереження, яке триває у сфері обчислювальної техніки з 1949 року, відоме як закон Мура. А тепер, якщо порівняємо з кількістю доступних кубітів, то інформація подвоюється кожні п'ять років, а кожний додатковий кубіт подвоює потужність квантового комп'ютера. Отже, зародкові квантові комп'ютери збільшують свою потужність не просто по експоненті, а від експоненти до

експоненти. Інакше кажучи, після чотирьох подвоєнь за законом Мура кожний звичайний комп'ютер буде у 16 разів потужнішим, що означитиме у 64000 разів. Про це писав М. Чоун у роботі «Необхідне і достатнє. Ключ до розуміння найважливіших ідей», який пропонує простіше глянути на складні концепції інформаційного світу, щоб осягнути складні проблеми ІКТ як складного і багатогранного феномена світу науки [126, с. 156].

Ми вважаємо, що у результаті технологічного розвитку сучасного суспільства, розвиток науки і техніки породив велику кількість нових професій та галузей, які виникли в умовах постінформаційного суспільства, у якому з'явилися нові галузі, такі як електронна комерція, креативна індустрія, аналітика даних. Вони стали створювати нові робочі місця і змінювати вимоги до професійних навичок. Наприклад, різко зріс попит на професійні таланти у таких галузях, як інформаційні технології, біоінженерія та нова енергетика, у той же час деякі традиційні професії поступово занепали через технологічне заміщення. Якщо квантовий комп'ютер побудований більш ніж 270 робочих кубітів, він зможе одночасно виконувати обчислень більше, ніж існує фундаментальних частинок у Всесвіті. Квантовий комп'ютер із понад 270 робочими кубітами справді теоретично міг би обробляти більше станів одночасно, ніж є частинок у Всесвіті, що означає, що така машина працює не просто як механічний пристрій, а більше як мініатюрний «Всесвіт можливостей», у якому реальність розгортається у всіх напрямках одночасно. Це ставить під сумнів наші традиційні уявлення про обчислення, пізнання і навіть про природу реальності [126, с. 157].

Власне кажучи, соціогенез, інформаціогенез і культурогенез разом сформували умови для появи нових професій, у яких інформація й культура стали основою людського буття, детермінованого інформаційно-комунікаційними технологіями. ІКТ стимулювали автоматизацію виробничих процесів, яка змінила ринок праці, зокрема у контексті віддаленої роботи, з'явилися нові форми зайнятості, зокрема фріланс, дистанційна робота, гіг-

економіка, що вимагали від людей адаптації до нових умов інформаційної культури і праці.

Саме тому інформаційно-комунікаційні технології сприяли формуванню креативного класу, який включає «креативних професіоналів», що працюють у широкому колі різноманітних галузей як-от: високі технології, фінансові послуги, охорона здоров'я й медицина, юриспруденція, управління бізнесом тощо. Ці спеціалісти займалися креативним розв'язанням завдань, у своїй діяльності вони спиралися на цілий корпус складного експертного знання. Щоб займатися цією діяльністю, вони повинні були мати якісну освіту, в основі якої інформація, великі дані, знання, високий рівень людського капіталу.

Одним із ключових питань виявилось те, що всезагальний дух культури інформації сформувався як субстанція креативного класу, яка стала домінувати в інформаційному суспільстві, перетворивши його творчу сутність на «неорганічну природу», яка виявилася «самість». Креативний світ людини в постінформаційному суспільстві представлено як предмет і продукт соціокультурної трансформації, що формується за допомогою алгоритмів та автоматизованих процесів, детермінованих справжнім знанням. ІКТ як потужний чинник розвитку технологічного цифрового світу став впливати на появу креативного класу, який сформувався як відповідь на появу креативної (творчої, мережевої, Інтернет-економіки) та переосмислення змісту і функцій своєї роботи. «У США майже дві третини (72,2%) дорослих із вищою освітою є представниками креативного класу», – підкреслює Р. Флорида [116, с. 57].

Крім того, інформаційно-комунікаційні технології, що сприяли культивуванню креативного класу, стали підвищувати ефективність виробництва, сприяти зростанню суспільного багатства, економічного розвитку. З іншого боку, це своєю чергою стало посилювати і цифровий розрив, в основі якого з'являється проблема нерівності у доступі до науки і технологій та їх застосування стає все більш помітним. Дух креативного класу, який представлено станом активності, що характеризує самоздійснення креативного класу в інформаційному просторі. Він сформувався як такий, що має здатність

відтворювати себе у предметному світі культури, розпредмечувати цей світ через самотворчість особистості, критичне мислення, реалізацію сутнісних сил людини. Як відмічає К. Шваб у роботі «Четверта промислова революція», «Масштаб сучасної технологічної революції приведе до економічних, соціальних і культурних змін, спрогнозувати які майже неможливо» [156, с. 30].

Як свідчить аналіз, існують значні відмінності у розвитку та застосуванні науки та технологій у різних культурних та соціальних контекстах. Застосування науки та техніки має різний рівень економічного розвитку і є важливим чинником розвитку ІКТ, що культивується креативним класом та цілим набором творчих професій – митці, інженери, бізнесмени, дизайнери, архітектори, маркетологи, програмісти. У різних країнах існують відмінні рівні підтримки та політики регулювання наукових та технологічних інновацій [54].

Отже, між наукою, технологіями та соціальними змінами існує тісний взаємозв'язок: культура ідентичності формується на основі спільних інтересів, ідей і цінностей, що представляють генеральний простір людської життєдіяльності. З одного боку, наукові та технологічні інновації є важливою рушійною силою соціальних та культурних змін, що формують інформаційну культуру як інтелектуальне «оснащення» людини, механізм організації, збереження та передачі соціально значущої культури, знання, інформації. Наприклад, промислова революція та інформаційна революція вплинули на людське суспільство. З іншого боку, соціальні зміни також створили ґрунт та попит на наукові та технологічні інновації, наприклад, рух за захист довкілля сприяв розвитку технологій чистої енергії, а старіння населення призвело до появи інновацій у галузі медицини та охорони здоров'я. Крім того, взаємозв'язок між технологіями та соціальними змінами також відбивається у проблемах та перебудові соціальних систем, таких як вплив цифрової валюти на фінансову систему, зміни на ринку праці, викликані ШІ.

На прикладі технології штучного інтелекту ми досліджуємо особливий вплив науки та технологій на соціальну структуру, культуру та спосіб життя. Штучний інтелект змінює ландшафт ринку праці, у багатьох галузях технології

ІІІ вже здатні виконувати завдання, які раніше виконували люди, такі як аналіз даних, підтримка клієнтів та робота на виробничих лініях. Це призвело до збільшення попиту на висококваліфікованих працівників та зниження попиту на низькокваліфікованих працівників. Наприклад, у виробництві автоматизовані роботи замінюють людей під час виконання небезпечних чи повторюваних завдань. Тож, розподіл професій та можливості працевлаштування у соціальній структурі змінюються, вимагаючи від людей постійного підвищення кваліфікації, щоб адаптуватися до таких змін [96].

ІІІ як чинник розвитку інформаційно-комунікаційних технологій також впливає на культурне самовираження. Завдяки технологіям штучного інтелекту ми можемо створювати, розповсюджувати та споживати культурний контент безпрецедентними способами. Наприклад, алгоритми штучного інтелекту можуть рекомендувати музику, фільми та книги на основі переваг користувачів, тим самим змінюючи звички культурного споживання людей. Крім того, ІІІ також використовується у художній творчості, наприклад, для створення унікальних картин, відеороликів, музики та поезії. Ці витвори мистецтва, створені штучним інтелектом, змінять наше традиційне розуміння професій, «глибоке машинне навчання» проникне у більшість професій та патерни поведінки людей. Дж. Аль-Халілі у роботі «Що далі? Все, що наука знає про наше майбутнє» відмічає, що ІІІ у майбутньому буде скрізь: судові зали, офіси, будинки для літніх людей, навіть шлюбні агентства [1, с. 129].

ІІІ змінює повсякденний спосіб життя людини, системи «розумного будинку» можуть дистанційно керувати освітленням, температурою та обладнанням безпеки в будинку; розумні пристрої, що носяться, можуть контролювати наші фізіологічні показники; Віртуальні помічники на базі ІІІ можуть допомогти керувати розкладом, відповідати на електронні листи, надавати інформацію тощо.

Крім того, існують відмінності у розвитку та застосуванні штучного інтелекту в різних культурних та соціальних контекстах. Наприклад, у деяких країнах використання ІІІ в таких галузях як охорона здоров'я, освіта та фінанси,

може регулюватися суворіше через міркування конфіденційності та етики; у той час як в інших країнах ці програми можуть бути більш поширеними та безкоштовними. «Технології ШІ суттєво покращили життя людей, але водночас принесли побічні наслідки, які породили багато проблем, які не слід залишати без пильної уваги» [1, с. 134].

У процесі проведеного дослідження ми помітили, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) здійснили значний вплив на соціальну структуру, культуру і спосіб життя. Цей вплив позначився на багатьох аспектах – від трансформації структури професій до змін у методах культурного обміну та соціальних перетвореннях загалом. Водночас розвиток науки і техніки породив нові виклики і проблеми, такі як: цифровий розрив, питання захисту конфіденційності та етичні проблеми, пов’язані зі штучним інтелектом (ШІ). Тому, просуваючи наукові та технологічні інновації, надзвичайно важливо враховувати соціальні наслідки впровадження ІКТ та впроваджувати комплексні заходи для розв’язання проблем, що виникають (Табл.2.2).

Таблиця 2.2 – Місце і роль ІКТ у соціокультурній динаміці сучасного суспільства (сформована автором)

Сфера	Вплив ІКТ	Приклади
Культура	Глобалізація культур, поява цифрової культури	Онлайн-музеї, цифрове мистецтво, стрімінг-сервіси
Освіта	Доступ до знань, дистанційне навчання	МООС (Coursera, EdX), електронні бібліотеки
Економіка	Створення цифрових економік і глобальних ринків	Е-комерція, криптовалюти, фриланс
Соціальні комунікації	Зміна моделей спілкування, створення онлайн-спільнот	Соцмережі (Facebook, Instagram), форуми
Політика	Цифрова демократія, електронне урядування	Е-голосування, петиції, відкриті дані

Медицина	Дистанційне лікування, біомоніторинг	Телемедицина, гаджети для здоров'я
Транспорт	Смарт-логістика, автономні транспортні системи	Uber, Tesla Autopilot, розумні світлофори
Енергетика	Оптимізація ресурсів через «розумні» мережі	Smart Grids, енергоефективні будівлі
Екологія	Моніторинг стану довкілля через ІТ	Супутниковий контроль за лісами, IoT-системи

Отже, аналіз свідчить, що ІКТ є рушієм змін у всіх сферах, значно прискорює темпи соціальних змін, сприяє глобалізації культури та створенню «єдиного інформаційного простору». Масштаби й розмах змін розширюють можливості комунікації між людьми різних культур, сприяють обміну ідеями та інноваціями, вони детермінуються потужними можливостями цифрових та інноваційних технологій. Водночас породжують нові виклики – цифрову нерівність, питання приватності, інформаційні війни. ІКТ стали одним із найважливіших чинників формування ідентичності сучасної людини та розвитку громадянського суспільства, створюючи нові можливості, але водночас ставлячи нові етичні та соціальні виклики. ІКТ пристосовуються до вирішення проблем реального світу, «вони надають не лише алгоритми, які люди можуть позначати й використовувати у власному житті, а й кращі стандарти, з якими можна порівняти людське пізнання як таке, – відмічають Б. Крістіан, Т. Гріффітс [9, с. 13].

Ми наголошуємо, що зміни, які несуть ІКТ, можуть бути як послідовними і поступальними, так і спонтанними та невідворотними. Вони відбуваються у певному порядку, під час переходу від одного етапу розвитку до іншого, нерідко стають результатом людських проб та помилок, тобто як один із варіантів природного відбору, – відмічає М. Рідлі у роботі «Еволюція всього» [104]. Інформаційно-комунікаційні технології як рушійна сила сучасної соціокультурної динаміки демонструє собою процес змін і розвитку соціальних

та культурних структур суспільства в часі і охоплює трансформації, пов'язані з появою Інтернет.

Тож, інформаційно-комунікаційні технології як концепція соціокультурних змін показує, як і чому змінюється суспільство та культура інформаційної доби. Між Інтернетом та соціальними змінами існує тісна взаємодія, яка визначається, з одного боку, розвитком Інтернету, що сприяє соціальним змінам та прогресу, а з іншого боку, соціальними змінами, які створили попит на розвиток Інтернету. У результаті цих процесів Інтернет відіграв важливу роль у поширенні інформації, демократичній політиці, економічному розвитку та сприяв відкритості та різноманіттю суспільства. Соціокультурна динаміка охоплює трансформації, викликані глибинними змінами, тобто точками докорінних технологічних зламів та суспільного впливу цінностей, норм, традицій, соціальних інститутів, ідентичностей, способів мислення, комунікації, технологічних і культурних практик [90].

Соціально-філософський аналіз засвідчує, що основні риси соціокультурної динаміки включають:

- 1) безперервність змін, у процесі яких суспільство і культура постійно трансформуються під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів;
- 2) взаємодія традицій і новацій, у контексті якої минуле формує основу, але нові ідеї, технології й ідеології оновлюють структури;
- 3) мультифакторність, динаміка якої зумовлена економікою, політикою, технологіями, екологією, інформаційними процесами тощо.
- 4) глобальний характер, так як у сучасному світі зміни мають планетарний масштаб (глобалізація, цифровізація, міграція).
- 5) ширина і глибина, які ґрунтуються на цифровій революції й численних технологіях, що приводять до нечуваних потужних змін парадигм в економіці, бізнесі, суспільстві та в кожній людині, – відмічає К. Шваб [156, с. 9]

Отже, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій можна пояснити, як розвивається Четверта промислова революція, якими будуть її наслідки і як можна скерувати революцію для загального блага. У прикладному

сенсі ІКТ впливає на соціокультурну динаміку, яка показує, як змінюються цінності молоді під впливом інтернету; як нові технології трансформують культуру праці та дозвілля; як освіта адаптується до цифрової епохи; як суспільство реагує на виклики (війни, екологічні кризи, пандемії) і переформатовує свою культуру та соціальну поведінку. Крім того, цифрові технології, детерміновані ІКТ, виступають складнішими, вдосконаленими й можуть трансформувати соціокультурну динаміку, в основі якої докорінні зміни. Цифрові платформи створюють нові можливості для самовираження, але й ставлять під питання традиційні форми культурних ідентичностей, зокрема національних, етнічних і релігійних.

Насамперед відмітимо, що інформаційно-комунікаційні технології стають не лише засобом обміну інформацією, а й важливим фактором, що змінює філософські підходи до соціальних відносин, моральних норм і культури. Вони ставлять перед нами нові питання щодо ідентичності, етики, демократії, екології та технології, що вимагають інтеграції сучасних філософських ідей у наше розуміння цифрової епохи. Нові інформаційно-комунікаційні технології прискорюють соціокультурну еволюцію, породжуючи нові професії й змінюючи саму природу буття, а квантові обчислення розширюють межі пізнання, кидаючи виклик уявленню про реальність. Паралельно квантові обчислення відкривають безпрецедентні можливості пізнання, стираючи межі між можливим і реальним, що переосмислює саме поняття буття та свідомості [4].

Тож, підведемо підсумки. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) сьогодні визначають темпи й напрямки розвитку суспільства. Вони не тільки змінюють форми комунікації, а глибоко впливають на культуру, економіку, освіту, науку й побут. Саме ІКТ є основою глобалізації, появи цифрових суспільств і нових форм соціальної взаємодії. В умовах стрімкої діджиталізації розуміння їхньої ролі стає життєво необхідним для адаптації людини до змін. Дослідження ІКТ допомагає глибше осмислити трансформацію соціальних структур і культурних норм у цифрову епоху; сприяє розвитку нових концепцій інформаційного суспільства, віртуальної реальності, глобальної культури й

цифрової ідентичності; стає базою для розробки міждисциплінарних теорій на перетині соціології, культурології, філософії й інформатики; дає змогу розробляти ефективні стратегії цифрової освіти, електронного урядування й розвитку креативних індустрій; сприяє формуванню навичок критичного мислення й цифрової грамотності серед населення [110].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) відіграють ключову роль у трансформації сучасного суспільства, виступаючи потужним каталізатором соціокультурної динаміки. Вони сприяють не лише зміні способів взаємодії між людьми, а й формуванню нових моделей поведінки, мислення та сприйняття світу. ІКТ прискорюють глобалізаційні процеси, руйнують традиційні просторові та часові бар'єри, відкриваючи доступ до інформаційних ресурсів незалежно від географічного положення. Сьогодні будь-яка людина може миттєво отримувати знання, комунікувати з представниками інших культур та долучатися до глобальних дискусій.

В умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження відбувається глибока трансформація не лише способів комунікації, а й самої природи соціальних взаємин. Філософський аналіз цих процесів виявляє загрози втрати автентичності, поглиблення самотності в умовах віртуального натовпу та необхідність формування нової етики взаємодії в цифровому просторі. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) сьогодні виступають одним із ключових факторів трансформації соціокультурного простору сучасного суспільства. Вони не лише змінюють способи взаємодії, комунікації та обміну інформацією, а й радикально впливають на формування колективної свідомості, ідентичності та соціальних наративів. У контексті війни в Україні роль ІКТ набуває особливої значущості, оскільки саме через цифрові платформи відбувається боротьба за символічний простір, конструювання смислів і мобілізація суспільства.

У контексті нової інформаційної реальності виокремлюється нове поняття Deepfake, у контексті якого кордони між справжнім і штучно створеним дедалі більше стираються, і феномен deepfake відіграє ключову роль. Deepfake (від

«deep learning» + «fake») – це технологія синтезу реалістичних аудіо- та відеофайлів за допомогою алгоритмів глибинного навчання, що імітує мову, міміку, голос чи зовнішність конкретних осіб. Ж. Бодрійяр у концепції симулякрів описував реальність, у якій симуляція заміщує реальне. Deepfake – це втілення симулякра, яка виступає не копією чогось реального, а створення повністю самодостатньої «реальності», яка не має прототипу, але має вплив. У цьому сенсі deepfake – це не фальшивка, а нова форма правдоподібного, яка функціонує незалежно від істинності. Deepfake змінює саму суть комунікації, оскільки розмиває межу між справжнім і вигаданим [161, с.31]. Його можна використовувати як інструмент маніпуляції та інформаційної війни (поширення фейкових заяв політичних лідерів); медіаатракцію та розвагу (віртуальні актори, реконструкції голосів); інновацію в освіті та культурі (оживлення історичних постатей, інтерактивні лекції). Deepfake порушує базові цінності цифрового гуманізму: автентичність – підміняється алгоритмічно згенерованим образом; відповідальність – виникає питання: хто відповідальний за наслідки deepfake-контенту?; довіра – підривається сама ідея фактів, що загрожує демократичному дискурсу. У контексті гібридної війни, зокрема в Україні, deepfake використовується як зброя психологічного впливу, наприклад, для імітації капітуляції, деморалізації суспільства або створення паніки. Це робить медіаграмотність і критичне мислення ключовими навичками сучасного громадянина [161, с. 32]. Філософія штучної реальності виступає як виклик онтології, так як Deepfake змушує переосмислити питання істинності, буття та ідентичності. Deepfake – це не лише технологічний феномен, а філософсько-комунікативний зсув, який змінює нашу здатність довіряти, розпізнавати істину та взаємодіяти зі світом. У добу нової інформаційної реальності, коли технології deepfake здатні відтворювати цифрові образи людини без її участі, постає нагальна потреба у переосмисленні фундаментальних філософських понять – істини, автентичності, суб'єктності та відповідальності. Під цим поняттям розуміють цифрову технологію, що використовує алгоритми глибинного машинного навчання (нейронних мереж) для створення високореалістичних

аудіо- та відеозаписів, які імітують зовнішність, мову, міміку або голос реально існуючих осіб, часто без їхньої згоди чи участі. Deepfake – не просто новий інструмент цифрового монтажу [161, с. 35]. Це – знакова технологія симулятивної епохи, у якій віртуальне набуває такої міри правдоподібності, що здатне витіснити або повністю замінити реальне у свідомості споживача інформації. У такому контексті видимість перестає бути доказом істинності, бо навіть найпереконливіше відео вже не гарантує автентичності джерела чи події. Істина постає не як відповідність, а як процес постійної верифікації, де критичне мислення, медіаграмотність і цифрова етика стають екзистенційними інструментами орієнтації в новітній інформаційній топології [161, с. 36].

Війна в Україні демонструє, що феномен ІКТ функціонує як рушійна сила змін, які створюють нові формати публічної дискусії, дозволяють поширювати як правдиву інформацію, так і дезінформацію, впливають на процеси формування суспільної думки та ставлення до подій. Цифрові технології сприяють як об'єднанню громадян, формуванню національної солідарності, так і розпалюванню конфліктів через маніпуляції інформацією. У соціокультурному вимірі ІКТ забезпечують конструювання ідентичностей у ситуації війни, підтримують процеси ресоціалізації та репрезентації досвіду конфлікту в масовій свідомості. Водночас вони змінюють традиційні структури влади і контролю, даючи можливість як державним, так і недержавним діячам впливати на інформаційні потоки та суспільні наративи [70, с. 389].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології є каталізатором соціокультурної динаміки в Україні, де війна набуває не лише геополітичних, а й глибинних культурних, психологічних і комунікативних вимірів. Розуміння ролі ІКТ у цих процесах є ключовим для осмислення сучасної війни як комплексного соціально-філософського явища. У сучасному світі інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є не лише інструментом комунікації, але й ключовим чинником соціокультурної трансформації. Особливою загрозою і водночас викликом стає феномен deepfake – технологія створення фальшивого аудіо- та відеоконтенту за допомогою ШІ. [161, с. 35]. Ця технологія демонструє

як потужність цифрових інструментів, так і вразливість суспільства до маніпуляцій, дезінформації та підриву довіри до візуальної реальності. Deepfake виявляє глибинні зміни в уявленнях про істину, достовірність і авторство в цифрову епоху [161, с. 36]. Він є симптомом нової епістемології постправди, в якій факти поступаються місцем емоційно насиченим, але фальшивим наративам. У такому контексті ІКТ виступають не лише як засіб прогресу, а й як каталізатор етичних, соціальних і культурних дилем. Отже, роль ІКТ у сучасному суспільстві полягає у формуванні нової соціальної реальності, де межі між правдою і вигадкою, реальністю й симулякром, справжнім і згенерованим зміщуються. Тому важливим завданням стає формування цифрової грамотності, критичного мислення і нової етики цифрової відповідальності як основ для сталого функціонування соціокультурної системи.

2.2 Цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на трансформацію форм спілкування і соціальних взаємин

Поставлено завдання – розкрити цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на трансформацію форм спілкування і соціальних взаємин.

У сучасному світі, де домінують інформаційно-комунікаційні технології, саме цифрові комунікаційні зрушення стали каталізатором глибоких трансформацій у способах мислення, взаємодії, сприйняття та самопрезентації людини. Сутність цих змін неможливо осмислити без чіткого філософського розуміння самої технології як феномену. Технологія – це системна сукупність знань, методів і процедур, спрямованих на досягнення певної мети; впорядкована сукупність знань, методів, процедур та прийомів, що систематично застосовуються для досягнення певної цілі або вирішення конкретної проблеми. Це – не лише засіб, а структурована форма практичного знання, яка завжди містить в собі онтологічний і аксіологічний вимір. У цифрову епоху технологія перестає бути лише інструментом і набуває онтологічного статусу, змінюючи

саме поле буття людини. Відтак, якщо технологія – **це загальне поняття, то її конкретні реалізації** (освітня, наукова, інформаційна, комунікаційна, цифрова) – це особливі модуси її прояву, кожен з яких передбачає свій контекст, завдання і специфіку цільової дії. Важливо розрізняти: інформаційна технологія, пов'язана зі зберіганням, обробкою та передачею даних; комунікаційна - із забезпеченням зв'язку та обміну повідомленнями; цифрова – із застосуванням електронно-обчислювальних засобів у різних сферах. Але всі вони функціонують в межах єдиного поля – інформаційно-комунікаційних технологій, які радикально змінюють форми соціальної взаємодії та пізнання. У філософському сенсі, технології не лише підвищують ефективність життєдіяльності, а й перетворюють саму суть життя як феномена, змінюючи наші уявлення про суб'єктність, час, простір, дію та сенс. Замість людини як цілі постає ризик людини як додатку до алгоритму чи девайсу, як засобу в технологізованій системі, де втрачається екзистенційна глибина особистості [71, с.60-64].

Це породжує низку філософських викликів: Чи є ще «Я» суб'єктом спілкування, чи лише профілем у системі? Яку природу мають соціальні зв'язки, якщо вони утримуються не між людьми, а між їхніми цифровими відображеннями? Як змінюється комунікація, коли технологія модифікує саму інтенцію говорити, чути, відповідати? Цифрові технології соціальної взаємодії не тільки оптимізують комунікацію, вони перетворюють людину як соціальну істоту, загострюючи розрив між біологічним і цифровим, автентичним і симулятивним. Соціальні мережі перетворюються на фабрику соціальності, де технологія формує не лише спосіб спілкування, а й саму суть людських стосунків. Для осмислення цифрової доби потрібне не лише нове визначення технології, а й переосмислення гуманістичного ідеалу людини, яка все частіше постає не як творець, а як додаток до цифрових систем, у яких вона взаємодіє не з іншими цінностями, а з образами, що оптимізуються за логікою лайків, переглядів і алгоритмів. Зокрема, соціальні мережі як особливий прояв цифрової комунікаційної технології формують нові модуси соціальності, у якому

поверхнєве спілкування витісняє глибокі міжособистісні зв'язки, а віртуальна присутність часто підміняє фізичну взаємодію. Такі зрушення трансформують не лише форми спілкування, а й саму структуру соціальних взаємин: зникають сталі ієрархії авторитетів і замінюються логікою популярності, рефлексивна комунікація поступається місцем імпульсивному обміну контентом, традиційні соціальні ролі розмиваються під тиском цифрової мобільності. У цьому контексті соціальна мережа виступає не лише як простір комунікації, а як технологічно опосередкований світ, у якому людина функціонує як цифровий образ, алгоритмічно конструйований і керований. У філософському сенсі, технології не лише підвищують ефективність життєдіяльності, а й перетворюють саму суть життя як феномена, змінюючи наші уявлення про суб'єктність, час, простір, дію та сенс [68, с.227-230].

Отже, соціальні мережі – це нові засоби масової інформації, які швидко з'являються в інтернет-середовищі, та приводять до зрушень соціальних мереж, так як впливають на способи спілкування. Вони не лише викликають безпрецедентні зміни та комунікаційні революції в історії людського спілкування, але також тонко впливають на відносини, структури, прийняття рішень, етику та інші аспекти, впливаючи на все суспільство. Сьогодні Facebook перебрав не себе роль, яка в державах зазвичай закріплена за урядом, проте не підзвітна ні своїм користувачам, ні країнам, на які вона впливає, – зазначає Р.Макнамі [63]. Соціальні мережі стали важливими та впливовими засобами інформації в інформаційному просторі завдяки своїм унікальним комунікаційним перевагам та середовищу. Головна мета соціально-філософського аналізу – вивчити та дослідити соціальні мережі з історичної точки зору, всебічно визнати та зрозуміти чудові медіа-гени соціальних мереж, розкрити та прояснити механізм комунікації та основні правила соціальних мереж, а також створити систему оцінки впливу соціальних мереж.

Розвиток людської комунікативної діяльності пройшов через епоху усного спілкування, епоху писемного спілкування, епоху друкованого спілкування, епоху електронного спілкування та епоху інтернет-комунікації. У різні епохи

спілкування існують різні підходи до комунікації: за доби усного спілкування домінує усне спілкування; за доби письмового спілкування письмові символи відкрили комунікаційну цивілізацію; за доби друкованого спілкування технологія друку сприяла популяризації масової комунікації; епоха електронних комунікацій, електронні технології. Було досягнуто нового стрибка вперед у галузі просторово-часової комунікації та передачі зображень, і після того, як люди вступили в епоху інтернет-комунікації, соціальні мережі, що спираються на інтернет-середовище, успадкували чудові гени Інтернету. Він не тільки має характеристики традиційних засобів масової інформації, але також прориває і реконструює нову еру екології людського спілкування. Привабливість технологій у тому, що як тільки вони будуть використані для зміни способів спілкування та взаємодії людей, зміниться все суспільство.

Розвиток соціальних мереж вражає, але їхній основний «соціальний» атрибут не змінився. Соціальні мережі з'єднують людей та групи, що беруть участь у соціальній практиці, за допомогою різних відносин, утворюючи «орієнтовану на користувача та засновану на відносинах» соціальну мережу. У соціальній мережі кожен користувач може робити покупки, заводити друзів, спілкуватися та отримувати інформацію. Вони також можуть обмінюватися думками, інформацією та емоціями з іншими [52]. «Соціальна взаємодія» є важливим символом підтримки соціального прогресу та розвитку цивілізації. Соціальні мережі повністю змінили соціальне життя та методи спілкування людей, активізуючи та пробуджуючи цінність міжособистісних відносин у людському спілкуванні.

В умовах безперервного розвитку та еволюції людського спілкування кожне досягнення медіатехнологій постійно посилювало владу медіа-інститутів, але зменшувало владу аудиторії. Суб'єктивна ініціатива аудиторії та її соціальні відносини майже не відображаються у комунікаційній діяльності. Соціальні мережі надають користувачам такі сервісні функції, як участь, розкриття інформації, спілкування, діалог, об'єднання спільноти та взаємозв'язок. Кожен користувач може самостійно брати участь у виробництві, поширенні та обміні

інформацією, що по суті дає кожному право говорити, брати участь і домінувати у спілкуванні, вивільняє комунікативний потенціал кожного та мобілізує комунікативний потенціал кожного. Суб'єктивна ініціатива зміцнює та збільшує цінність соціальних відносин. Кожна людина реалізує спілкування між людьми, повертає медіа-силу «вихідної аудиторії», а агентська цінність та цінність відносин соціальних суб'єктів можуть бути повернені та продемонстровані у процесі людського спілкування. З моменту зародження соціальних мереж процес генерації та формування впливу соціальних мереж був найбільш вивченою темою в академічних колах. Ю. Габермас розглядав ідею ідеальної комунікації як етичну норму [18].

Оскільки соціальні мережі мають сильні медійні атрибути та соціальні атрибути, генерація та формування їх впливу є процесом комплексних факторів, що включає як внутрішній комунікаційний механізм, зовнішню індивідуальну поведінку та соціальну ефективність соціальних мереж. Соціальні мережі – це засіб комунікації, у якому користувачі є ядром, а відносини – сполучною ланкою. Глибока цифровізація всього суспільства змінила основну логіку виживання та розвитку людського суспільства. Вбудована віртуальна комунікація руйнує попередню соціальну структуру та створює певну упередженість у мережевому соціальному менталітеті суспільства. Змінюючи інформаційне середовище, соціальні мережі реконструюють комунікативні відносини та інформаційну поведінку суспільства, а також глибоко впливають на когнітивну структуру та систему цінностей людей. Велика мовна модель є основою доби цифрового інтелекту. Завдяки її підтримці механізми аналізу даних та рекомендацій стають дедалі досконалішими. Мережева міжособистісна довіра є важливим фактором підтримки здорового розвитку мережевої соціальної діяльності та соціального порядку, а також є основним фактором створення впливу. У соціальній мережі міжособистісна довіра заснована на взаємних діях з обміну, таких як лайки, коментарі, пересилання, і в міру того, як взаємний обмін інформацією продовжує поглиблюватися, ступінь міжособистісної довіри демонструє очевидну диференційну модель. У контексті цього аналізу мережеве суспільство

розглядається як нова соціальна форма, що виникла після входження людського суспільства в інформаційне суспільство.

Термін «мережеве суспільство» (network society) був уперше системно введений і глибоко досліджений іспанським соціологом М. Кастельсом, який є ключовою постаттю в аналізі цифрової епохи та інформаційного суспільства [130; 131]. Мережеве суспільство поступово сформувало поведінкові звички, когнітивні моделі та цінності людей і створило нову соціальну та культурну форму, покладаючись на інформаційні технології, такі як Інтернет, для реконструкції та сприяння розвитку культури мережевого суспільства [110]. Соціальна мережа – мережна структура, що складається з безлічі вузлів та взаємозв'язків між вузлами. Вузол зазвичай відноситься до окремої людини або певної спільноти. Соціальні мережі формують різні соціальні відносини, з яких об'єднуються люди чи організації на основі таких як: цінності, ідеали, ідеї, інтереси, дружба, спорідненість, загальні антипатії, конфлікти чи торгівля. Мережева структура виявляється досить складною соціальною системою.

Аналіз соціальних мереж – це аналітичний метод, який використовується для вивчення соціальних відносин між вузлами та зв'язками, а вузли – це окремі учасники мережі, зв'язки – це стосунки між учасниками. Між вузлами може бути багато видів зв'язків. Наукові дослідження М. Слюсаря показали, що соціальні мережі діють на багатьох рівнях – від сім'ї до держави і відіграють ключову роль у визначенні того, як вирішуються проблеми, як керуються організації і, певною мірою, чи окремі люди можуть успішно досягати своїх цілей [110]. Соціальні мережі також можна використовувати для вимірювання соціального капіталу окремих учасників.

Аналіз соціальних мереж став ключовою технологією та актуальною темою досліджень у сучасній філософії та при дослідженні соціальних мереж, організаційних дослідженнях, економіці та біології. Вже понад століття люди використовують соціальні мережі для опису відносин між членами складних соціальних систем, що охоплюють усі рівні – від міжособистісних до міжнародних відносин. Як правило, соціальні мережі є самоорганізуючими,

складними, а вся система зазвичай формується шляхом тісної взаємодії локальних елементів. Однак глобальний мережевий аналіз, що охоплює міжособистісні стосунки всіх людей, здійснити неможливо, а навіть якщо це можливо, величезний обсяг інформації, який він дає, не дасть корисної інформації. Для розуміння характеристик мережі якість інформації набагато важливіша за розмір мережі, які існують на трьох рівнях – макро, мезо та мікро рівнях [119].

Цифрові технології поступово стають частиною нашого життя, а з появою Інтернету на додаток до реального світу з'явився віртуальний. У міру того, як віртуальний світ розвивається швидкими темпами, реальний світ і віртуальний світ поступово перетинаються, стаючи настільки переплетеними, що їх неможливо поділити. Сьогодні люди можуть використовувати Інтернет для пошуку будь-якої інформації про їжу, одяг, житло, транспорт, освіту, розваги, роботу, життя, дозвілля [24]. Зважаючи на тенденції розвитку Інтернету, постійне вдосконалення, дослідження та розробки, що постійно змінюються, важко передбачити майбутній розвиток культури Інтернету.

Комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на зміни в способах спілкування та соціальних відносинах сприяють формуванню культури – інформаційної, постінформаційної, цифрової, алгоритмічної. Варто окреслити авторів, які аналізували ці поняття, їх еволюцію та вплив на суспільство, свідомість, ідентичність [150; 151; 152; 153].

Інформаційна культура – це сукупність знань, навичок і цінностей, пов'язаних зі створенням, збереженням, передачею та аналізом інформації. У філософському аспекті вона відображає епоху, в якій інформація стає основним ресурсом розвитку суспільства, а знання – ключовим фактором соціального прогресу. Інформаційна культура формує нові етичні й когнітивні норми, змінюючи спосіб пізнання та взаємодії з реальністю, рівень розвитку суспільства, пов'язаний із вмінням працювати з інформацією [158; 159].

Постінформаційна культура – це наступний етап розвитку суспільства, коли інформація перестає бути ключовим фактором і стає лише одним із

елементів складніших систем взаємодії, де пріоритет віддається глибокому розумінню, критичному мисленню, III та новим формам свідомості. З філософської точки зору, постінформаційна культура виходить за межі класичного раціоналізму, акцентуючи увагу на інтеграції знання, емоційного інтелекту та машинного мислення культура майбутнього, де інформація вже не головний ресурс, а акцент зміщується на її осмислення та інтеграцію [44; 45; 46].

Цифрова культура – це спосіб існування людини у світі цифрових технологій, інтернету, соціальних мереж і III, взаємодії людини з цифровим світом, що включає технології, алгоритми, соціальні мережі, цифрову комунікацію та нові форми творчості. Філософськи цифрова культура символізує перехід до нової онтології, де реальність доповнюється віртуальними та змішаними середовищами, а традиційні межі між матеріальним і нематеріальним світом розмиваються. Тож, ці три типи культури відображають еволюцію суспільного розвитку від домінування інформації до її трансформації та глибшої інтеграції з цифровим світом [89].

Так, між цифровою та алгоритмічною культурою є суттєва різниця, хоча вони взаємопов'язані. Цифрова культура – це ширше поняття, яке охоплює всі аспекти взаємодії людини з цифровими технологіями. Вона включає цифрову комунікацію, соціальні мережі, кіберпростір, віртуальну та доповнену реальність, а також цифрове мистецтво, цифрову етику та права. Цифрова культура формується завдяки можливості кожного створювати, ділитися та обробляти інформацію у цифровому середовищі [90].

Алгоритмічна культура – це більш вузьке поняття, яке стосується впливу алгоритмів на суспільство, культуру та спосіб мислення. Вона відображає те, як алгоритми керують контентом у соцмережах, визначають результати пошуку, автоматизують прийняття рішень та навіть впливають на творчість. В алгоритмічній культурі людина взаємодіє з реальністю не лише через цифрові технології, а й через алгоритмічні системи, які структурують інформацію та нав'язують певні моделі поведінки, показує вплив алгоритмів на прийняття рішень, споживання контенту та формування соціальних відносин, фокусується

на тому, як алгоритми формують наші знання, рішення та культурні практики [17].

Інтернет-культура все більше проникає в реальне життя, від академічної сфери до дозвілля, і поступово поширюється на всі аспекти життя. Люди можуть використовувати комп'ютери для навчання онлайн, виходячи за рамки традиційної моделі навчання та заповнюючи прогалини у знаннях. Вони також можуть використовувати функції електронних книг та електронних книг-сумок, щоб у будь-який час отримувати нову інформацію та легко вчитися. З погляду життя люди можуть легко купувати товари через інтернет-магазини, не відчуваючи втоми від поїздок та перенесення речей [107].

Інтернет-культура, що формується у соціальних мережах, її характеристика та зміст постійно змінюються. У сучасному глобалізованому інформаційному суспільстві соціальні мережі стали не лише технічним інструментом комунікації, а й потужним середовищем формування нової культурної реальності – інтернет-культури. Однією з ключових характеристик інтернет-культури є **гіперкомунікаційність** – постійна й інтенсивна взаємодія користувачів у режимі реального часу. Соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, TikTok, X (Twitter), Telegram, створюють умови для миттєвого обміну контентом, думками, емоціями, що призводить до виникнення цифрових спільнот зі спільними інтересами, символікою та правилами взаємодії. Ще одна важлива риса – **візуалізація комунікації**. Мовлення у соціальних мережах дедалі більше замінюється візуальними формами: зображеннями, мемами, відео, емодзі. Це зумовлює спрощення мови, скорочення змісту до коротких повідомлень, що легко споживаються, але водночас можуть нести глибокий культурний підтекст.

Інтернет-культура, що формується у соціальних мережах, є унікальним феноменом сучасного етапу цивілізаційного розвитку, який виник внаслідок стрімкого поширення цифрових технологій, глобальної мережі Інтернет та соціальних медіа. Соціальні мережі як складова цього середовища – це не просто

інструмент для комунікації, а самостійне середовище творення нових форм культури, поведінки, уявлень про цінності, статус, авторитет та істину.

Віртуальність: існування культури у нематеріальному, динамічному середовищі, де поняття «простору» і «часу» набувають нових значень, так як інформація не має стабільної локалізації, вона розподілена, копіюється, адаптується і трансформується в реальному часі. Кожен користувач може створювати контент, формувати власну аудиторію, впливати на інформаційні потоки. Культура соціальних мереж значною мірою функціонує через меми – короткі, яскраві інформаційні одиниці, що передаються від користувача до користувача й мають здатність до еволюції. Сприйняття інформації стає фрагментарним, фокус переходить з глибини змісту на візуальність, динаміку, реактивність, що впливає на форми пізнання та комунікації, сприяючи формуванню нового типу мислення – поверхового, швидкого, емоційного. Анонімність і полісуб'єктність виходить з того, що особа у мережі може виступати в кількох ролях або під вигаданими іменами. Це впливає на уявлення про ідентичність, межі приватного та публічного, а також відповідальність за дії у віртуальному просторі. Зміст інтернет-культури надзвичайно багатий і суперечливий, охоплює різні сфери життя та виконує різні функції (Табл.2.3)

Таблиця 2.3- Функції соціальних мереж, їх зміст і характеристика
(сформована автором)

Функція	Зміст і характеристика
Інформаційна функція	Соціальні мережі є джерелом новин, аналітики, знань і дезінформації одночасно, зміст часто формується не журналістами чи науковцями, а самими користувачами, що ускладнює верифікацію фактів і веде до явища «постправди»
Соціальна функція	Соціальні медіа стали простором для формування цифрової ідентичності. Люди створюють профілі, публікують контент, беруть участь у спільнотах, реагують на виклики, переживають радості й травми разом із іншими, у новій формі колективного існування – цифрової соціальності
Креативна функція	Культура соцмереж є інкубатором для творчості –від любительських відео до професійного цифрового мистецтва. Тут зароджуються нові жанри, естетика, стилі, візуальні тренди, моди

Політична громадянська активність	та	Мережі стали полем боротьби за права, свободи, простором активізму, революцій, протестів, місцем для маніпуляцій, пропаганди, втручань у приватність і свободу волевиявлення
Розважальний контент		Домінування гумору, гри, перформативності, що часто маскує або компенсує глибші соціальні проблеми, надаючи відчуття полегшення й приналежності до спільноти

У добу розвиненої інтернет-культури соціальні мережі не лише змінюють комунікативні практики, вони трансформують саму онтологію людини, розмиваючи межі між приватним і публічним, між тілесним і віртуальним. Постає гібридний суб'єкт, який існує водночас у двох площинах: матеріальній (фізичній) та інформаційно-віртуальній. Ця двоїстість буття створює нову форму самототожності – мережеве «Я», що формується в дискурсивному середовищі алгоритмізованої взаємодії. Людська ідентичність дедалі більше виявляється не фіксованою, а текучою, контекстуальною, залежною від цифрового коду, соціального лайку, цифрового визнання.

Така постантропологічна позиція висвітлює амбівалентність цифрового буття: з одного боку, соціальні мережі відкривають нові можливості для самореалізації, експерименту з ідентичністю, автономії у самопрезентації; з іншого – вони створюють ризики симуляції, втрати автентичного «Я», заміщеного образами, які відповідають очікуванням цифрової спільноти, а не глибинним цінностям суб'єкта. Філософськи цю ситуацію можна трактувати як прояв постгуманістичної трансформації, де класичне розуміння суб'єкта поступається діджитальній множинності, де «людина» більше не є центром, а стає елементом у цифровому ландшафті, частиною мережі, де інформаційні сліди замінюють фізичну присутність [37].

У добу постінформаційного суспільства, де цифрові технології визначають темп і характер комунікацій, феномен постправди набув нової сили та суспільного значення. Він не є лише кризою довіри до джерел інформації, а глибокою зміною парадигми сприйняття реальності, в якій емоції, віра і персональні переконання починають домінувати над фактами, доказами і науковими істинами. Особливо гостро постправда проявляється в екосистемі

соціальних мереж, де взаємодія здійснюється в умовах надшвидкого поширення інформації, персоналізованих стрічок новин, алгоритмічного контролю і зниження критичного мислення [23].

Постінформаційне суспільство виступає як передумова постправди, у якому обсяг даних і доступ до них стають настільки великими, що істина втрачає стабільність і ясність. В умовах інформаційної перенасиченості споживач втрачає здатність розрізняти істотне і хибне, а перевага надається тому, що резонує з власною системою поглядів. Це призводить до формування так званих інформаційних бульбашок і камер відлуння, де люди чують лише ті думки, які підтверджують їхні переконання. Феномен постінформаційної чи постцифрової культури досліджує Н. Негропonte, який одним із перших передбачив перехід від аналогової до цифрової та постцифрової культури [146].

Отже, соціальні мережі виступають як каталізатор постправди, що є ідеальним середовищем для її поширення, оскільки алгоритми підсилюють емоційний контент, платформи оптимізовані для утримання уваги користувача, тому піднімають у стрічці не правдиву, а популярну інформацію, ту, що викликає сильні емоції: обурення, страх, гнів, схвалення. На зміну приходить **горизонтальна комунікація** у спільнотах, часто з низьким рівнем фактологічної достовірності. Людина постправди – це новий тип особистості, який живе в культурному середовищі, де переконання важливіші за докази, а правда виступає питанням віри, а не верифікації. Постправда у соціальних мережах постінформаційного суспільства – це не тимчасове явище, а ознака глибокої трансформації культури, мислення і комунікації у цифрову добу. Вона вимагає нового підходу до освіти, критичного мислення, філософського осмислення дійсності та етичної відповідальності в інформаційному просторі [161, с. 36].

Комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на спілкування і соціальні відносини трансформували традиційні форми комунікації, зробивши її більш візуальною, фрагментованою та швидкоплинною. Діалог поступається місцем реакціям, емодзі, коротким повідомленням та алгоритмічно сформованим стрічкам новин. Емодзі – це сучасна форма візуальної мови

соціальних мереж, яка виражає емоції, наміри й смисли за допомогою піктограм. У філософському контексті емодзі – це знак епохи постмодерну та цифрової культури, у якій традиційне мовлення поступається коротким, інтуїтивним символам. Вони спрощують комунікацію, але водночас редукують складність думки, зводячи її до емоційного або реактивного рівня. Емодзі представляє знак, який замінює смисл, образ, що свідчить про втілення візуального повороту в культурі цифрової епохи.

Цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж виступають як чинник трансформації форм міжособистісного спілкування та соціальних взаємин у контексті цифрової культури та підкреслюють причинно-наслідковий характер явища (соцмережі як чинник), що розкривають зміст трансформації (форми міжособистісного спілкування і соціальних взаємин), вводять у площину філософського аналізу тему цифрової культури. У сучасну епоху цифрової турбулентності та глобального інформаційного перевантаження соціальні мережі постають не лише як інструменти комунікації, а як потужні соціальні феномени, що докорінно трансформують структури людських відносин і практики повсякденного спілкування. Соціальні мережі стають не лише технічним, а насамперед онтологічним і аксіологічним середовищем, у якому здійснюється реконфігурація особистості, нове розуміння автентичності, близькості, довіри та моральної відповідальності.

У філософському контексті поняття **сенсорного перевантаження** набуває не лише психофізіологічного, а й екзистенційного значення, стаючи симптомом глибших структурних змін у способі буття людини у світі. В епоху інтенсивного інформаційного обміну, гіпермедійності та всеохопного цифрового досвіду, суб'єкт опиняється в ситуації постійного вторгнення зовнішніх сенсорних подразників, які не лише розпорошують увагу, але й фрагментують саму свідомість, підважуючи цілісність «Я». Сенсорне перевантаження у цьому аспекті може бути розглянуте як наслідок епістемологічного та онтологічного зсуву в парадигмі людського сприйняття світу. Феноменологія, зокрема у працях Е. Гуссерля, наголошує на тілесній укоріненості свідомості та на первинності

досвіду сприйняття. Проте в умовах сенсорного перенасичення сучасного урбаністичного та цифрового середовища, тіло більше не є джерелом єдності з буттям, а перетворюється на зону постійної тривоги, роздратування й надмірного стимулювання. У цьому аспекті сенсорне перевантаження може тлумачитися як симптом втрати тілесної інтенціональності, коли людська суб'єктивність більше не спрямовується на світ, а пасивно піддається агресивному вторгненню світу у форми образів, сигналів, шуму та рухомих знаків [63, с. 272].

Із погляду екзистенціалізму, зокрема у трактуванні М. Гайдеггера, перевантаження сенсорними імпульсами веде до розмивання екзистенційної автентичності. Людина замикається у вічному «тепер», у фрагментарній та тривожній дійсності, де немає ні простору для рефлексії, ні тиші для формування смислів. Сенсорне перевантаження у цьому контексті є не лише психологічним дискомфортом, а символом втрати суб'єктності, кризою духовного буття в умовах постінформаційного середовища. Цей феномен також відкриває важливу перспективу для критичної філософії технологій. За Ж. Бодріаром, у світі симулякрів і симуляцій реальність замінюється візуальними й акустичними замінниками, а сенсорне перевантаження стає невід'ємною частиною гіперреальності [63, с. 274].

Людина переживає світ як нескінченний потік репрезентацій, які поглинають її увагу. Особливо загострюється проблема сенсорного перевантаження у контексті нейрорізноманітності, зокрема у людей із розладами аутистичного спектру. Тут маємо справу не з аномалією, а з іншим способом буття у світі, яке не витримує темпу та гучності сучасного техногенного шуму. У цьому сенсі феномен аутичного досвіду виводить нас до етики взаємного прийняття та нової філософії тіла, в якій вразливість, сенсорна відкритість і потреба в тиші визнаються не слабкістю, а онтологічною особливістю, що заслуговує на повагу і розуміння. Тож, сенсорне перевантаження – це не лише виклик для психіки, а виклик для філософії: як віднайти нові умови автентичного існування у світі, що вже не «дається» людині, а «вибухає» у її досвіді, не залишаючи місця ні для мовчання, ні для смислу [63, с. 273].

Отже, соціальні мережі як феномен цифрової комунікації стали ключовими агентами трансформації соціальної реальності у XXI ст. Їхній вплив поширюється не лише на щоденну комунікацію, а й на структури соціального впорядкування, репрезентації ідентичностей, політичної мобілізації та вироблення колективних смислів. У контексті війни в Україні цифрові комунікаційні зрушення, що відбулися під впливом соціальних медіа, радикально змінили форми спілкування та соціальної взаємодії як у мирному, так і у військовому середовищі. Соціальні мережі стали простором інтенсивної публічної взаємодії, де кожна подія війни миттєво отримує візуальне, емоційне та смислове наповнення. Ці платформи виступають не лише каналами передачі інформації, а й середовищем конструювання реальності, в якому війна не лише описується, вона «переживається» масово і синхронно. У цьому новому комунікативному полі виникають нові форми солідарності (наприклад, цифрове волонтерство), а також проявляються ризики: інформаційні маніпуляції, зниження критичного мислення, поляризація суспільства [63, с. 273].

З філософської точки зору, ми маємо справу з онтологічним зрушенням у самій природі спілкування, що розгортається від діалогічного до алгоритмічного, від особистого до публічно-віртуального. Тож, війна в Україні не тільки розгортається на полі бою, а й у цифровому просторі, де соціальні мережі перетворюються на інструменти нового типу спілкування, соціальної мобілізації та емоційної синхронізації. Ці зрушення вимагають нового філософського осмислення природи соціального зв'язку, відповідальності й істини у цифрову епоху.

2.3 Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини: від медицини та охорони здоров'я до транспорту, енергетики й туризму

Поставлено завдання – з'ясувати вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини: від медицини та здоров'я людей до транспорту, енергетики та туризму.

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на різні галузі життєдіяльності людини є надзвичайно важливим та має величезне значення у сучасному світі. ІКТ мають вирішальне значення для розвитку сучасних галузей життєдіяльності людини. Вони допомагають підвищити ефективність, зменшити витрати, покращити якість життя та сприяють сталому розвитку. Їхня роль в сучасному світі тільки зростатиме, забезпечуючи інтеграцію та інновації в різних сферах. Лінійна модель комунікації Г. Ласвелла є однією з перших спроб систематизувати процес передачі інформації. Науковець запропонував аналіз у вигляді послідовності: хто? – що? – яким каналом? – кому? – з яким ефектом? [139 с. 37-51]. Ця формула, яка на перший погляд має суто прагматичний характер, у філософському контексті розкриває глибші проблеми взаємодії суб'єкта і об'єкта в комунікативному просторі, питання істини, влади, ідентичності та впливу. З філософської точки зору, модель Г. Ласвелла фіксує структурну асиметрію в комунікації, де відправник (джерело повідомлення) наділений владою формувати зміст і визначати, яким чином інформація буде передана і ким буде сприйнята. У цьому сенсі комунікація постає не як нейтральний акт обміну повідомленнями, а як інструмент впливу, контрольованого сенсотворення. Тож, Ласвеллів підхід виявляє приховану політичну онтологію комунікації, яка не лише передає зміст, а формує структури мислення, соціальні установки та культурні матриці. Кожен елемент моделі – «хто» (комунікатор), «що» (повідомлення), «канал» (засіб передачі), «кому» (аудиторія), «ефект» (результат) може бути інтерпретований як вузол філософського осмислення: від проблеми інтенції до аналізу медіа як

технологічного середовища, що впливає на форму самого мислення (як у М. Маклюєна), або від критики ідеологічного навантаження текстів (у дусі французької постструктуралістики) до сучасних дебатів про постправду й інформаційну війну[139, с.40].

У цьому контексті модель Г. Ласвелла вже не видається застарілою схемою, а радше фундаментом для розуміння глибших процесів фрагментації істини та маніпулятивної логіки комунікативних стратегій. Отже, у філософському вимірі лінійна модель Г. Ласвелла постає як рамка для розгляду сутнісних аспектів комунікації – не лише як передачі сигналу, але як акту буття-через-слово, вписаного у політичні, етичні та онтологічні координати. Це не лише модель інформаційного потоку, а концептуальний інструмент, що дозволяє аналізувати комунікацію як феномен влади, дії і відповідальності у всіх сферах життєдіяльності особистості і суспільства. Лінійна модель комунікації Г. Ласвелла, попри її уявну простоту, мала потужний вплив на формування підходів до організації, управління та оптимізації комунікативних процесів у різних сферах життєдіяльності людини. У філософському контексті її значення полягає у трансформації способів мислення про інформацію, владу, ефективність та вплив у соціальних і технічних системах. Розглянемо, як ця модель інформувала розвиток ключових сфер:

1. Медицина та охорона здоров'я. Модель Г. Ласвелла лягла в основу стратегічної комунікації в галузі охорони здоров'я, де чітке визначення «хто говорить» (наприклад, Міністерство охорони здоров'я), «що» повідомляється (наприклад, інструкції щодо вакцинації), «яким каналом» (через телебачення, соціальні мережі, листівки), «кому» (населенню різного віку і статусу) і «з яким ефектом» (зменшення захворюваності, формування довіри) є вирішальним. З філософської перспективи – це прояв технологічного раціоналізму та біополітики: комунікація перетворюється на засіб управління тілесністю, життям і поведінкою. [139, с. 37].

2. Транспорт і мобільність. У сфері транспорту лінійна модель комунікації стала основою для розробки систем навігації, управління трафіком,

інформування пасажирів і кризової комунікації. Повідомлення має бути точним, канал – надійним, а ефект – негайним (наприклад, уникнення аварій). У цьому випадку комунікація – не тільки обмін, а умова безпеки. Модель Г. Ласвелла сприяла формуванню техноцентричного підходу до міського простору, де інформація організовує рух, простір і час як функціональні величини [139, с. 41].

3. Енергетика. У сфері енергетики комунікація є ключем до управління споживанням, кризовими ситуаціями (наприклад, відключення електроенергії) або впровадженню нових технологій (від зеленої енергетики до смарт-сіті). Ласвеллів підхід уможливив розробку комунікаційних стратегій, де увага зосереджується на ефекті, чи змінюється поведінка споживачів. З точки зору філософії, це демонструє зміну парадигми – від енергетики як технічної галузі до енергетики як простору символічної та нормативної взаємодії між державою, корпораціями та громадянами [139, с. 42].

4. Туризм. Туризм як галузь, що поєднує культуру, економіку та досвід, значною мірою базується на комунікації – від реклами туристичних продуктів до формування образів місця. Модель Г. Ласвелла дозволила структурувати маркетингові стратегії: хтось (агенція) щось (наратив про місце) передає через канал (ЗМІ, інтернет) до аудиторії (туристів) із метою (привабити, сформувані бажання). З точки зору філософії тут комунікація набуває онтологічного виміру: вона створює реальність місця, «туристичний образ», який стає частиною людського досвіду.

Тож, лінійна модель Г. Ласвелла, хоч і виникла у ХХ ст. як інструмент аналізу масової комунікації, стала універсальним архетипом організації інформаційних процесів у складних системах. Вона стимулювала розвиток управлінських стратегій, сприяла підвищенню ефективності в комунікації між інституціями та людьми, трансформувала уявлення про вплив, довіру, діалог. У філософському сенсі – це модель влади через слово, технічної раціональності, що організовує життя в межах інформаційної логіки сучасності [139, с. 37-51].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) радикально трансформують основні сфери життєдіяльності сучасної людини, стаючи ключовим чинником

прогресу, інновацій та соціально-економічного розвитку. Їхній вплив охоплює як матеріальні, так і нематеріальні аспекти життя – від медицини та охорони здоров'я до транспорту, енергетики й навколишнього середовища.

ІКТ формуються як ключовий елемент трансформації медичного сектору, забезпечуючи покращення ефективності, якості та доступності медичних послуг. Водночас, важливо враховувати виклики, пов'язані з безпекою та конфіденційністю даних, щоб забезпечити стабільний та надійний розвиток цифрових ініціатив у сфері охорони здоров'я. Можливість консультувати лікаря віддалено допомагає забезпечити доступ до медичної допомоги для тих, хто знаходиться віддалено. Використання аналітики та алгоритмів ШІ дозволяє розробляти індивідуалізовані плани лікування, враховуючи унікальні характеристики кожного пацієнта. Аналіз великих обсягів даних може допомагати у визначенні та прогнозуванні епідемій та захворювань. Пацієнти можуть використовувати мобільні додатки для ведення своїх медичних записів, відстеження показників здоров'я та отримання рекомендацій для збереження здоров'я. Використання великих обсягів даних в дослідженнях сфери медицини сприяє швидшому розвитку нових методів діагностики та лікування. Впровадження цифрових систем допомагає оптимізувати роботу медичних установ, розподіляти ресурси та підвищувати ефективність обслуговування пацієнтів. ІКТ дозволяє медичним установам покращувати якість медичної допомоги, зменшувати час прийому пацієнтів та прискорювати медичні дослідження, роблячи медичний сектор більш доступним, ефективним та інноваційним [142].

Концепції впливу ІКТ на розвиток організацій медичних установ свідчать про різноманітність підходів у різних країнах та регіонах, про зусилля вдосконалення медичної системи та поліпшення доступу до ефективної медичної допомоги. ІКТ у медичній сфері впливає на різні аспекти надання медичних послуг та управління організаціями охорони здоров'я, застосування цифрових технологій дозволяє поліпшити точність діагностики та лікування захворювань. Електронні медичні інформаційні системи (EMIC) дозволяють лікарям швидше

отримувати доступ до повної медичної інформації про пацієнтів, що полегшує прийняття рішень та покращує координацію лікування; автоматизувати адміністративні процеси, що зменшує навантаження на персонал та оптимізує використання ресурсів.

Системи електронного управління медичним персоналом допомагають у відслідковуванні робочого часу, розподілі завдань та забезпеченні найефективніших робочих процесів. Інтегровані системи для управління лікарським обладнанням та медичними ресурсами сприяють підтримці оптимального запасу та уникненню зайвих витрат. Використання алгоритмів ШІ для аналізу даних сприяє точнішим діагнозам та індивідуалізованим підходам до лікування.

Практичні аспекти впливу ІКТ у медичній галузі покликані покращити якість медичної допомоги, забезпечити ефективне використання ресурсів та робочого часу, полегшити доступ до медичних послуг для пацієнтів. ІКТ кардинально змінюють підхід до охорони здоров'я, дозволяючи поліпшити діагностику, лікування та моніторинг пацієнтів. Телемедицина та електронні медичні картки роблять доступ до медичних послуг швидшим і зручнішим. Використання великих даних (big data) та ШІ дозволяє точніше прогнозувати захворювання, а також знижує витрати на медичне обслуговування [143, с.178-183].

В останні десятиліття стрімкий розвиток цифрових технологій спричинив глибокі зміни у сфері енергетичної галузі, так як цифрові технології змінюють енергетичні системи в усьому світі, допомагають енергетичній галузі побудувати чисту та низьковуглецеву енергетичну систему.

По-перше, останнім часом представники підприємств у ключових галузях, таких як: електроенергетика, нафта, цивільна авіація, військова промисловість та телекомунікації, активно використовують ІКТ для розвитку цифрової трансформації, яка є ключовим завданням.

По-друге, досягнення мети вуглецевого піку та вуглецевої нейтральності вимагає комплексної та глибокої трансформації енергетичної системи, яка

виступає важливим способом сприяння трансформації та модернізації енергетичної галузі. Енергетична промисловість останнім часом стала основним полем битви та тенденцією просування екологічно чистого та низьковуглецевого розвитку енергетики, тому перетворення та модернізація енергетичної галузі є неминучим вибором для досягнення мети «подвійного вуглецю». У цей час спостерігається нова хвиля технологічної революції та промислової трансформації, у контексті якої використання ІКТ сприяє зеленому та низьковуглецевому розвитку енергетичної галузі [143, с. 178-183].

По-третє, досягнення в галузі цифрових технологій, зниження витрат та повсюдне підключення відкривають двері для нових моделей виробництва та споживання енергії [142, с. 76-85].

Стрімкий розвиток використання ІКТ в енергетичному секторі порушує фундаментальне питання, щоб країна вистояла на порозі нової ери цифровізації енергетики, коли енергетична система зазнає глибоких змін. Україна зіткнулась з великим випробуванням «вуглецевої нейтральності», створення енергетичної системи з нульовими викидами вуглецю та побудови концепції цифрової трансформації енергетичної галузі.

По-четверте, найбільш ефективним способом її розвитку є збільшення частки чистої енергії, підвищення енергоефективності, створення нової енергосистеми та механізмів її формування.

По-п'яте, удосконалення використання ІКТ відбувається у контексті розвитку чотирьох взаємозалежних технологій.

По-шосте, енергетична галузь поступово впроваджує інформаційні технології та інтелектуальні системи у виробничий та операційний процеси за допомогою цифрової трансформації для підвищення продуктивності праці, зниження споживання ресурсів та собівартості. В останні роки нова енергетична галузь швидко розвивається, і в міру того, як потужність продовжує збільшуватися, умови експлуатації стають дедалі складнішими, що вимагає створення ефективної інтелектуальної системи експлуатації та обслуговування [143, с. 178-183].

Варто також відмітити, що ІКТ революціонізують транспортну галузь, дозволяють оптимізувати рух транспорту, знижуючи затори та покращуючи безпеку. Інновації у транспорті, як-от автономні транспортні засоби, мобільні додатки для планування маршрутів, моніторинг стану транспорту в реальному часі – усе це зменшує вплив на навколишнє середовище, знижує витрати пального та підвищує ефективність транспортних систем. В енергетичному секторі ІКТ дозволяють оптимізувати використання енергії, покращити її зберігання та підвищити ефективність розподілу енергетичних ресурсів. Впровадження «розумних» мереж (smart grids) та інтелектуальних лічильників допомагає більш ефективно використовувати ресурси. ІКТ сприяють інтеграції відновлюваних джерел енергії в енергетичні системи, моніторингу споживання енергії та зменшенню витрат на її виробництво [143, с. 178-183].

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на туризм є важливим напрямком для розвитку цієї галузі, оскільки ІКТ змінюють способи планування, бронювання, маркетингу та управління туристичними послугами. Туризм став більш доступним завдяки онлайн-платформам для бронювання готелів, авіаквитків та інших послуг. Вебсайти, такі як Booking.com, Airbnb, Expedia, дозволяють туристам порівнювати варіанти та ціни, здійснювати бронювання у будь-який час і з будь-якої точки світу, що призводить до зниження бар'єрів для доступу до туристичних послуг, підвищення рівня конкурентоспроможності туристичних компаній, зручність і швидкість у прийнятті рішень для туристів. Мобільні додатки, такі як Google Maps, TripAdvisor, або інші спеціалізовані програми для планування маршрутів, допомагають туристам зручно орієнтуватися на місці, вибирати ресторани, готелі та туристичні атракції.

Туристичні компанії активно використовують соціальні мережі для просування своїх послуг і створення іміджу. Платформи, такі як Instagram, Facebook, TikTok, дозволяють ділитися враженнями від подорожей, що стимулює інтерес інших користувачів. Поширення інформації через соціальні мережі значно збільшує охоплення цільової аудиторії, сприяє розвитку туризму

в нових регіонах та зростанню популярності екологічного та сталого туризму. Віртуальні тури та технології доповненої реальності (AR) дозволяють туристам попередньо досліджувати місця перед поїздкою, що значно покращує досвід планування. Наприклад, можна здійснити віртуальний тур по музеях, історичних пам'ятках, або віртуально оглянути готелі та курорти. Зниження невизначеності при виборі місця для відпочинку, а також підвищення привабливості туристичних локацій за допомогою інноваційних технологій Інтернет речей (IoT) дозволяє створювати «розумні» готелі та інші туристичні об'єкти, де технології автоматизують багато процесів, таких як контроль температури, освітлення, системи безпеки [73, с. 117-119].

Підвищення комфортності перебування, оптимізація енерговитрат, персоналізовані послуги для гостей та поліпшення загального туристичного досвіду, збір та аналіз великих даних дозволяє туристичним компаніям більш точно розуміти переваги та потреби своїх клієнтів, що дозволяє персоналізувати пропозиції. Аналітика допомагає прогнозувати попит на певні напрямки, оптимізувати ціни та покращувати маркетингові стратегії. ІКТ мають величезний вплив на розвиток туризму, роблячи його більш доступним, персоналізованим і зручним для мандрівників. Технології змінюють підхід до бронювання, маркетингу та управління туристичними об'єктами, забезпечуючи високий рівень сервісу та ефективності в галузі. Вони також сприяють розвитку нових форм туризму, таких як віртуальні подорожі та сталий туризм.

ІКТ в сільському господарстві дозволяють використовувати точні методи обробки земель, оптимізувати витрати на добрива, воду і пестициди, а також підвищити врожайність через аналіз даних про ґрунти, погодні умови та рослинні культури. Інтернет речей (IoT) і великі дані дозволяють зменшити витрати і збільшити ефективність сільськогосподарських процесів.

ІКТ допомагають в управлінні державними процесами, зокрема через електронне урядування, що підвищує прозорість, зменшує бюрократію та покращує взаємодію з громадянами. Використання цифрових технологій дозволяє покращити якість надання державних послуг, зменшити витрати на

адміністративні процеси та забезпечити швидке реагування на запити громадян [143, с. 178-183].

ІКТ допомагають у зборі та аналізі даних, що дозволяє ефективно управляти природними ресурсами, моніторити стан довкілля, прогнозувати зміни клімату і зменшувати екологічний вплив. Завдяки ІКТ можна створювати системи для моніторингу стану довкілля, зокрема для запобігання забрудненню, ефективного використання води та інших природних ресурсів.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стають ключовим каталізатором трансформацій у всіх сферах життєдіяльності людини. Вони забезпечують підвищення ефективності медичних послуг, сприяють персоналізації лікування, покращують доступність охорони здоров'я. У транспорті ІКТ формують інтелектуальні логістичні системи та автономні перевезення, знижуючи навантаження на інфраструктуру. В енергетиці ІКТ дають змогу розвивати «розумні» енергомережі, автоматизований контроль споживання та впровадження відновлюваних джерел енергії. Туризм зазнає революційних змін завдяки цифровим платформам, віртуальним турам, аналітиці даних і мобільним технологіям. Отже, ІКТ не лише покращують якість життя, а й формують нову цифрову культуру людського буття, орієнтовану на стійкість, інновації та глобальну взаємодію [142, с. 76-85].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) мають масштабний вплив на всі аспекти життя людини – від професійної діяльності до особистого спілкування та способу мислення. ІКТ – це в основному технологія, яка підвищує ефективність управління та обробки даних, а Інтернет-речей з'єднують фізичні пристрої з іншими через набір для досягнення автоматизації та контролю в реальному часі. ІКТ (інформаційні та комунікаційні технології) і DX (цифрова трансформація) засновані на цифрових технологіях, але їх цілі та сфери використання різні [156, с. 65].

ІКТ - це технологія, основною метою якої є обмін інформацією та підвищення ефективності комунікацій, а DX – це ініціатива, що використовує цифрові технології для оновлення бізнес-моделей і бізнес-процесів і створення

нової цінності в умовах впливу інформаційно-комунікаційних технологій на цифровізацію суспільства [84]. Digital Transformation (DX) – це глибока структурна перебудова процесів, культури, моделей управління і цінностей організації, суспільства чи держави, що відбуваються під впливом ІКТ.

У філософії цифрова трансформація розглядається як:

- 1) трансформація буття, так як людина живе не лише в реальному, а й у цифровому просторі;
- 2) зміна суб'єктності, так як суб'єкт стає «мережевим», фрагментованим, взаємодіє через цифрові сліди;
- 3) з'являється постантропоцентризм, так як людина більше не центр світу, вона функціонує поряд з машинами, алгоритмами;
- 4) формується цифрова етика, так як постають нові моральні виклики, в основі яких конфіденційність, цифрова нерівність, відповідальність алгоритмів [89; 90].

Відмітимо, що ІКТ – це важлива технологія для підвищення ефективності бізнесу та створення нових цінностей. ІКТ використовуються для здійснення комунікацій як всередині, так і за межами компанії (Табл.2.4)

Таблиця 2.4 – Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на суспільство (сформована автором)

Напрямок впливу ІКТ	Зміст впливу ІКТ на суспільство та модули реальності
Економічний вплив	ІКТ сприяють розвитку нових секторів економіки, таких як електронна комерція, фінансові технології (fintech), індустрія програмного забезпечення. Автоматизація та оптимізація, в контексті якої підприємства використовують ІКТ для зниження витрат, автоматизації виробництва, підвищення ефективності. Підвищення глобальної конкуренції сприяє тому, що цифрові технології відкривають нові ринки, але також призводять до збільшення конкуренції між компаніями та країнами. Цифрове розшарування, так як не всім країнам чи регіонам доступні сучасні технології, що поглиблює економічну нерівність.

	Зниження попиту на традиційні професії – автоматизація та роботизація призводять до зникнення рутинних робочих місць.
Соціальний вплив	Зміни в структурі праці відбуваються завдяки тому, що ІКТ дозволяють працювати віддалено, створюють нові професії (ІТ-фахівці, контент-креатори, аналітики даних). Покращення доступу до освіти та інформації відбувається за рахунок розширення онлайн-освіти, електронних бібліотек, вільного доступу до інформації, що робить навчання доступним для більшої кількості людей. Мобільність та гнучкість сприяє тому, що цифрові технології дозволяють людям жити та працювати в різних куточках світу, знижуючи бар'єри для мобільності. Соціальна ізоляція відбувається через надмірне використання технологій, відсутність рівного доступу до інтернету в окремих регіонах чи верствах населення. Зміна соціальних взаємодій сприяє переведенню спілкування в онлайн-простір, може зменшити якість та глибину міжособистісних контактів.
Культурний вплив	Розвиток цифрової культури сприяє тому, що з'являються і нові форми мистецтва, культурні тренди через Інтернет, платформи для творчості (YouTube, Instagram, TikTok). Глобалізація культурних обмінів відбувається за рахунок того, що ІКТ дозволяють швидко поширювати культурні продукти та ідеї по всьому світу, сприяючи взаємному обміну та співпраці. Масове створення контенту через соцмережі, що веде до розвитку нових форм самовираження. Будь-хто може стати творцем і поширювати свої ідеї чи мистецтво. Знецінення традиційних культурних форм, так як глобалізація може привести до втрати унікальних національних традицій через нав'язування глобальних стандартів і вплив західної культури. Відбувається швидке поширення поверхневих або маніпулятивних культурних ідеалів через соціальні мережі, з'являються псевдокультурні явища.
Політичний вплив	ІКТ сприяють більшій прозорості у політиці, дозволяючи громадянам швидко отримувати та обмінюватися інформацією у результаті демократизації інформації. Цифрові технології допомагають організовувати громадянські рухи, акції протесту, політичні кампанії через соцмережі та інші онлайн-платформи у результаті активізації громадянського суспільства. Цифрові голосування та участь відбуваються за рахунок зростаючої можливості онлайн-голосувань та участі громадян у політичних процесах. Уряди та корпорації можуть використовувати цифрові технології для моніторингу та обмеження свобод громадян у результаті цифрового спостереження та контролю. Соціальні мережі можуть бути використані для поширення пропаганди, фейкових новин та дезінформації, що впливає на політичні процеси.

Екологічний вплив	ІКТ допомагають розвивати технології для збереження навколишнього середовища, моніторингу екологічних змін, покращення ефективності використання природних ресурсів. Зростають цифрові платформи для екологічних ініціатив, що включають онлайн-платформи для збору коштів та організації екологічних проєктів. Цифрові технології, зокрема дата-центри та мережі, потребують великих енергетичних витрат, що може сприяти збільшенню викидів парникових газів та вимагає енергоспоживання ІК. Швидке старіння технологій призводить до збільшення кількості електронних відходів, що є екологічною проблемою електронних відходів.
-------------------	---

У контексті науково-технічної революції трансформація засобів масової інформації під впливом діджиталізації стала не лише технологічним зрушенням, а й глибокою соціокультурною мутацією, що змінила способи пізнання, структуру суспільного мислення та характер взаємодії між владою, знанням і публічністю [98, с. 103-109].

Із філософської точки зору, поняття «засоби масової інформації» (ЗМІ) як складова комунікаційного процесу відіграє центральну роль у філософському осмисленні сучасного інформаційного простору. У контексті моделі Г. Ласвелла ЗМІ виступали не лише як «канал» передачі повідомлення, а й інституційно оформлений механізм суспільного впливу, формування ідеології, публічного дискурсу та культури. З філософської точки зору, трансформація ЗМІ під впливом діджиталізації є не лише технічною, а передусім онтологічною зміною: ми спостерігаємо перехід від масової комунікації до мережевої, від одностороннього мовлення до інтерактивного, розпорошеного обміну, де кордони між відправником і отримувачем, між «хто говорить» і «кому», розмиті. Цифрова епоха зумовила перевизначення самого статусу ЗМІ. У традиційному суспільстві вони були посередниками між владою і публікою, інтерпретаторами подій, які формували колективну свідомість. Сьогодні ж цифрові ЗМІ – це вже не лише «засіб», а «середовище», яке формує структури сприйняття, темп мислення, горизонт бачення, що філософи медіа називають *медіа-онтологією*. Це середовище все менше підлягає централізованому контролю й дедалі більше

функціонує за логікою алгоритмів, персоналізованих стрічок, вірусного контенту. У межах моделі Г. Ласвелла, яка ставить питання «з яким ефектом?», особливо важливо аналізувати ефекти діджиталізації ЗМІ: втрату єдиного публічного простору, розпад спільного інформаційного поля, розмивання критеріїв істини. ЗМІ не лише передають інформацію, вони творять реальність, у якій людина живе, приймає рішення, оцінює себе й інших. Філософи, такі як Ж. Дерріда або Ж. Бодрійяр, звертали увагу на те, що реальність дедалі більше симульована, і в цьому процесі саме трансформовані ЗМІ відіграють ключову роль. Отже, відновлення поняття «засоби масової інформації» у філософському аналізі комунікації – це спроба критично осмислити, як змінюється влада, істина, суспільство та суб'єкт у нових цифрових медіареальностях, у яких «канал» більше не є нейтральним, а сам по собі є *повідомленням* (за М. Маклюеном).

Важливо підтримувати локальні мови, традиції, культурні ініціативи, створювати цифровий контент, що відображає різноманіття світових культур та вплив цифрових технологій на освіту в епоху Четвертої промислової революції. ІКТ є рушійною силою цифрової глобалізації, і їхній вплив на суспільство є багатограним. Вони відкривають безліч можливостей, але водночас ставлять перед людством нові виклики. Для того щоб максимально використати переваги цифрових технологій і мінімізувати їхні ризики, необхідно формувати відповідальне, етичне та стратегічне ставлення до їхнього застосування. Баланс між інноваціями, соціальними цінностями та безпекою є ключем до сталого розвитку цифрової філософії, - відмічають В.Нікітенко, В.Воронкова [16, с. 318-322].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали не лише інструментом цифрової модернізації цивільного життя, а й критично важливим чинником підтримки життєздатності ключових суспільних інфраструктур під час війни. Війна в Україні яскраво засвідчила, що ІКТ – це не лише технології комунікації, а основа адаптивної стратегії виживання і розвитку в умовах кризової невизначеності. У сфері медицини та охорони здоров'я ІКТ забезпечили функціонування телемедицини, цифрового обліку поранених, координації

гуманітарної допомоги та швидкого доступу до медичної інформації у зонах бойових дій. Це дозволило зберегти життя, попри обмежені ресурси й фізичну недоступність медичних установ.

У транспортній інфраструктурі ІКТ стали основою системи евакуації, логістики військових і гуманітарних вантажів, навігації в умовах зруйнованих шляхів і небезпеки. Через застосунки, чат-боти, GPS-моніторинг забезпечується оперативна мобільність населення і ЗСУ. У енергетичній сфері цифрові системи дозволили створити гнучкі мережі моніторингу та реагування, запобігаючи катастрофам у разі обстрілів. ІКТ підтримують стійкість критичної інфраструктури, забезпечуючи віддалений контроль, аварійне відключення та координацію ремонтних робіт у режимі реального часу.

У галузі туризму, попри його згортання, ІКТ сприяють збереженню культурної пам'яті, репрезентації національної ідентичності та фіксації втрат – через віртуальні музеї, цифрові архіви руйнувань і цифрові платформи солідарності з Україною. Крім того, післявоєнна відбудова туризму матиме у своїй основі саме цифрові сервіси як елемент безпеки та довіри. Тож, ІКТ в умовах війни трансформуються з додаткового сервісного інструменту на структуроутворюючий елемент соціальної життєздатності. Вони не тільки забезпечують функціонування критичних систем, а й підтримують моральну, психологічну й комунікативну єдність суспільства. З філософського погляду, це означає зміщення онтологічного статусу ІКТ – з периферійного технічного ресурсу до екзистенційного опорного каркасу людського буття в умовах екстремальних викликів [158].

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини є глибоко трансформаційним і багатовимірним. Від моделі Г. Ласвелла, яка структурувала комунікативні процеси за логікою «хто? – що? – яким каналом? – кому? – з яким ефектом?», ІКТ успадкували акцент на вплив, ефективність та керованість комунікації, перенісши ці принципи у цифрове середовище. У медицині та охороні здоров'я ІКТ стали інструментом біополітики, формуючи нові стратегії управління здоров'ям населення. У

транспорті – засобом створення розумної мобільності та безпеки через миттєвий обмін даними. В енергетиці – каталізатором розвитку смарт-систем, що змінюють саму філософію споживання та відповідальності. У туризмі – медіація між простором і досвідом, де цифрові засоби творять нову реальність сприйняття місця. Ці процеси демонструють, що ІКТ вже не є суто технічними інструментами, вони перетворилися на середовище буття, у якому відбувається формування соціальних, культурних та онтологічних смислів. Трансформація традиційних засобів масової інформації на цифрові платформи свідчить про зміну самого характеру публічного простору, де комунікація дедалі більше стає самостійною силою, що формує реальність, спільноти, ідентичності та динаміку соціальних змін. Отже, філософський аналіз ІКТ вимагає не лише уваги до змісту, а й до форм, каналів і структур впливу – як до нових форм влади, істини та дії в умовах глобалізованого цифрового світу.

Висновки до другого розділу

1. Досліджено ІКТ як рушійну силу соціокультурної динаміки сучасного суспільства, які перестають бути лише технічним інструментом, вони стають дієвими агентами змін соціокультурного ландшафту. Їхній вплив не обмежується формою передачі інформації, а зачіпає фундаментальні аспекти людського буття: спосіб мислення, механізми прийняття рішень, самоідентифікацію. Людина постає в новому онтологічному статусі як гібридна істота, яка живе одночасно в реальному та цифровому світах, взаємодіє з технологіями, що «співмислять», і розвиває нові форми комунікативної, пізнавальної та моральної присутності. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) відіграють не лише технічну, але й екзистенційну роль у структурі сучасного соціуму, трансформуючи саму онтологію людської присутності у світі. У сучасну епоху цифрової трансформації людина поступово втрачає статус автономного суб'єкта дії, натомість постає як гібридна істота, включена в багаторівневу, технологічно опосередковану реальність. У такій реальності межі між фізичним і віртуальним,

між «людським» і «технічним» дедалі більше стираються, створюючи нову конфігурацію буття, що потребує глибокого філософського осмислення. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) не лише модернізують засоби людської діяльності – вони радикально змінюють саму онтологію людського існування. Людина більше не обмежується біологічним або традиційно соціальним виміром: вона функціонує в гібридному цифрово-соціальному просторі, де інтелект, пам'ять, досвід і навіть особистісна ідентичність частково передаються, інтегруються і реконструюються через алгоритми, цифрові платформи та глобальні інформаційні мережі. Цей процес знаменує перехід до нової фази філософської антропології, у межах якої предметом дослідження виступає «інформаційна людина» – суб'єкт, що водночас є учасником і продуктом інформаційної комунікації, а також дедалі частіше делегує власну волю, мислення та пам'ять технологічним середовищам. Відтак, постає потреба у переосмисленні не лише структури особистості, а й фундаментальних категорій суб'єктності, свободи, автентичності та меж людського в цифрову епоху.

2. Розкрито комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на зміни у способах спілкування та соціальних відносинах. Соціальні мережі спричинили перехід від традиційної до цифрової соціальності, в якій поняття довіри, репутації, автентичності й приватності набувають нових форм. Комунікація стає більш фрагментованою, мультимодальною та публічною, що веде до нових викликів у сфері етики, в основі яких відповідальність за цифрове слово, межі свободи висловлювань, цифрова справедливість. Це потребує нової філософії співжиття, в якій людина виступає не як користувач технологій, а активний учасник формування культури цифрової відповідальності. У контексті цифровізації комунікацій соціальні мережі стають новою соціокультурною платформою, де формуються інноваційні моделі комунікативної поведінки, соціальної довіри та самопрезентації. Вони зумовлюють перехід від стабільних міжособистісних зв'язків до мережових, фрагментованих та алгоритмічно структурованих форм взаємодії. Це вимагає переосмислення етичних категорій

правди, відповідальності, приватності й гідності в умовах цифрової присутності та віртуального співіснування, де значну роль відіграє не лише людська воля, а й машинні логіки та алгоритми.

Соціальні мережі – це новий формат соціальної етики і цифрового співжиття, так як комунікаційні зрушення, спричинені соціальними мережами, створили новий тип соціальної взаємодії, що ґрунтується не на сталих традиціях, а на алгоритмах, віртуальних репрезентаціях та зворотньому зв'язку аудиторії. Це вимагає перегляду етичних засад, до яких варто віднести доброчесність, довіру, правдивість, повагу і свободу. Вони тепер мають осмислюватись у цифрових координатах, де етика представляє не тільки моральний вибір особистості, а й результат взаємодії з технологічним середовищем, яке впливає на дії й рішення та представляє основу нової цифрової моралі, заснованої на відповідальності за слова, дії та цифрову присутність.

Цифровізація охоплює всі сфери життєдіяльності – медицину, енергетику, транспорт, туризм і поступово автоматизує багато рутинних процесів. Водночас це створює небезпеку витіснення людини з прийняття рішень, заміщення співчуття алгоритмом, стандартизації індивідуального досвіду. У відповідь на це філософія має запропонувати концепцію цифрового гуманізму, в якій технології служать людині, а не навпаки. ІКТ не лише модернізують інструменти діяльності людини, а й змінюють її онтологічний статус. Людина більше не існує виключно в біологічному та соціальному просторі, вона живе у гібридному цифрово-соціальному середовищі, де інтелект, пам'ять і навіть особистісна ідентичність розгортаються через алгоритми, платформи та інформаційні мережі. Це відкриває нову фазу філософської антропології, де предметом дослідження стає «цифрова людина» як істота постійно включена у цифрову комунікацію, яка частково делегує себе технологіям.

3. З'ясовано вплив ІКТ на різні галузі життєдіяльності людини – від медицини та охорони здоров'я людей до транспорту, енергетики та туризму, так як ІКТ проникли в усі сфери людського життя, змінюючи не лише інфраструктуру, а й ціннісні підходи до життя. Людина опиняється у середовищі,

в якому технології приймають рішення замість неї, а алгоритмічна логіка витісняє емоційну, моральну й інтуїтивну. Людство переходить від технологій як інструментів до технологій як когнітивних партнерів. Але ця функціональна ефективність ставить під загрозу автономію, індивідуальність і гуманістичні цінності. Це ставить під сумнів гуманістичну парадигму, вимагаючи філософського переосмислення меж технологічного втручання у людське існування. Проникнення ІКТ у ключові сфери життєдіяльності засвідчує фундаментальну трансформацію суспільного устрою, де технології не лише доповнюють, а й поступово витісняють традиційні людські функції. Це породжує низку філософських викликів, пов'язаних зі збереженням гуманістичних цінностей, свобод та автономії особистості в умовах автоматизованого світу.

РОЗДІЛ 3 ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ЕПОХУ ЕКСПОНЕНЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЦИФРОВОЇ СКЛАДНОСТІ

У третьому розділі проаналізовано вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності; виявлено екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження; обґрунтовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін.

3.1 Вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності

Поставлено завдання – проаналізувати вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності.

Актуальність теми впливу ІКТ на формування управлінської культури керівників в епоху експоненційного розвитку та цифрової складності з філософської точки зору розкривається через низку аспектів. У філософському дискурсі ХХІ століття управління постає не лише як технічна чи адміністративна практика, а як онтологічна взаємодія людини, знання та технології, що діють в умовах нелінійної динаміки.

У сучасному світі, де технологічний прогрес розгортається за експоненційною траєкторією, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) не лише трансформують операційні процеси підприємств, а й стають потужним інструментом переосмислення самої сутності управління. У цьому контексті управлінська культура – як сукупність норм, цінностей, символів, знань, форм комунікації та моделей поведінки – зазнає глибоких перетворень. Відбувається

не лише її адаптація до цифрових інструментів, а й філософська еволюція управлінського мислення, що формується в умовах технологічної невизначеності, мережевої взаємозалежності та когнітивної складності.

Формування нової управлінської культури набуває характеристик постнеокласичного управління, де лінійна логіка, ієрархічність та одновекторність стратегій поступаються місцем гнучкості, інноваційній сміливості, горизонтальній взаємодії та ціннісно-орієнтованому лідерству. ІКТ у цій динаміці виступають не лише як інструменти ефективності, а як середовище, що репрограмує управлінські парадигми: цифрові комунікації, системи штучного інтелекту, алгоритми ухвалення рішень та інфраструктури знань створюють нові онтологічні умови існування підприємства як живої, адаптивної системи. Епоха експоненційного розвитку означає, що зміни відбуваються не послідовно, а стрибкоподібно, і часто перевищують здатність традиційних управлінських структур до передбачення й адаптації. Ці питання про нові вимоги до управлінської культури, що включає здатність мислити про майбутнє як про множинність можливих сценаріїв. М. Полані акцентував увагу на важливості неповної інформації та відкритості до нових знань і переосмислення, що дуже важливо для управлінської культури [148].

Управлінське мислення керівників трансформується із лінійно-інструментального у рефлексивно-адаптивне, що вимагає не тільки нових компетенцій, а нової управлінської культури як способу буття в інформаційно-складному світі. ІКТ виступає тут філософським маркером межі між «раціональним» та «постраціональним» управлінням, де керівник уже не лише аналітик, а суб'єкт у постійній взаємодії з динамічними інформаційними потоками даних. Управлінська система стає нелінійною, адаптивною, самоврядною, а отже, потребує нового типу мислення, здатного вміщувати непередбачуваність, складність і зміну. Тож, актуальність теми визначається потребою у філософському осмисленні глибинної трансформації управлінського суб'єкта – керівника як носія культури мислення в умовах експоненційного розвитку організацій та цифрової складності. ІКТ як трансформаційна умова

управлінського мислення як нового виміру управлінського буття поєднує філософське осмислення раціональності, онтології інформаційного середовища, суб'єктності управління, розуміння викликів, динаміки складних систем.

ІКТ виступає як онтологія цифрової організації, яка впливає на філософське середовище управлінського мислення, у контексті якого ІКТ є не лише технологічним інструментом, а новим типом мисленнєвої реальності в управлінні. Цифрова складність і постнеокласичне управління розвиваються як нова онтологія непростой системи, що змінюється швидше, ніж традиційна логіка, яка встигає її описати, так як відбуваються онтологічні зсуви мислення лідера за часів експоненційної динаміки. У контексті філософії постнеокласичне управління розглядається як новий парадигматичний підхід до розуміння управління, що відходить від традиційного раціоналізму та механістичного бачення світу. Воно враховує філософські ідеї складності, множинності істин, етичної відповідальності та відкритості до змін.

Трансформація управлінських парадигм у цифрову епоху завжди базувалася на ідеях і принципах раціональності, ієрархії та контролю. Проте в умовах експоненціального розвитку ІКТ ці принципи зазнають суттєвих змін, у результаті чого відбуваються онтологічні зсуви мислення лідера. В умовах експоненційної динаміки ІКТ дозволяють здійснювати більш гнучке управління, оптимізуючи інформаційні потоки та прийняття рішень у складних системах підприємств та організацій, що знаходяться часто між хаосом і порядком у цифрову епоху.

Вплив ІКТ на управлінські процеси постає не лише як технічна трансформація, але як глибокий філософський виклик. Алгоритмізація управлінської діяльності, делегування критичних рішень цифровим системам, розмиває традиційні уявлення про автономію керівника, прозорість процесів та відповідальність. У цьому контексті виникає потреба в переосмисленні управлінської культури, яка сьогодні дедалі більше спирається на етику цифрової відповідальності, де збереження етичних принципів управління ускладнюється новими викликами [123].

Зокрема, ключовим постає питання: як забезпечити етичність управлінських рішень у середовищі, де аналітика великих даних і алгоритмічні системи витісняють людину з процесу прийняття рішень. Це стосується не лише практичної управлінської діяльності, а й філософії технологій, яка зосереджена на фундаментальній проблемі – взаємодії людини і машини як нової форми буття в управлінській дійсності. Тож, управлінське мислення має адаптуватися до нових онтологічних і моральних координат цифрової доби, вимагаючи як технічної, так і філософської готовності до співжиття з алгоритмами у прийнятті рішень, збереженні людського виміру у технологічно детермінованих системах.

Складність сучасних організацій, що розвиваються в нових умовах експоненціального розвитку, вимагає нових підходів до управління, де роль ІКТ стає визначальною. З філософської точки зору, це піднімає питання про природу складних систем, їх інтеграцію та взаємодію між компонентами в умовах динамічного розвитку. У цьому контексті центральним є не лише питання адаптації людини до нових технологічних умов, а й глибинне рефлексивне осмислення онтологічних і гносеологічних аспектів співіснування людського та технологічного початків у процесі управління.

В епоху експоненціального розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дедалі гостріше постає питання трансформації ролі людини в управлінських процесах. З позицій постгуманістичної філософії, зокрема ідей, що підкреслюють розмивання меж між людським і технічним, глобалізація та стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій радикально трансформують традиційні концепції влади та управління. Вони порушують усталені ієрархії, ставлять під сумнів антропоцентричні моделі і відкривають нові простори для динамічних, децентралізованих і гібридних форм взаємодії.

Замість класичного образу автономного суб'єкта управління ми стикаємось із мережею агентів, де розуміння, емоції та рішення є результатом взаємодії людського й нечисто-людського (non-human). Це вимагає переосмислення традиційних уявлень про раціональність, відповідальність і владу. Як зауважує П. Фрейре, ми вже існуємо у режимі «постлюдського», де

технології формують не тільки контексти, але й саму структуру свідомості та ідентичності управлінця. Постгуманізм не передбачає заперечення людини, а, радше, пропонує її переосмислення як множинного, процесуального і відкритого до іншого суб'єкта, здатного адаптуватися до нових форм буття [117].

Цифрова складність, як структурна характеристика сучасного світу, вказує на багатовимірність інформаційних потоків, взаємопов'язаність рішень на різних рівнях, а також на зростання когнітивного навантаження на управлінський персонал. У таких умовах формуються нові виміри управлінської культури: цифрова компетентність, емоційна стійкість, етична чутливість у роботі з великими даними та автоматизованими системами. Філософський підхід до цього процесу передбачає не лише інструментальне освоєння ІКТ, а й критичне осмислення їх впливу на свободу, відповідальність, довіру та автономію суб'єкта управління.

Отже, питання не лише в тому, як людина адаптується до технологічних змін, а й у тому, як трансформується сама природа управління як процесу, вкоріненого в етиці взаємозалежності, техноекології та новій антропології (Табл 3.1).

Таблиця 3.1 Порівняльна таблиця моделей управлінської культури в цифрову епоху (сформована автором)

Модель/підхід	Суть/опис	Приклад/практика	Філософська основа
Digital Leadership	Цифрове лідерство, орієнтоване на інновації та трансформації	Microsoft, Саття Наделла	Постгуманізм, цифрова етика
Adaptive Governance	Гнучке управління в умовах невизначеності та складності	Сінгапурська система «розумного міста»	Техноекологія, системне мислення
Data-Driven Decision-Making	Рішення на основі великих обсягів даних і аналітики	Walmart та прогнозування логістики	Раціональність, технологічна обґрунтованість

Holacracy	Самоорганізовані команди без ієрархії	Zappos без менеджерів	Антиєрархічність, нова суб'єктність
Human-AI Collaboration	Інтеграція III у процес прийняття рішень	Siemens у виробництві	Співтворчість людини й III
Agile Management	Гнучкі, ітеративні методи управління проєктами	Spotify та «скводи»	Кібернетика, філософія гнучкості
Smart Governance	Цифрові інструменти у врядуванні, прозорість, участь	Естонія: електронний уряд	Цифровий гуманізм, відкритість
Algorithmic Management	Управління персоналом через алгоритми	Amazon склади	Техноконтроль, етика алгоритмів
Teal-Organizations	Організації без керівників, з еволюційною метою	Buurtzorg – автономні медичні команди	Глибинна суб'єктність, екзистенція
Platform-based Governance	Управління через цифрові платформи та зворотний зв'язок	Decidim у Барселоні	Цифрова демократія, децентралізація

Ця культура змінює сам характер управлінської діяльності – з технократичного управління об'єктами до діалогу з мережевими агентами (людськими і технологічними), які взаємодіють у реальному та віртуальному просторах.

Отже, досліджувана тема відкриває нові горизонти для розуміння складності, етики та еволюції людського управління в цифрову епоху. Вона піднімає важливі питання про те, як оптимізація інформаційного забезпечення через ІКТ змінює підходи до управління, пов'язані з експоненціальним розвитком. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) постають не лише як інструменти підвищення ефективності управління, а як ключовий чинник становлення нової управлінської культури, яка формується на перетині цифрової складності, мережевої взаємозалежності та постлюдської суб'єктності. В епоху експоненційного технологічного зростання, управління дедалі більше втрачає ознаки лінійного, централізованого процесу і трансформується у гнучку, адаптивну екосистему рішень, де ІКТ виступають не лише середовищем, але й співагентами.

Нова управлінська культура характеризується високою чутливістю до даних, гібридністю (людина–машина), етичною рефлексивністю і здатністю до навігації в умовах невизначеності. З позицій постгуманістичної філософії, зокрема ідей, що підкреслюють розмивання меж між людським і технічним, глобалізація та стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій радикально трансформують традиційні концепції влади та управління. Вони порушують усталені ієрархії, ставлять під сумнів антропоцентричні моделі і відкривають нові простори для динамічних, децентралізованих і гібридних форм взаємодії. Трансформація природи управління в умовах цифрової доби є глибокою і багатоаспектною, і її можна охарактеризувати як перехід від класичних, ієрархічних моделей до постструктурних, мережевих та етично рефлексивних форм. Управління перестає бути актом контролю «згори вниз» і стає процесом взаємного узгодження дій у складному середовищі, де рішення приймаються не ізольованими суб'єктами, а у співдії з іншими діями – людськими й технічними. Це породжує нову етику, відповідальність якої розподіляється між усіма учасниками системи.

Методологічна аналітика Б. Латура, зокрема його теорія актор-мережі, допомагає розкрити, як у процесі соціального конструювання нові цінності виникають у взаємодії людей, технологій та інших акторів, створюючи складні мережі впливів [138]. Водночас філософія Е. Левінаса акцентує увагу на етичній відповідальності перед «іншим» як основі формування нової соціальності, де відносини між суб'єктами виходять за межі традиційних структур влади [55]. Тож, нова соціальність формується через поєднання техніко-соціальних мереж та етичних вимог, що відкриває простір для переосмислення спільнот, взаємодії та управління в умовах постгуманістичного світу.

Сучасне управління більше не може ігнорувати екосистемний контекст – як у фізичному, так і в цифровому сенсі. Цифрові інфраструктури, платформи, алгоритми та III-агенти стають не тільки інструментами, а «техноекологічними середовищами», у яких управління реалізується. Згідно з цією логікою, керівник більше не діє в замкненій організаційній структурі, а в складній техноекосистемі,

де важливо враховувати вплив управлінських рішень на цифрове, соціальне й природне середовище. Класичний образ автономного, раціонального управлінця поступається місцем множинній, гібридній суб'єктності – людині в симбіозі з ІКТ, яка приймає рішення в режимі доповненої інтелектуальності (augmented intelligence). У цій новій антропології управлінець – це не стільки контролер, скільки фасилітатор процесів, модератор динамічних зв'язків і ціннісних виборів, що постають у цифрово-медіатизованому світі. Тут важливими є концепції постгуманізму та теорії складності, які по-новому осмислюють взаємодію людини і технологій, а також відкривають перспективи розуміння складних, нелінійних систем у сучасному світі.

Сьогодні природа управління трансформується з лінійного, ієрархічного процесу в складну, адаптивну і мережеву систему, вкорінену в нових ціннісних і філософських засадах. Ця трансформація зумовлена не лише технологічними змінами, а й необхідністю переосмислення взаємозв'язків між людиною, технологією, середовищем і цінностями. Три ключові філософські виміри – етика взаємозалежності, техноекологія та нова антропологія, – знаходять практичне втілення в сучасних управлінських підходах.

Ми орієнтуємось на дослідження Е. Шейна, в яких викладено концепцію управлінської культури, яка є фундаментальною для розуміння управлінської культури та її ролі в організаціях [170]. Модель управлінської культури – це підхід до управління складними соціо-екологічними системами, що передбачає гнучкість, інклюзію, координацію між зацікавленими сторонами.

Управлінські рішення більше не залежать виключно від вертикалі влади – формується динамічна мережа учасників, включно з громадянами, ІКТ-системами, НГО, платформами ІІІ, які колективно формують політику й реагують на зміни. Модель прийняття рішень на основі даних ґрунтується на використанні кількісних та якісних даних для підтримки та обґрунтування управлінських рішень. Вона передбачає збір, аналіз і інтерпретацію великого обсягу інформації (big data, аналітика, статистика), щоб зробити управління

більш ефективним, прозорим і обґрунтованим. Модель стимулює використання сучасних ІТ-інструментів, аналітичних платформ та алгоритмів ШІ.

Модель управління платформою (платформне управління) описує спосіб управління цифровими платформами, які об'єднують різні групи користувачів (наприклад, продавців і покупців, розробників і користувачів) через єдину інфраструктуру (наприклад, маркетплейси, соціальні мережі, екосистеми додатків). Platform Governance включає правила, політики, механізми контролю і взаємодії, які регулюють поведінку учасників платформи, забезпечують безпеку, довіру і сталість функціонування платформи.

Модель прийняття рішень на основі даних – це модель управління цифровими платформами, що передбачає використання цифрових інфраструктур як середовища для прийняття управлінських рішень. Компанія Amazon використовує алгоритми для автономного управління логістичними ланцюгами, що постійно адаптуються до змін на ринку, базуючись на аналізі великих даних у реальному часі. Суть полягає в тому, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) не лише передають інформацію, а й формують нову реальність управління, в якій рішення є результатом складної взаємодії між екосистемами даних, хмарними обчисленнями та людською інтерпретацією. З філософської точки зору це відображає парадигму постгуманізму, де суб'єктність управлінця перестає бути ізольованою і сталою, а стає процесуальною, відкритою та гібридною, пов'язаною з нечисто-людським: алгоритмами, ШІ і цифровими екосистемами. Цей підхід перегукується з ідеями таких мислителів, як Б. Латур (теорія актора-мережі), який розглядає суспільство як складний набір взаємодіючих людських і не людських агентів.

Модель цифрового лідерства – це стиль управління, орієнтований на цифрову трансформацію, розвиток емоційного інтелекту та здатність інтегрувати людино-машинні системи. Стратегія цифрового лідерства в компанії Microsoft демонструє, як трансформація корпоративної культури через емпатію, гнучкість і зростання мислення сприяє ефективній взаємодії з технологіями. Управлінець у цій моделі вже не є ізольованим суб'єктом, а частиною гібридного

середовища, в якому його ідентичність, стиль мислення і рішення формуються у співпраці з алгоритмами, хмарними платформами та ІІІ. Ця концепція відповідає постгуманістичному баченню суб'єктності як процесуального та мережевого явища, що відкриває нові горизонти для розуміння ролі людини в цифровому світі, де технології не лише інструменти, а активні учасники соціальних процесів і прийняття рішень.

Як свідчить аналіз, сучасне управління не можна розглядати окремо від цифрових, екологічних і антропологічних вимірів. Практики адаптивного управління, цифрового лідерства, управління на основі даних ілюструють, як теоретичні філософські засади постгуманізму й етики взаємозалежності знаходять реальне втілення в управлінні. Це не лише змінює стиль керівництва, а змінює саму природу того, що ми називаємо управлінням. Управління в умовах експоненціального розвитку ІКТ переживає глибоку онтологічну трансформацію. Його природа змінюється від традиційного адміністрування до складного процесу, вкоріненого у філософію взаємозалежності, техноекологічного мислення та постлюдської антропології. Сучасні управлінські моделі дедалі більше орієнтуються на горизонтальні, децентралізовані структури, в яких рішень досягають через колаборацію. Практичним прикладом тут є модель «digital leadership» – лідерства, орієнтованого на створення інноваційного середовища через довіру, відкритість і співтворчість. Такі лідери не диктують рішення, а фасилітують процеси взаємодії між командами, технологіями та зовнішнім середовищем (наприклад, у компаніях Amazon, Microsoft або SAP).

Розвиток інтелектуальних систем управління (Smart City, ESG-платформи, кіберфізичні системи на підприємствах) демонструє зміну парадигми управління, яка розгортається в межах складної техноекосистеми. Яскравий приклад – модель «adaptive governance», яка використовується в управлінні сталим розвитком (наприклад, у скандинавських країнах та ОЕСР). Ця модель передбачає гнучкість, адаптацію до змін та спроможність швидко реагувати на екологічні, соціальні й технологічні виклики.

У фокусі цифрового управління людина виступає вже не як ізольований суб'єкт, а як частина взаємодіючої множинності (людина – машина – дані – середовище). Прикладами слугує прийняття рішень на основі даних, яке використовують як в управлінні, так і в бізнесі. У цих моделях управлінець виступає не як «центр влади», а як медіатор потоків даних, емоцій, знань і відповідальностей.

Ця трансформація управління узгоджується з ідеями Б. Латура, ключового представника постгуманістичної філософії та соціальної теорії науки і технології [138]. Він ставить під сумнів традиційне антропоцентричне розуміння суб'єктності, вважаючи, що суб'єкт уже не є стабільною, уніфікованою істотою, а постає як процесуальна множинність, що формується в мережах взаємодії між людськими і не людськими агентами. Філософія Латура базується на концепції теорії актора-мережі, яка показує, що соціальна реальність, у тому числі й управлінська, конструюється у взаємодії між людьми, технологіями, інститутами та іншими агенціями. За Б. Латуром, технології – це не лише інструменти, а активні учасники (актори) мереж, які разом з людьми спільно формують нові форми дії, влади і знання.

Тож, управління в цифрову епоху постає як гібридний процес, у якому суб'єктність керівника розмивається у взаємодії з алгоритмами, ІІІ і цифровими платформами. Цей підхід відповідає постгуманістичному баченню світу, де межі між людським і технічним стираються, а соціальність і управлінська культура набувають нової, мережевої і процесуальної природи [138].

Усе це потребує не лише технологічної, а й етично-онтологічної чутливості до природи взаємозв'язків у цифрову добу. Управління як процес трансформується у відповідь на виклики цифрової епохи, стає більш відкритим, взаємозалежним, чутливим до технологічного і екологічного контекстів, а також етично навантаженим. Ця трансформація вимагає нового управлінського мислення, яке здатне інтегрувати знання з філософії, екології, технологій та культурології.

Нова управлінська культура – це ціннісно-орієнтована, технологічно-адаптивна та етично-відповідальна система управлінського мислення й практики, що формується в умовах цифрової трансформації, глобальної взаємозалежності та екосистемної складності. Вона ґрунтується на принципах: відкритості та мережевої взаємодії замість жорсткої ієрархії; data-driven управлінні та використанні ШІ для прийняття рішень; етики співучасті й взаємної відповідальності; цифрової гнучкості й готовності до безперервного навчання; інтеграції людино-машинної суб’єктності (постгуманістичний підхід); сталості як ключової цінності в стратегічному управлінні. Управлінська культура в епоху цифрової турбулентності перетворюється на складний феномен, що вимагає інтеграції раціонального, технологічного, емоційного та етичного компонентів. Саме така інтеграція дозволяє сформувати адаптивні, проактивні й стійкі управлінські системи, здатні діяти в умовах невизначеності, інноваційної конкуренції та глобальної взаємозалежності. ІКТ у цьому випадку стають не лише технічними засобами, а фактично – онтологічним фундаментом нової управлінської реальності, що потребує не лише нових практик, але й нової філософії управління як мислення в складному, змінному та цифрово зумовленому світі. Ми намагаємося представити нову управлінську парадигму культури на підприємствах в епоху експоненційного розвитку (Табл.3.2).

Таблиця 3.2 – Формування нової управлінської парадигми культури як чинник експоненційного розвитку на підприємствах і в організаціях (на прикладі міжнародного досвіду) (сформована автором)

Напрямок	Суть	Приклад
Відкритість та мережевість замість жорсткої ієрархії	Традиційна ієрархічна модель управління (керівник → підлеглий) поступово змінюється на мережеву модель, де відносини будуються на партнерстві, довірі та колаборації	У цифрових компаніях (наприклад, Google, Spotify) поширені моделі самоуправління (self-managed teams), коли працівники самі визначають завдання, обирають інструменти й приймають рішення без жорсткого контролю

Data-driven управління та використання ІІІ	Рішення більше не приймаються інтуїтивно або лише на основі досвіду – вони обґрунтовуються аналітикою великих даних, прогнозними моделями, алгоритмами штучного інтелекту	Estonia e-Government використовує цифрову аналітику для прогнозування соціальних потреб. У бізнесі – Amazon використовує AI для оптимізації логістики, персоналізованих рекомендацій і навіть управління персоналом
Етика співучасті та взаємної відповідальності	Етика співучасті та взаємної відповідальності	Партисипативне управління у містах («розумні міста»), наприклад, у Барселоні чи Гельсінкі мешканці беруть участь у розробці політик через онлайн-платформи. У корпораціях – практики спільного лідерства (co-leadership), коли відповідальність розподіляється в командах
Цифрова гнучкість та безперервне навчання	У швидкоплинному цифровому світі лідери та працівники повинні постійно адаптуватися, освоювати нові інструменти, мислити стратегічно й інноваційно	Концепція Lifelong Learning (пожиттєве навчання) підтримується як в освіті (наприклад, європейська ініціатива Erasmus+ Digital Skills), так і в бізнесі (наприклад, внутрішні платформи навчання Microsoft або Coursera for Business)
Інтеграція людино-машинної суб'єктності (постгуманістичний підхід)	Управлінська діяльність більше не належить виключно людині. Алгоритми, роботи, цифрові агенти стають активними співучасниками управлінських процесів. Постає нова «гібридна» суб'єктність	У сфері фінансів, робо-едвайзери (автоматизовані радники) самостійно приймають рішення щодо інвестицій. У логістиці – автономні системи (наприклад, у Tesla або Amazon Robotics) управляють ресурсами, не потребуючи постійного людського втручання
Сталість як ключова цінність	Управління в ХХІ столітті повинно враховувати не лише прибуток або ефективність, а й екологічну, соціальну та етичну відповідальність. Сталість – це орієнтація на довгострокову гармонію між бізнесом, суспільством і довкіллям	Впровадження ESG-підходів (Environmental, Social, Governance) у корпоративне управління. Компанії як Patagonia, IKEA чи Unilever роблять екологічну сталість основною частиною своєї стратегії, використовуючи цифрові інструменти для моніторингу впливу на навколишнє середовище
Digital Leadership (Цифрове лідерство)	Нова управлінська парадигма, в якій лідери володіють цифровими навичками, мислять системно та відкриті до інновацій	СЕО Microsoft Сатя Наделла трансформував компанію шляхом переорієнтації на хмарні сервіси, відкриті технології та корпоративну культуру співпраці, де головна цінність –

		безперервне навчання та цифрова гнучкість
Adaptive Governance (Адаптивне врядування)	Управління як процес, що швидко адаптується до складних і непередбачуваних умов, особливо в кризових чи екологічних ситуаціях	У Сінгапурі міське управління базується на даних із сенсорних мереж, що дозволяє оперативно реагувати на затори, забруднення повітря чи ризики для безпеки, змінюючи політики в реальному часі
Data-Driven Decision-Making (Прийняття рішень на основі даних)	Використання аналітики, BIG DATA та AI для обґрунтованих, точних управлінських рішень	Мережа Walmart обробляє дані мільйонів транзакцій щодня для оптимізації логістики та прогнозування споживчого попиту, зменшуючи витрати й підвищуючи ефективність
Holacracy (Голократія)	Горизонтальна, децентралізована система управління, де працівники отримують ролі замість посад і приймають рішення автономно	Компанія Zappos працює без традиційної ієрархії. Замість менеджерів – самокеровані команди, що підвищує відповідальність і залученість персоналу
Agile Management (Гнучке управління, Аджайл)	Ітеративний підхід до управління проєктами, орієнтований на швидкість, адаптивність і зворотний зв'язок	Spotify організовує команди у формі автономних «скводів», кожен із яких самостійно приймає рішення і швидко реагує на зміни попиту чи технологій
Human-AI Collaboration (Співпраця людини з ШІ)	Інтеграція штучного інтелекту в управлінські процеси як партнера у прийнятті рішень, прогнозуванні, оптимізації	У Siemens ШІ-системи допомагають інженерам і управлінцям прогнозувати відмови обладнання, планувати ремонти та зменшувати простой виробництва
Smart Governance (Розумне врядування)	Застосування цифрових технологій для покращення якості публічного управління, участі громадян, прозорості	Естонія створила систему електронного уряду – громадяни можуть голосувати онлайн, реєструвати бізнес, мають доступ до медичних карток через єдину цифрову платформу
Algorithmic Management (Алгоритмічне управління)	Контроль і координація роботи працівників через алгоритми, що приймають рішення замість традиційних менеджерів	Amazon використовує алгоритми для моніторингу продуктивності працівників складу, оптимізації розкладу і навіть прийняття рішення про їхнє звільнення
Teal-Organizations (Бірюзові організації)	Управління на основі самоорганізації, цілісності особистості та еволюційної мети організації	Французька компанія Buurtzorg у сфері догляду за хворими відмовилася від ієрархії, замінивши її автономними медичними командами, що самі організовують свою роботу

Platform-based Governance (Платформне управління)	Використання цифрових платформ для організації взаємодії між урядом, бізнесом та громадянами	Платформа Decidim у Барселоні дозволяє громадянам ініціювати, обговорювати й голосувати за політичні пропозиції, роблячи демократичне управління прозорим та інтерактивним
--	--	--

Отже, як засвідчив аналіз, у XXI столітті інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали не лише технічним інструментом управління, а визначальним чинником культурної трансформації управлінської діяльності. Це зумовлює необхідність філософського осмислення глибших зсувів у соціальній структурі, історичному темпоритмі та онтології праці. Онтологія праці – це філософське вивчення природи праці як фундаментального способу буття людини, що включає не лише виконання конкретних функцій, а й сенсове наповнення, соціальні відносини та технологічний контекст. Сучасні трансформації виробництва, зокрема цифровізація, автоматизація та впровадження ШІ, кардинально змінюють онтологію праці.

По-перше, змінюється сама сутність праці: вона дедалі більше виходить за межі фізичної діяльності і набуває характеристик інформаційної, креативної та інтелектуальної праці. Наприклад, замість традиційної конвеєрної роботи з'являються форми праці, орієнтовані на аналіз даних, управління цифровими платформами, програмування та творчі індустрії.

По-друге, змінюється часовий та просторовий вимір праці – відбувається децентралізація робочих процесів, дистанційна і гібридна зайнятість, що впливає на соціальні структури і робочі ритми. Виробництво перестає бути строго лінійним і прив'язаним до фізичного місця, воно трансформується у мережеві та платформенні структури. Платформна праця – це участь у цифрових екосистемах, фриланс, краудсорсинг, робота в інтернет-спільнотах. Тож, онтологія праці у цифрову епоху включає не лише зміну предмета і умов праці, а й трансформацію самої сутності людини як працівника – її ідентичності, соціальної ролі та взаємодії з технічною системою. Це відкриває нові виклики і можливості для філософського аналізу, зокрема у сфері етики праці,

справедливості розподілу, збереження гідності і креативності у світі автоматизованого виробництва.

Із позиції соціальної філософії, управлінська культура перестає бути виключно внутрішньо організаційним явищем, вона постає як форма соціальної взаємодії, що віддзеркалює зміни в структурах влади, комунікації та суб'єктності. Управлінська практика набуває риси відкритої, багаторівневої системи, де традиційна ієрархія поступається місцем горизонтальним мережам, а керівник – не лише носій влади, а модератор цифрових зв'язків, агент довіри та носій етичної відповідальності. У цьому контексті поняття «управлінська культура» розширюється до феномену «цифрового мислення», що передбачає водночас раціональну ефективність і гуманістичну чутливість до технологічно опосередкованої реальності [120].

ІКТ трансформують не лише функціональні процеси, а й онтологічний статус працівника, який із виконавця перетворюється на автономного учасника. Соціальна філософія вказує, що така зміна ролей супроводжується новими моральними викликами від цифрової етики до проблеми алгоритмічної справедливості. У результаті управлінська культура вимагає нової філософії дії, де центр тяжіння зміщується від контролю до партнерства, від уніфікації до індивідуалізації, від формального підпорядкування до ціннісного лідерства. Зі свого боку, філософія історії дозволяє побачити у феномені цифрової управлінської культури симптом переходу людства в нову фазу історичного буття – фазу «історії в реальному часі», де події не лише прискорюються, а й стають одночасними, глобальними, взаємозалежними. Експоненційний розвиток руйнує класичну лінійну логіку історичного поступу, що викликає потребу в новій періодизації історичного часу, де «епоха цифрової складності» є новою онтологією соціального становлення [76].

Управлінська культура, у такий спосіб, стає своєрідним «лакмусовим папірцем» філософських змін, вона фіксує зміщення від технократичного менеджменту до цілісного цифрового гуманізму; виступає посередником між макроструктурними цивілізаційними трансформаціями та мікроструктурними

практиками організацій, створюючи нову історичну суб'єктність – цифрового керівника, здатного до етичного мислення в умовах цифрової невизначеності.

Отже, осмислення ІКТ як чинника формування управлінської культури не є другорядною темою – це питання цивілізаційного вибору. Йдеться не лише про ефективність організацій, а про майбутнє людського співжиття, способів соціального буття та моральних меж історії, яку ми творимо щодня у цифровому середовищі. Осмислення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як соціального феномена показало низку глибоких трансформацій у структурі сучасного суспільства, зокрема в управлінні, комунікації, культурі, ідентичності та владі [65, с. 61-72].

Узагальнено основні результати цього осмислення. ІКТ спричинили перехід від традиційних вертикальних форм організації до мережових горизонтальних моделей, де інформаційні потоки, комунікація та управління відбуваються у режимі реального часу. Це зруйнувало класичні соціальні ієрархії й дало змогу формувати гнучкі, адаптивні системи співпраці. Суб'єкт соціальної взаємодії більше не обмежується фізичною присутністю, він стає розширеним за рахунок цифрових інтерфейсів, платформ, віртуальних ідентичностей. У сучасному світі цифрової трансформації межі між особистим, професійним і публічним більше не є чітко окресленими. Це зумовлює потребу у філософському осмисленні не лише нових форм взаємодії, а й глибших зсувів у соціальній структурі, темпоральній організації життя та онтології праці як такої. Платформна економіка (Amazon) кардинально змінює спосіб виробництва та зайнятості, працівник включений у цифрову публічність – його рейтинг, поведінка, продуктивність є прозорими і контрольованими з боку алгоритмічних систем. Так зникає класична межа між особистим і професійним, а публічне стає не лише простором спілкування, а й сферою інституціоналізованого моніторингу. З філософської точки зору, онтологія праці зазнає де-матеріалізації та рекодування, так як праця стає частиною цифрового життєвого потоку, в якому матеріальне і символічне, людське і машинне, професійне й особисте взаємопов'язані. Умовно кажучи, працюючий суб'єкт ХХІ ст. – це «учасник

динамічного потоку змісту», у якому він виступає діячем, продуктом, контентом, об'єктом. У цій ситуації особливо актуальною стає етика цифрового гуманізму, яка прагне захистити цінність людини в умовах гібридного середовища [89].

ІКТ трансформують інформацію на ключовий соціальний капітал, що визначає владу, вплив, економічний розвиток. У соціальному вимірі це означає нові форми нерівності, «цифрову нерівність», коли доступ до ІКТ стає маркером соціального включення або виключення. Із появою ІКТ постали нові етичні виклики: конфіденційність, маніпуляція алгоритмами, ІШ, цифрове насильство. Це зумовило потребу в етичній рефлексії нових форм дії, відповідальності та контролю в соціальному просторі. ІКТ створили потужні механізми спостереження й контролю від державного «цифрового Leviathan'a» до корпоративного моніторингу та персонального самоспостереження. Тож, свобода і приватність стали новими полями боротьби в цифровому суспільстві. ІКТ стерли межі між приватним і публічним, роботою і дозвіллям, стиснули час і простір, створивши «вічну теперішність», що змінює уявлення про історичність, стабільність і соціальний прогрес [90].

В умовах постінформаційних викликів філософія розвиває стратегії відновлення людини:

1) Когнітивні стратегії, що включають фільтрацію інформації, націлену на використання технологій для автоматичного відбору важливої інформації, що включає практику свідомого зменшення кількості завдань та концентрацію на одному завданні; техніки для зменшення стресу та підвищення концентрації.

2) Емоційні стратегії, в основі яких соціальна підтримка, що включає взаємодію з близькими та друзями для емоційної підтримки; зайняття творчими видами діяльності для зняття стресу та відновлення емоційного балансу.

3) Психотерапія, в основі якої звернення до фахівців для роботи з емоційним виснаженням.

4) Фізичні стратегії, що включають регулярні фізичні вправи для зняття напруги та підвищення енергії. збалансоване харчування для підтримки фізичного та когнітивного здоров'я.

Такий підхід дозволяє по-новому подивитися на інформаційні стратегії в управлінні, освіті, медіа, уникнувши паніки щодо «надміру інформації» [138]. У сучасному суспільстві, що перебуває під потужним впливом інформаційно-комунікаційних технологій, відбувається не лише функціональна трансформація ключових сфер життєдіяльності людини, але й глибинна зміна форм комунікативного буття. ІКТ уже не є лише технічними засобами передавання інформації, а перетворилися на онтологічне середовище, у якому відбувається формування суб'єктивності, соціальних зв'язків та ціннісних орієнтацій. У цьому контексті особливої ваги набуває комунікативна філософія, яка в Україні активно розвивається зусиллями вітчизняних науковців, зокрема А. Єрмоленка, й осмислюється в діалозі з європейською традицією - передусім через постаті Ю. Хабермаса.

Філософія комунікації в сучасному світі стає не лише теоретичним полем, а простором культурного опору, етичного самовизначення й гуманістичного діалогу. Це особливо важливо в умовах війни, коли слово, текст, повідомлення – це не лише інструменти інформування, а засоби боротьби за смисли, цінності й перспективу людського буття. Публічна інтервенція Ю. Габермаса [19], його відкритий лист, і реакція на нього з боку українських інтелектуалів, стали прикладом того, як філософський діалог сьогодні існує не лише в академічних колах, а в цифровому середовищі – у формі відкритих листів, інтерв'ю, цифрових реплік, які поширюються з вірусною швидкістю. Це свідчить про те, що сама природа філософського мислення зміщується: ми стаємо свідками переходу філософії в новий режим існування – інформаційно-комунікативний, де зміст не відокремлений від медіа-форми, а істина співіснує з технологією. Тож, комунікативна філософія (інформційна філософія) в епоху ІКТ постає як інструмент глибокого розуміння нової реальності – не лише у сфері стратегічного управління чи технічної ефективності, а у сфері сенсотворення, публічності та людської гідності. У цьому вимірі комунікація є не тільки засобом, а подією зустрічі, відповідальності й відкритості, що визначає траєкторії як індивідуального, так і колективного існування [105].

Експоненційне зростання потужностей інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) визначає нові горизонти цифрової трансформації сучасних підприємств. Управлінська культура, що раніше формувалася на основі лінійних моделей командно-ієрархічного контролю, нині змінюється в напрямі динамічних, мережевих, самонавчальних систем управління. У цифрову епоху, яка характеризується цифровою складністю (digital complexity), підприємства опиняються в ситуації постійної адаптації до нестабільних, швидкоплинних середовищ, де ІКТ стають не лише інструментами, а й умовами мислення, організації, комунікації.

Війна в Україні радикально прискорила ці процеси, актуалізувавши питання антикрихкої, гнучкої, кризостійкої управлінської культури. Підприємства були змушені оперативного перейти до нових цифрових форматів організації праці (віддалене управління, хмарні рішення, децентралізовані структури прийняття рішень). Замість жорсткої вертикалі – розподілена відповідальність, замість стандартних процедур – алгоритмічні адаптації в реальному часі. Управлінська культура почала вибудовуватись на основі цифрової компетентності, ситуаційного лідерства, системного мислення та етики даних. Зростає значення інтелектуального капіталу, аналітики в режимі реального часу, а також цифрової довіри як нової цінності взаємодії в умовах віддаленої чи гібридної роботи [102, с. 72-81]. У філософському контексті така трансформація управлінської культури свідчить про зсув парадигми: від людини індустріальної до людини цифрової складності – людини, здатної діяти в умовах невизначеності, багатоваріантності і інформаційного перенасичення. Війна виступає каталізатором цього переходу, оголюючи вразливості старих управлінських моделей і стимулюючи народження нових – динамічних, морально відповідальних і технологічно розширених. Отже, експоненційний розвиток ІКТ у поєднанні з умовами війни не лише змінює операційну ефективність підприємств, а трансформує їхній ментальний, ціннісний і комунікативний уклад, формуючи новий тип цифрової управлінської культури

як умову виживання, адаптації та інноваційного прориву в період надзвичайної турбулентності.

3.2 Екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження

Поставлено завдання – виявити феномен екзистенційного відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження.

На нашу думку, коли ми говоримо про вихід на світоглядний рівень, ідеться передусім про потребу осмислення не лише явищ, а глибинних засад нашого мислення й буття – цінностей, принципів, категорій, ідеалів, що структурують наше розуміння реальності. Це вже не тільки поверхневе описування феноменів, а прагнення дійти до філософської глибини, аналітики засадничих понять, які не лише відображають дійсність, а й формують її. У цьому контексті слушною є потреба поглиблення категоріального рівня дослідження, адже нинішнє використання понять повинно проникнути у внутрішні сенсові горизонти, які закладені в них історією філософії, культурним контекстом та онтологічною традицією. Поняття «інформація», «комунікація», «суб'єкт», «відновлення суб'єкта» потребують не лише операційного використання, а категоріального переосмислення як смислових форм, які визначають спосіб існування людини в епоху цифрової трансформації [101]. Йдеться про розуміння комунікації не лише як функції передачі даних, а як події взаєморозуміння, де відбувається конституювання смислу, формування соціальності, моральної відповідальності та публічності. У цьому і полягає світоглядний вимір – вихід за межі технічної чи прагматичної раціональності до екзистенційно-гуманістичної глибини, де філософія перестає бути лише тлумаченням, а стає формою життя, критичного осмислення і дії. Поглиблення світоглядного рівня категорій, таких як інформація, комунікація, істина, цінність, суб'єкт, вимагає виходу за межі їх функціонального або технологічного розуміння й звернення до їхньої

онтологічної та аксіологічної природи. У цьому вимірі ми маємо справу не з нейтральними інструментами чи абстрактними термінами, а з основоположними смисловими структурами, які визначають спосіб буття людини в сучасному світі. Наприклад, інформація у цифрову епоху перестає бути простою сукупністю фактів або даних – вона стає формою влади, механізмом контролю, але водночас і засобом самовизначення особистості. У світоглядному сенсі інформація – це вже не те, що ми отримуємо, а те, в чому ми існуємо [102]. Людина стає не лише споживачем, а елементом інформаційної реальності, в якій межа між правдою, інтерпретацією й маніпуляцією дедалі розмивається. Так, інформація набуває статусу онтологічного середовища, в якому формується людська свідомість.

Аналогічно, комунікація – це не лише технічний акт передавання повідомлень, а фундаментальна форма спільного буття. Вона постає як простір зустрічі суб'єктів, у якому реалізується смисл, взаємність, відповідальність. У філософії Ю. Хабермаса комунікація розглядається як основа раціональності – саме через неї формується публічна сфера, можливість досягнення порозуміння, вироблення етичних норм. У сучасному ж цифровому світі ця комунікація часто набуває фрагментованого, алгоритмізованого характеру, що ставить під сумнів можливість автентичного діалогу. Світоглядно це вимагає переосмислення самого ідеалу розуміння – чи можливе воно за умов структурної зашумленості й втрати глибини людського звернення до іншого?

Категорія істини, яка традиційно була центральною для філософії – від Платона до Гайдеггера, у цифрову добу виявляється під тиском постправди, де емоційне сприйняття, швидкість поширення й алгоритмічна видимість заміщують доказовість, раціональність та обґрунтування. У такому контексті істина постає не як відповідність реальності, а як ефект довіри, соціальний конструкт, або навіть маркер ідеологічного впливу. Це зрушення вимагає не лише логічної, а й етичної відповідальності перед істиною як цінністю, що визначає саму можливість публічного й людського буття [103]. Крім того, категорія суб'єкта більше не є автономною, ізольованою свідомістю – вона формується в комунікації, розчиняється в інформаційних потоках,

модифікується цифровими аватарами, соціальними профілями, алгоритмами і цифровим слідом. Людина стає гібридним суб'єктом, існування якого визначається на перетині фізичного, цифрового та символічного просторів. Світоглядне осмислення цього процесу вимагає нової філософської антропології – такої, що враховує трансформацію людини як істоти діалогічної, вразливої і водночас надекспонованої у цифровій публічності. Зрештою, категорії цінності та ідеалу перестають бути універсальними еталонами – вони фрагментуються, персоналізуються, стають змінними й контекстуальними. Це кидає виклик класичному філософському уявленню про добро, красу, справедливість, і водночас вимагає відновлення ціннісної платформи, на якій можливе людське співбуття в умовах глобальних викликів – війни, екологічної кризи, технологічної експансії [104].

Отже, вихід на світоглядний рівень категорій означає повернення до фундаментальних філософських питань: що означає бути людиною в інформаційну добу?, чи можливе порозуміння у фрагментованому світі?, чи може істина вижити в цифровій екосистемі?, яка комунікація здатна бути етичною, а не лише ефективною? У цьому процесі філософія не тільки супроводжує сучасність, а стає її критичним дзеркалом і відповідальним орієнтиром [104].

В умовах цифрової турбулентності, яка охопила всі сфери суспільного буття, особливого значення набуває проблема екзистенційного відновлення суб'єкта управління, що дедалі частіше стикається з інформаційним перевантаженням, втратою внутрішньої рівноваги та розмиттям меж власної суб'єктивності. Сучасне інформаційне середовище продукує не лише потоки знань, але й виклики для особистісної цілісності керівника, оскільки надлишок сигналів, цифрових стимулів та швидкість змін трансформують його онтологічну присутність у світі. Внаслідок цього управлінська свідомість зазнає фрагментації, а сам керівник ризикує втратити автентичний зв'язок із собою, з іншими та зі смислами своєї діяльності. Зарубіжні концепції відновлення людини в умовах інформаційного перевантаження пропонують різноманітні підходи, які

враховують культурні та соціальні особливості. Використання елементів цих концепцій може допомогти зменшити стрес та покращити загальне благополуччя в сучасному цифровому світі. Важливо знайти підхід, який найкраще підходить кожній конкретній людині, та інтегрувати його в повсякденне життя для досягнення оптимального результату. Відновлення людини в умовах інформаційного перевантаження є комплексним процесом, який вимагає інтегрованого підходу до управління когнітивним, емоційним та фізичним здоров'ям. Важливо використовувати сучасні технології та техніки для оптимізації обробки інформації, підтримувати емоційний баланс через соціальні та творчі активності, а також забезпечувати фізичне здоров'я через режим дня та харчування. Тільки такий комплексний підхід дозволить ефективно боротися з інформаційним перевантаженням та зберегти високу продуктивність. Теоретичне значення теми «Відновлення людини в контексті інформаційного перевантаження» полягає у глибокому розумінні механізмів, які лежать в основі цього феномену, та його впливу на когнітивні, емоційні та фізіологічні аспекти людини [61, с. 106].

Практичне значення включає розробку конкретних методів та інструментів для ефективного управління інформаційним потоком, що допоможе зменшити стрес, підвищити продуктивність та загальне благополуччя людей у сучасному цифровому світі. Вказана тема включає розробку та впровадження політик, спрямованих на регулювання інформаційного середовища, зокрема в аспектах конфіденційності, інформаційної безпеки та управління інформаційним потоком; підтримку досліджень, спрямованих на формування рекомендацій щодо зменшення інформаційного перевантаження у суспільстві. Філософсько-антропологічне осмислення цифрової турбулентності дозволяє побачити її не лише як технологічний або організаційний виклик, а як кризу екзистенційної стабільності, що вимагає відновлення глибинної онтологічної структури суб'єкта управління. Феномен інформаційного перевантаження постає не як перевищення когнітивної місткості, а як симптом постінформаційного розпаду

цілісної особистості, яка втратила здатність до зосередження, внутрішнього мовчання, споглядання та саморефлексії [96, с. 122].

У цьому контексті філософські концепції К.-О. Апеля [докладніше див. 4] та М. Гайдеггера [20] акцентують необхідність глибинного антропологічного переосмислення сучасного буття в епоху інформаційного перенасичення. Замість втечі від потоку даних вони пропонують інше - повернення до автентичного способу буття (М. Гайдеггер) та етичної комунікації як основи відповідальності (К.О. Апель). Таке «внутрішнє перезавантаження» передбачає не відмову від цифрового контенту, а його осмислення в горизонті буттєвих смислів, де людське залишається не зведеним до функцій чи алгоритмів, а розглядається як суб'єкт відповідального співбуття у спільному світі. Управлінська культура, що ґрунтується на гіперкомунікації, вимагає радикальної переоцінки на користь практик онтологічної стриманості, етичного слухання, екзистенційної тиші, в якій народжується справжня відповідальність керівника [145].

Сучасне цифрове лідерство вже не може обмежуватися технократичною компетентністю, воно вимагає екзистенційної витривалості, здатності зберігати внутрішню цілісність у середовищі нестабільності. Пошук нових основ управлінської суб'єктивності потребує повернення до філософії як практики осмислення себе у світі, до запитання про смисл дії, мету влади, природу взаємодії з Іншим. Саме тому відновлення керівника як суб'єкта постає не як додаткове завдання, а як умова збереження життєздатності управлінських систем у цифрову добу.

Повернення до себе, як показує екзистенційна філософія, є не втечею від відповідальності, а навпаки – шляхом до автентичного лідерства, де рішення приймаються не під тиском алгоритмів, а як вияв глибокої етичної позиції. Тож, філософія екзистенційного відновлення управління в умовах цифрового перевантаження формує нову парадигму людяності в управлінні, де турбота про себе та інше набувають не меншої ваги, ніж стратегія й ефективність. Інформаційне перезавантаження як соціальна проблема – це явище, яке виникає

внаслідок надмірного потоку інформації, з яким стикається сучасна людина в епоху цифрових технологій. Ця проблема має глибокі соціальні, психологічні та культурні наслідки, які варто розглянути з різних аспектів. Інформаційне перезавантаження (англ. *information overload*) – це ситуація, коли обсяг доступної інформації перевищує здатність людини її ефективно обробити, проаналізувати та прийняти на її основі рішення. У цифрову епоху джерелами інформаційного перевантаження є соціальні мережі, ЗМІ, месенджери, електронна пошта, відео- та аудіоконтент, що створюють нову реальність надлишкової комунікації.

Із позиції філософії, це не лише технічна чи психологічна проблема, а глибокий соціально-онтологічний виклик. Н. Луман, зокрема, трактував суспільство як систему комунікації, де інформація функціонує не як об'єктивна істина, а як умовно прийнята конструкція. У цьому контексті перевантаження інформацією є симптомом того, що сучасне суспільство дедалі більше функціонує за логікою селективного сприйняття, автоматизованого реагування та втрати здатності до критичної рефлексії [60]. М. Гайдеггер у своїй концепції техніки застерігав, що в сучасності людина дедалі більше постає як «ресурс» у технократичній системі, а перенасичення інформацією є наслідком цього знеособлення, коли інформація втрачає сенс і перетворюється на «шум» [20], пропонуючи повернення до етики діалогічної раціональності, де інформація має значення лише в контексті відповідальної комунікації, побудованої на взаємному визнанні та аргументації [20]. Отже, соціальні аспекти інформаційного перевантаження вимагають філософського осмислення не як технічної неспроможності обробити дані, а як втрати спільного комунікативного простору, сенсу, довіри і здатності до міжсуб'єктного розуміння.

Екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження має подолати:

- 1) фрагментацію уваги, так як людина частіше відволікається, втрачаючи здатність до глибокого мислення та зосередження;

2) дезінформацію, так як в умовах великого обсягу інформації важко відрізнити правду від фейку, що призводить до зниження довіри до офіційних джерел;

3) зниження якості комунікації, у результаті розповсюдження якої швидкість обміну інформацією часто замінює її змістовність;

4) психоемоційне навантаження, у результаті якого надмірна кількість новин, повідомлень та стресової інформації спричиняє тривожність, втомленість, «цифрову депресію»;

5) психологічні наслідки, в основі яких тривожність і синдром постійної потреби бути в курсі новин;

6) вигорання від постійної присутності в інформаційному просторі та зниження когнітивної здатності, у результаті чого виникають складнощі з прийняттям рішень, критичним мисленням тощо [95].

Як свідчить аналіз, з появою комп'ютерних технологій і розгортанням глобальної мережі Інтернет людство опинилося на межі нового онтологічного стану – епохи інформаційного та постінформаційного суспільства. Тут інформація перестає бути лише інструментом пізнання, вона стає середовищем існування, невід'ємною частиною буття сучасної людини. У сучасному світі інформація стала не лише ресурсом, вона перетворилася на онтологічне середовище існування людини, у якому людина більше не є лише пасивним споживачем інформації, а живе в інформаційному потоці, постійно взаємодіє з ним, водночас будучи його творцем, носієм і ретранслятором. У цьому сенсі інформація формує нову модальність буття, де межі між особистим, соціальним і цифровим дедалі більше розмиваються. Проте водночас виникає нове екзистенційне випробування – нескінченний і хаотичний потік даних, що дедалі більше нагадує стихійний інформаційний шторм. У ньому стирається межа між знанням і шумом, між сенсом і симулякром. Інформація, яка мала би бути джерелом осмислення, часто втрачає свою епістемологічну якість, розпадаючись на фрагменти, позбавлені глибини.

Термін «інформаційне перевантаження» вперше систематично проаналізовано Н. Луманом, який розглядав інформацію як елемент комунікації, підкреслюючи, що надмірність комунікацій у сучасних суспільствах веде до структурного напруження і функціональної перевантаженості систем [60]. Людина, перевантажена знанням без смислу, страждає від розпорошеності уваги, втрати глибини мислення, втоми від надлишку поверхневої інформації. Це породжує не лише психологічне виснаження, а й екзистенційну нудьгу – стан, коли зовнішнє насичення не компенсує внутрішню порожнечу. Інформаційне перевантаження – це не лише технічна чи когнітивна проблема, це виклик нашої здатності жити усвідомлено, бути суб'єктом, а не об'єктом інформаційного потоку. Людство потребує не стільки нових технологій обробки даних, скільки нового філософського бачення – здатності розрізняти істотне від другорядного, розвивати критичне мислення та культуру тиші. З іншого, перевантаження інформацією створює виклик для класичного мислення. Все більше інформації (шумної, тривіальної, посередньої інформації) обробляється, упаковується та комп'ютеризується.

У 1970 році футуролог А. Тоффлер в книзі «Шок майбутнього» [171] визначає інформаційне перевантаження як одну з провідних проблем інформаційного суспільства та описує як «дистрес, одночасно фізіологічний та психологічний, що виникає внаслідок перевантаження фізіологічних адаптивних систем людського організму, стає причиною порушення в процесах прийняття рішення». За визначенням Е. Тоффлера [171] люди постійно перебувають на межі нудьги, тому що багато інформації є неактуальною, безглуздою або тривіальною, навіть якщо вона термінова, але вони нічого не можуть з цим вдіяти. Тому вважається, що нудьга є захисною функцією від шуму. Ці негативні компоненти в прагненні до інформації вказують на те, що зі збільшенням інформації її гранична цінність і значущість зменшуються, що схоже на ідею граничної корисності в економіці. Інформаційне перевантаження представлено як стан, який виникає, коли кількість або інтенсивність інформації перевищує можливості обробки індивіда, що призводить до тривоги, неправильного

прийняття рішень та інших небажаних наслідків. Отже, вищезазначені вчені виявили, що надмірна кількість вхідної інформації може знижувати ефективність її обробки та впливати на поширення контенту, що при високому навантаженні комунікація переходить від змістовної до хаотичної, зменшуючи участь користувачів та якість повідомлень.

Із настанням інформаційного століття з'явилося багато нових патологічних термінів:

1) «фобія мобільного телефону» (Nomophobia). що означає відчуття страху та паніки через відсутність свого мобільного телефону;

2) «синдром соціальних мереж». що означає залежність від соціальних мереж, а саме їх надмірне використання;

3) «синдром інформаційної втоми», в основі якого втрата здатності людини логічно приймати рішення через великий обсяг інформації.

Постійний розвиток ІТ-технологій спричинило створення сучасного інформаційного суспільства, у якому люди більше не стикаються з нестачею інформації, а мають значне інформаційне навантаження.

Проблема інформаційного перевантаження у світовій практиці дедалі більше визнається не лише як технологічне або соціальне явище, а й як ключовий виклик цифрової безпеки та психічного здоров'я людини. Цей виклик вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу, який охоплює освітні системи, державну політику, розвиток цифрової інфраструктури та активність громадянського суспільства. Міжнародний досвід відкриває нові горизонти для осмислення природи інформації, знання і свідомості в цифрову епоху. Міжнародні практики підкреслюють важливість не лише технічних рішень, а й переосмислення онтології людини, яка існує у стані постійного потоку даних, комунікацій та взаємодії з цифровими середовищами [73].

Філософські концепції, зокрема в рамках постгуманізму, феноменології та етики інформації, допомагають зрозуміти, як суспільство може конструювати нові форми цифрової грамотності, колективної уваги та саморефлексії. Вони відкривають можливості для формування культури відповідального споживання

інформації, що базується на інтеграції індивідуального та колективного досвіду, а також на врахуванні різноманіття культурних і соціальних контекстів. Отже, міжнародний досвід стає не лише набором технічних практик, а філософською платформою для побудови більш усвідомленої, етичної та стійкої цифрової культури.

Основні причини інформаційного перевантаження:

1) швидке збільшення обсягу інформації, так як кількість даних, які продукуються щодня, збільшується експоненційно;

2) множинність джерел інформації, що включають сучасні медіа, соціальні мережі, професійні платформи, новинні ресурси, які постійно надають нову інформацію;

3) мультитаскінг, в основі якої одночасне виконання кількох завдань (перевірка електронної пошти, переписка, перегляд новин тощо) може призводити до неефективної обробки інформації та швидкого виснаження;

4) надмірна цифрова активність, що включає мобільні пристрої, соціальні мережі, месенджери, стрічки новин, що генерує величезний потік інформації, яку мозок не встигає обробити;

5) обмежені когнітивні ресурси людини мають обмежену здатність зосереджуватися та обробляти інформацію, так як надмірне навантаження призводить до втрати концентрації, втоми;

6) інформаційне маніпулювання, коли медіа, реклами та політичні платформи навмисне створюють гіпернавантаження, аби впливати на громадську думку або знизити критичне мислення [137, с.22].

У цьому плані філософія ІКТ розвиває стратегії відновлення людини:

1) Когнітивні стратегії, що включають фільтрацію інформації, націлену на використання технологій для автоматичного відбору важливої інформації, що включає практику свідомого зменшення кількості завдань та концентрацію на виконанні одного завдання, а також використанні технік для зменшення стресу та підвищення концентрації.

2) Емоційні стратегії, в основі яких соціальна підтримка, що включає взаємодію з близькими та друзями для емоційної підтримки; заняття творчими видами діяльності для зняття стресу та відновлення емоційного балансу.

3) Психотерапія, в основі якої звернення до фахівців для роботи з емоційним виснаженням.

4) Фізичні стратегії, що включають регулярні фізичні вправи для зняття напруги та підвищення енергії, встановлення режиму сну та створення умов для якісного відпочинку; збалансоване харчування для підтримки фізичного та когнітивного здоров'я.

Із швидким розвитком Інтернету та соціальних мереж з'явилася нова соціальна і психологічна проблема кіберіпохондрія, яка стає все більш помітною. Кіберхондрія це не лише медико-соціальна проблема, а онтологічний розрив між тілом і його уявленням в інформаційному просторі. Етика відповідальності потребує оновлення, щоб мислити відповідально про поширення інформації, алгоритмічне управління, вплив цифровізації на психіку. Філософія М. Гайдеггера акцентує на тривозі як базовому людському досвіді [20]. У цифрову епоху ця тривога не зникає, а модифікується, екзистенційна тривога трансформується в цифрову тривогу, коли людина відчуває загрозу не лише з боку буття, а з боку алгоритмів, які нібито знають про її тіло більше, ніж вона сама.

Причини кіберхондрії одночасно прості та складні.

По-перше, основними причинами інтернет-іпохондрії є інформаційне навантаження, так як величезний океан інформації про здоров'я в Інтернеті схожий на лабіринт для звичайних людей, оскільки в ньому важко відрізнити справжність від незрозумілого застосування. Поради щодо здоров'я, попередження про хвороби та медична реклама, особливо на соціальних платформах, перевантажують свідомість, що не тільки пригнічує, а й може викликати замішання та психологічну тривогу. Люди почуваються розгубленими перед величезним обсягом інформації і тому можуть відчувати непотрібне занепокоєння про власне здоров'я.

По-друге, відсутність професійної орієнтації та медичної освіти є ключовим чинником посилення кіберіпохондрії. Зіткнувшись із проблемами зі здоров'ям, багато людей звертаються до пошукових систем та соціальних мереж замість того, щоб звернутися за порадою до професійного лікаря. Хоча такий підхід зручний і швидкий, він часто несе в собі ризик отримання неточної інформації, що вводить в оману. За відсутності авторитетного керівництва люди легко потрапляють у пастку інформаційного туману і збентежуються через суперечливу інформацію про здоров'я, що, у свою чергу, посилює психологічну невизначеність і тривогу [124; 125].

Надмірна залежність від ІІІ призводить до зниження креативності людини, і в епоху постінформційних викликів необхідно бути особливо пильними щодо ерозії креативності людини та заміни її технологічною інструменталізацією. Якщо ми покладатимемося тільки на машини, які розкажуть нам, як стати хорошими наслідувачами, ми ніколи не зможемо зробити наступний крок і стати справжнім новатором. Тому творчість – це основна риса людської натури, і разом з емоціями та цінностями вона становить сутність людини. Перед викликами ІІІ людям необхідно чітко усвідомлювати «перевантаження вибором», так як ми маємо ефективно використовувати ІІІ для підвищення ефективності, але ми також маємо відстоювати свою позицію як головного творчого суб'єкта. Системне мислення – це не лише когнітивна навичка, а філософська позиція, що виходить із холістичного бачення світу, тут важливо не лише «керувати системами», а розуміти зв'язки між структурою, процесами й сенсами, бачити цілісність між бізнесом, технологією та людиною. У цифрову добу суб'єкт уже не тільки мислить, а живе у просторі даних через екзистенціально-соматичне буття, де інформаційне навантаження відчувається як фізичне виснаження, а цифрова присутність стає новою формою тілесної присутності в соціальному світі [19].

Відновлення людини в контексті інформаційного перевантаження є складною міждисциплінарною проблемою, що стосується не лише психології, а й філософії, освіти, етики та цифрової культури. У сучасному світі, де людина

щодня обробляє тисячі одиниць інформації, виникає необхідність у переосмисленні підходів до пізнання, а також у формуванні філософії стриманості, цифрової гігієни та реконструкції суб'єктивності. Інформаційне перевантаження (information overload) призводить до когнітивної втоми, емоційного вигорання, зниження концентрації уваги, втрати сенсу, поверхневого мислення, а також до знеособлення, коли особистість втрачає відчуття «я» у нескінченному потоці даних.

Одним з головних напрямів подолання цієї кризи є усвідомлене користування інформацією, тайм-менеджмент цифрових потоків, встановлення особистих меж для захисту психіки, а також практики періодичного «детоксу» від гаджетів. Освітні системи, зі свого боку, мають формувати навички критичного мислення, здатність фільтрувати інформацію, розрізняти знання і шум, виховувати інформаційну скромність - не все варто знати, і не все потрібно знати одночасно [48]. Отже, інформаційне перевантаження є не лише технічною, а передусім антропологічною і філософською проблемою, що стосується цілісності людської свідомості.

Відновлення людини потребує переформатування культурного коду споживання знань: від кількісного до якісного, від швидкого до глибокого. Людська межа є не недоліком, а умовою свободи, і саме у прийнятті цієї межі лежить шлях до гармонії в інформаційному світі. Відновлення людини в умовах інформаційного перевантаження вимагає не лише технологічних рішень, а передусім – філософського переосмислення ролі інформації в житті індивіда. Можливі шляхи подолання:

- 1) інформаційна гігієна, що включає навчання критичному мисленню, навичкам медіаграмотності;
- 2) цифровий детокс, в основі якого практики свідомого обмеження інформаційного впливу;
- 3) алгоритмічний контроль, що включає використання фільтрів і персоналізованих систем для керування інформаційними потоками;

4) освітні ініціативи, в основі яких впровадження в освітні програми тем цифрової грамотності, психології інформаційного впливу.

Інформаційне перезавантаження – це новий виклик цифрової епохи, який вимагає не тільки особистої відповідальності, а й системних рішень на рівні освіти, медіа, технологічних компаній та державної політики [62, с. 77].

Інформаційне перезавантаження постає як один із ключових викликів цифрової епохи, що потребує комплексного й міждисциплінарного підходу до його подолання. Сучасне суспільство стикається з необхідністю формування нової інформаційної культури, яка включає розвиток медіаграмотності, навичок критичного мислення, психологічної стійкості, а також відповідального ставлення до цифрових технологій. Подолання наслідків інформаційного перенасичення можливе лише за умови тісної співпраці освітніх інституцій, медіа, державних структур та громадянського суспільства. Важливу роль у цьому процесі відіграють освітні ініціативи, цифрова етика, а також формування політик інформаційної безпеки, спрямованих на забезпечення ментального та соціального добробуту в умовах глобальної цифровізації. Сучасне суспільство стикається з необхідністю формування нової інформаційної культури, яка відповідає викликам цифрової доби та характеризується усвідомленим і відповідальним ставленням до інформації.

Така культура передбачає не лише технічну обізнаність, а й розвиток критичного мислення, здатність до фільтрації інформаційних потоків, усвідомлення ризиків дезінформації та інформаційного перевантаження. Вона охоплює етичні аспекти взаємодії в цифровому середовищі, зокрема повагу до приватності, авторських прав, інформаційної безпеки та ментального добробуту. Формування інформаційної культури є важливим чинником сталого соціального розвитку, що вимагає інтеграції освітніх, культурних, політичних та технологічних стратегій [64, с.154-167].

Отже, сформулюємо висновки щодо проблеми інформаційного перезавантаження як соціального виклику цифрової епохи:

1) Інформаційне перезавантаження постає як соціокультурний феномен, що зумовлений стрімким розвитком цифрових технологій, трансформацією комунікаційних практик та зміною форм знання й пізнання. Воно ускладнює орієнтацію індивіда в інформаційному середовищі, порушує баланс між обсягом інформації та здатністю її критично осмислювати.

2) У філософському вимірі проблема інформаційного перевантаження розкриває кризу суб'єктності, адже в умовах надмірного інформаційного тиску людина часто втрачає здатність до рефлексії, автономного мислення та ціннісного вибору. Це ставить під сумнів класичне уявлення про людину як раціонального, осмисленого творця культури.

3) Необхідність формування нової інформаційної культури є відповіддю на кризу сучасної раціональності. Ця культура має ґрунтуватися на принципах цифрової етики, критичного мислення, медіаосвіченості та персональної відповідальності за інформаційні дії в цифровому просторі.

4) Переосмислення ролі освіти, державної політики та філософської рефлексії в умовах цифрової доби має на меті не лише технологічне вирішення проблеми, а й формування екзистенційної стійкості індивіда, здатного протистояти фрагментації свідомості й втраті автентичного «Я».

5) Філософія інформації вказує на необхідність переходу від кількісної логіки накопичення знань до якісної логіки осмислення, яка повертає суб'єкта до питання: що є істинно цінним, а що шумом у системі. Саме це має стати основою для переорієнтації інформаційного розвитку людства [38, с. 25-33].

Цифрова реальність формує нові парадигми буття, у яких межа між дійсністю та віртуальністю стирається, а інформація набуває статусу онтологічної сили. У цьому контексті інформаційне перенасичення є не лише технологічною чи соціальною проблемою, а й викликом для філософії буття, що потребує нових концептів осмислення реального. Інформаційне перевантаження як симптом постмодерної фрагментованості культури виявляє глибше явище, в основі якого втрата смислових орієнтирів у світі, у якому домінує швидкість, кліповість мислення та культура «миттєвого споживання». Це актуалізує

необхідність повернення до глибинних філософських питань про сенс, істину та справжність існування людини та отримання інформації у нових умовах. Умовою подолання інформаційного перевантаження є повернення до філософської практики як форми внутрішньої роботи над собою. Це означає розвиток рефлексивного мислення, духовної автономії та здатності до самозаглиблення попри зовнішній інформаційний шум. Філософія цифрової доби повинна синтезувати досягнення класичної раціональності та новітньої чуттєво-інформаційної чутливості, формуючи цілісний образ людини як етично й онтологічно відповідальної істоти в інформаційному світі.

Із розвитком комп'ютерних технологій та Інтернету людство вступило в нову фазу свого розвитку – епоху інформаційного суспільства. У цьому соціокультурному контексті інформація стала фундаментальним ресурсом, а доступ до неї – базовою потребою сучасної людини. У цифровому середовищі індивід щоденно сприймає, аналізує, інтерпретує та використовує величезні обсяги інформації, що зумовлює зростання навантаження на когнітивні та емоційні ресурси людини. Значним викликом інформаційного суспільства є феномен так званого «інформаційного вибуху», під яким розуміють стрімке зростання обсягу доступної інформації, що відбувається внаслідок цифровізації та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [65, с. 61-72].

Інформаційне перевантаження є прямим наслідком інформаційного вибуху та характеризується надлишком інформаційних потоків, які перевищують здатність індивіда до їхнього осмислення та інтеграції у власну когнітивну систему. Такий стан призводить до фізичного, психоемоційного та інтелектуального виснаження. В науковій літературі зазначається, що інформаційне перевантаження пов'язане не лише з кількісним аспектом, але й з якісною деградацією інформації. На думку М. Майкла, сучасна людина стикається не стільки з надлишком значущої інформації, скільки з домінуванням «інформаційного шуму», часто фрагментарного, поверхневого та часто беззмістовного контенту [61]

Тож, у сучасному інформаційному суспільстві особливої актуальності набувають дослідження, спрямовані на подолання інформаційного перевантаження, зокрема через розвиток навичок критичного мислення, медіаграмотності, а також формування інформаційної культури. Відновлення психофізичного ресурсу особистості та забезпечення її здатності до продуктивної роботи з інформацією постають як важливі завдання міждисциплінарного характеру, що потребують комплексного підходу з боку філософії, психології, педагогіки та інформаційних наук.

У процесі глобальної цифровізації спостерігається поступова зміна акцентів, що розгортаються від якісного засвоєння знань до споживання великих обсягів інформації, значна частина якої не має ані практичної, ані смислової цінності. Така ситуація актуалізує проблему фільтрації, інтерпретації та переосмислення інформації, що надходить до індивіда. Як наслідок, формується парадоксальна ситуація, в якій при доступі до практично необмежених джерел даних, суб'єкт часто виявляється не здатним виділити сутнісне та справді значуще. Цей парадокс становить серйозну загрозу для ментального здоров'я людини [72, с. 616-622].

Філософія все частіше висвітлює прояви когнітивного виснаження, підвищеної тривожності, зниження концентрації уваги, що є прямими наслідками інформаційного перенасичення. У такому контексті постає необхідність розробки стратегій інформаційної гігієни, що передбачають не лише обмеження обсягів споживаної інформації, але й розвиток критичного мислення, вміння аналізувати та структурувати отримані дані.

У підсумку можна стверджувати, що інформаційне перевантаження є феноменом, який вимагає не лише технологічних рішень, але й філософського осмислення місця людини в інформаційному світі. Лише через переосмислення цінності знання, розвитку культури осмисленого споживання інформації та етичного виміру цифрової взаємодії можливо забезпечити гармонійне співіснування людини з інформаційною реальністю. Екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного

перевантаження є однією з ключових філософських тем сучасної епохи. У цифрову добу, коли обсяги інформації стрімко зростають, а швидкість змін в управлінському середовищі набуває експоненційного характеру, керівник стикається не лише з професійними викликами, але й із загрозами власній цілісності, ментальному здоров'ю та ідентичності. Інформаційне перевантаження, гіперзв'язок, багатозадачність, необхідність ухвалення рішень у стані невизначеності породжують стан хронічної втоми, деперсоналізації та втрати смислів.

Філософія, зокрема екзистенційна традиція, пропонує концептуальні засади для осмислення цих явищ як кризи суб'єктивності. Вона підкреслює необхідність повернення до «автентичного Я», до внутрішнього діалогу як базової умови життєздатного управління. Відновлення екзистенційного виміру суб'єкта управління передбачає рефлексію над смислом діяльності, переформулювання ціннісних орієнтирів, віднайдення екології мислення, а також розвиток здатності до «цифрової стриманості» – критичного фільтрування інформації та свідомого управління увагою.

Отже, екзистенційне відновлення управління – це не лише індивідуальний шлях до гармонії, а й необхідна умова стійкого, осмисленого управління в новому соціотехнічному ландшафті, де цифрова складність вимагає не лише технічних рішень, але й філософського переосмислення людської ролі в системі управління [166].

У сучасну епоху цифрової трансформації експоненційний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) справляє глибокий і багатовимірний вплив на всі рівні управлінської культури підприємств. ІКТ змінюють не лише технічний інструментарій управління, а й саму філософію управлінської діяльності: способи комунікації, стилі лідерства, ціннісні орієнтири, структуру організаційної взаємодії, принципи ухвалення рішень та моделі стратегічного розвитку. Підприємства функціонують у новій реальності цифрової складності: багатofакторному, мінливому та інформаційно перевантаженому середовищі, де класичні вертикальні управлінські парадигми

дедалі більше поступаються гнучким, горизонтальним і мережевим моделям. Ці моделі ґрунтуються на принципах прозорості, інноваційності, адаптивності та здатності до швидкого прийняття рішень в умовах невизначеності.

У результаті цього переходу управлінська культура підприємств еволюціонує в напрямі цифрово-орієнтованої, гнучкої та людиноцентричної культури, де ключовими компетентностями стають: цифрова грамотність, критичне мислення й аналітична обробка даних (data-driven decision-making); інтеграція ІІІ, хмарних обчислень, блокчейну й інших цифрових інструментів у менеджмент; міждисциплінарний підхід та здатність ефективно працювати в крос-функціональних командах; розвиток цифрової етики та відповідального цифрового лідерства; постійне навчання, відкритість до змін, інноваційний підхід як частина організаційної культури.

Зробимо висновок, що експоненційне зростання ІКТ виступає не лише технологічним імпульсом, а й глибоким філософським викликом для управління. Формується нова управлінська парадигма, що поєднує технологічну інноваційність з гуманістичними засадами, де цифрова культура – це не лише про інструменти, а про новий спосіб мислення, дії та співіснування в умовах глобальної цифрової епохи.

Дійсно, коли ми зосереджуємося винятково на інструментальному аспекті - на ефективності, оптимізації, швидкості, – ми втрачаємо онтологічну повноту буття, яка включає людину як цілісну істоту, природу як живу реальність, а світ як відкритість до смислу, краси й таємниці. У філософському плані це явище вже давно описане в термінах технократичного редукціонізму –зокрема, у філософії М. Гайдеггера, який наголошував, що у добу техніки все буття перетворюється на standing-reserve (ресурс напоготові), і навіть людина починає сприймати себе як «людський капітал» або «інформаційний носій». У цьому способі буття зникає те, що М. Гайдеггер [21] називав внутрішньою відкритістю світу, можливістю зустрітися з тим, що не піддається контролю чи обчисленню. Втрата людини, природи й світу у світоглядному полі технократизму – це не лише культурна криза, а онтологічне спустошення, яке вимагає філософського опору. Йдеться

про необхідність повернутися до гуманістичної перспективи, де техніка – не панівна форма буття, а засіб, підпорядкований вищим цінностям – гідності, свободі, творчості, співбуттю з природою.

Сучасна цифрова епоха характеризується феноменами турбулентності, невизначеності й інформаційного перенасичення, які суттєво впливають на психоемоційний, когнітивний і моральний стан суб'єкта управління. Цифрове середовище, що створює ілюзію тотального контролю та всезнання, водночас формує онтичний розрив між обсягом інформації та здатністю людини її осмислити. В умовах війни, цей розрив набуває екзистенційного виміру: управлінець більше не є лише оператором системи, а стає носієм глибокої відповідальності перед життям, спільнотою, майбутнім. Війна в Україні актуалізувала кризу управлінського суб'єкта: на тлі руйнування звичних структур, систем і правил, керівник опиняється перед викликом самовідновлення – не лише на рівні професійних компетенцій, а насамперед на рівні екзистенційної ідентичності. Управлінський суб'єкт змушений переосмислити ціннісні основи своєї діяльності, віднайти внутрішню опору в умовах зовнішньої хаотичності, діяти швидко, морально й гнучко. У цьому контексті управлінська дія перестає бути лише технічною або стратегічною функцією, яка набуває антропологічного статусу, де важливо не лише що і як вирішувати, а хто ухвалює рішення? Наскільки суб'єкт здатний зберегти цілісність, автентичність і смислову орієнтацію у часи втрат і радикальної невизначеності. Цифрова турбулентність, посилена інформаційною війною, фейками, маніпуляціями та алгоритмічним тиском, викликає втому, фрагментацію уваги, втрату чіткого морального орієнтира. Але в умовах війни це несе не лише психологічні ризики, це також загроза стратегічної помилки, управлінського паралічу, деморалізації системи. Саме тому екзистенційне відновлення суб'єкта управління – це не абстрактний філософський проєкт, а практична умова виживання організацій, громад, держави. Цей процес включає повернення до ціннісної свідомості (права, гідність, солідарність); формування етики турбулентності – здатності приймати рішення у невизначеності; розвиток антикрихкості (за Н. Талебом) –

не уникати кризи, а ставати сильнішим завдяки їй; відновлення довіри до себе, до команди, до суспільства як моральної єдності. Отже, війна в Україні виявила необхідність нового управлінського мислення, у якому екзистенційна сила людини стає головним ресурсом і чинником відновлення в умовах цифрової складності. Суб'єкт управління – це вже не лише адміністратор цифрових систем, а екзистенційний лідер, що тримає горизонт смислу в добу, коли весь простір знеструмлений хаосом.

3.3 Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін

Поставлено завдання – обґрунтувати вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін.

У контексті глобальної цифрової трансформації особливої актуальності набуває переосмислення ролі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як не лише інструменту технічного прогресу, але й як чинника, що безпосередньо впливає на гуманітарні аспекти життя людини. Гуманістична модель розвитку ІКТ постає як концепція, що фокусує увагу на людському вимірі цифрових технологій і виводить на перший план пріоритети гідності, свободи, етики та сталості. У такому підході цифрові інновації розглядаються не як самоціль, а як засіб забезпечення якісного розвитку особистості та суспільства загалом. Основною тезою гуманістичної моделі є твердження, що людина має бути не об'єктом технологічного впливу, а активним і відповідальним суб'єктом цифрової взаємодії [134].

Людиноцентрична (гуманістична) модель інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) ґрунтується на принципах людяності, етики та соціальної відповідальності при використанні технологій. Вона підкреслює важливість людського фактору у взаємодії з інформаційними системами та технологіями,

зосереджуючи увагу на розвитку особистості, збереженні її гідності та забезпеченні рівних можливостей для всіх користувачів. Людиноцентрична (гуманістична) модель – це підхід у філософії, психології, педагогіці, соціології та інших науках, який ставить людину, її гідність, потреби, свободу вибору, розвиток і самореалізацію в центр усіх процесів.

Основні риси людиноцентричної моделі: повага до особистості, в основі якої кожна людина розглядається як унікальна та цінна сама по собі; свобода і відповідальність, у контексті яких підкреслюється значення вільного вибору і відповідальності за нього; розвиток потенціалу, в основі якого створення умов для гармонійного розвитку особистості; діалог і взаєморозуміння, націлене на спілкування, що будується на засадах емпатії, відкритості та довіри; етика служіння людині, так як будь-яка діяльність оцінюється за тим, наскільки вона сприяє благу людини. Основні характеристики гуманістичної моделі ІКТ включають:

1) Центрованість на людині, націлена на те, що технології повинні служити на благо людини, сприяти її розвитку та благополуччю, а не замінювати або обмежувати можливості індивіда.

2) Етика та відповідальність, в основі якої використання ІКТ повинно враховувати етичні норми, зокрема поважати права людини, зберігати конфіденційність і захищати дані користувачів.

3) Інклюзивність, так як ІКТ повинні бути доступні всім, включаючи людей із обмеженими можливостями, а також враховувати різноманітність культур, мов та соціальних груп.

4) Освітній аспект, в основі якого гуманістична модель акцентує увагу на тому, що ІКТ повинні сприяти навчанню, розвитку критичного мислення та креативності, а також підтримувати демократичні процеси та участь громадян у суспільному житті.

5) Підтримка сталого розвитку, так як технології мають бути використані для досягнення сталого розвитку, враховуючи екологічні, соціальні та економічні аспекти.

Ця модель відрізняється від технократичних підходів, які фокусуються на безпосередній ефективності та продуктивності технологій, іноді на шкоду соціальним чи етичним аспектам [94, с. 45].

У центрі людиноцентричної моделі перебуває етична відповідальність за технологічний прогрес. ІКТ повинні розроблятися та впроваджуватися з урахуванням не лише технічної ефективності, а й гуманітарних, культурних та екологічних наслідків. Зокрема, забезпечення цифрової інклюзивності та рівного доступу до інформаційних ресурсів є однією з ключових умов зменшення соціальної нерівності та досягнення сталого розвитку. Не менш важливим є розвиток цифрової грамотності, критичного мислення та медіаосвіченості як засобів формування активного громадянина у цифровому середовищі.

Гуманістичний підхід також передбачає переосмислення співвідношення між технологіями та природою. Сталий розвиток у цифрову епоху неможливий без відповідального ставлення до довкілля, зменшення енергоспоживання ІКТ, розвитку «зелених» технологій, а також етичного регулювання цифрової інфраструктури. У цьому контексті ІКТ можуть і повинні бути інструментом підтримки екологічного балансу, наприклад, через оптимізацію ресурсів, смарт-міста, еко-моніторинг та е-урядування.

Як вважають зарубіжні вчені (Ш. Зубофф), людиноцентрична модель розвитку ІКТ є відповіддю на технократичні виклики сучасності [157, с. 124]. Модель спрямована на формування нового типу цифрової культури, в якій поєднуються інноваційність, етична свідомість, соціальна відповідальність і прагнення до гармонії між технологіями, людиною та природою. Такий підхід не лише сприяє подоланню негативних наслідків цифровізації, зокрема інформаційного перевантаження чи втрати суб'єктності, а й відкриває нові горизонти для сталого, ціннісно орієнтованого розвитку постінформаційного суспільства.

Виокремимо основні ідеї людиноцентричної моделі розвитку ІКТ, які зробили значний внесок у формування гуманістичної моделі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Ш. Зубофф підкреслює

важливість участі користувачів у розробці ІКТ та врахування соціальних аспектів у впровадженні технологій. У науковій розробці «The Age of Surveillance Capitalism» дослідниця критикує експансію цифрових корпорацій, які перетворюють людину на об'єкт прогнозованої поведінки, і водночас наголошує на необхідності залучення користувачів до процесів розробки та впровадження ІКТ. Для Ш. Зубофф, справжній розвиток технологій можливий лише тоді, коли він враховує соціальний контекст, цінності спільнот і права особистості на приватність та самовизначення. Цей підхід перегукується з ключовими засадами гуманістичної філософії техніки, де людина не пристосовується до техніки, а техніка – до людини, стаючи не заміном, а партнером у формуванні сенсів та майбутнього. Людиноцентризм у цьому сенсі є не лише етичним принципом, а онтологічною передумовою виживання особистості в інформаційному світі, де «техно-сфера» все більше проникає у сферу людського буття. Ш. Зубофф ставить людину в центр технологічного прогресу та підкреслює важливість етичних, соціальних та культурних аспектів у впровадженні нових технологій [157]. Розглянемо ключові виміри гуманістичної моделі розвитку ІКТ (Табл.3.3).

Таблиця 3.3 – Ключові виміри людиноцентричної (гуманістичної) моделі розвитку ІКТ (сформована автором)

Вимір	Зміст та характеристика
Людиноцентризм (антропоцентризм)	Концепція, за якою цифрові технології мають бути орієнтовані на задоволення потреб і захист гідності людини
Етична відповідальність	Моральна відповідальність розробників, урядів та користувачів за наслідки застосування ІКТ у суспільстві
Цифрова інклюзивність	Забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів та послуг для всіх соціальних груп
Сталий розвиток	Довгостроковий розвиток, що поєднує економічну ефективність, соціальну справедливість та екологічну збалансованість через використання ІКТ
Цифрова грамотність	Здатність ефективно, етично і безпечно користуватись цифровими технологіями та критично мислити у цифровому середовищі
Ціннісно-орієнтована інновація	Розвиток технологій із урахуванням гуманітарних, етичних, культурних та соціальних цінностей

Цифровий гуманізм	Філософська та культурна концепція, що передбачає інтеграцію технологічного прогресу з гуманістичними засадами розвитку
Екосвідомість	Розуміння екологічного впливу цифрових технологій та впровадження екоорієнтованих ІКТ-рішень
Кіберетика	Галузь, що досліджує моральні аспекти взаємодії людини з ІКТ, включаючи штучний інтелект, великі дані, алгоритми тощо
Цифрова суб'єктність	Здатність людини усвідомлено керувати власною присутністю, діями та слідами в цифровому просторі
Когнітивна безпека	Захист ментального простору людини від перевантаження, маніпуляцій, фейкової інформації та цифрової токсичності
Цифрова етика	Система норм, що регулює морально виправдане використання технологій у цифрову епоху
Інформаційна автономія	Здатність індивіда самостійно оцінювати, відбирати й використовувати інформацію без зовнішнього примусу чи алгоритмічної маніпуляції
Технологічний плюралізм	Визнання множинності шляхів цифрового розвитку, з урахуванням культурної специфіки та локальних потреб
Соціальна відповідальність інновацій	Зобов'язання розробників і бізнесу враховувати соціальні наслідки своїх цифрових рішень

Основною інновацією людиноцентричної (гуманістичної) моделі ІКТ є її акцент на інтеграцію етичних і соціальних принципів у розробку та використання інформаційно-комунікаційних технологій. Ця модель не лише оптимізує технології з точки зору продуктивності, а й прагне забезпечити, щоб технології служили в першу чергу людині, її розвитку, безпеці та: благополуччю [85, с 89].

Технології не є самоціллю, а повинні служити для покращення життя людини, підтримуючи її гідність, емоційне та соціальне благополуччя. Це означає, що будь-яке нововведення в ІКТ має бути перевірене через призму його впливу на людські права, доступність та інклюзивність. Технології повинні враховувати не лише комерційні або економічні вигоди, а й соціальні наслідки. Це стосується, зокрема, боротьби з цифровим розривом, доступом до інформації для вразливих груп населення та мінімізації негативних впливів, таких як: технологічна ізоляція чи залежність. Інновація полягає в тому, що технології повинні бути спрямовані на досягнення сталого розвитку та етичних стандартів,

сприяючи захисту довкілля, соціальній справедливості та прозорості в обробці персональних даних.

На формування людиноцентричної моделі розвитку ІКТ можуть вплинути суперечності, що виникають в постінформаційному суспільстві між різними аспектами цифрових практик. Ці суперечності можуть суттєво впливати на ефективність функціонування установ, рівень цифрової безпеки, соціально-трудова відносини та дотримання етичних норм.

Це такі суперечності, як:

1) Суперечність між безпекою та зручністю, між інноваційністю та стабільністю, що може дестабілізувати вже налагоджені бізнес-процеси, спричинити технічні збої або порушення.

2) Суперечність між автоматизацією процесів і соціальною відповідальністю, так як активна автоматизація може спричинити скорочення робочих місць, що викликає суспільний резонанс і вимагає обережного управління з боку керівництва організацій. Надмірна орієнтація на користувацьку зручність у цифрових сервісах може призводити до послаблення захисних механізмів, які, своєю чергою, збільшують ризики витоку конфіденційної інформації.

3) Суперечність між цифровою трансформацією та організаційною культурою, так як вимоги до нових цифрових компетентностей не завжди узгоджуються з поточним рівнем кваліфікації працівників, що призводить до внутрішнього опору, зниження продуктивності та конфліктів.

4) Суперечність між захистом приватності та потребами бізнес-аналітики, так як необхідність обробки великого обсягу персональних даних для аналітичних цілей часто вступає в конфлікт із вимогами нормативно-правового регулювання, що створює юридичні та репутаційні ризики [88].

Отже, ефективне управління зазначеними суперечностями є критично важливим для сталого функціонування людиноцентричної моделі ІКТ, яка упроваджується в організаціях у цифрову епоху. Необхідною є розробка стратегій людиноцентричної моделі, які передбачають баланс між

технологічними інноваціями, етичними принципами та соціальною відповідальністю.

Людиноцентрична модель стимулює розвиток критичного мислення, аналітичних навичок та креативності через технології, підтримуючи вчителів, учнів та професіоналів у розвитку їхнього потенціалу. Це модель, яка не тільки прагне до ефективності та інновацій, а забезпечує соціальну, етичну та екологічну відповідальність у кожному аспекті цифрової трансформації. Грунтуючись на новому етапі цифрового розвитку, необхідно прискорити створення нової моделі людиноцентричного розвитку ІКТ та її впровадження для просування цифрових технологій, тісно інтегрованих з розвитком усіх сфер життєдіяльності людини [91, с. 89-97].

Упровадження вказаної концепції сприяє зміцненню будівництва нової інфраструктури, яка поєднує традиційні та цифрові інтелектуальні технології, мережеву та інформаційну безпеку, ефективне підвищення рівня цифрового та інтелектуального розвитку, задля їх просування. Концепція людиноцентричної моделі ІКТ полягає в тому, щоб забезпечити ефективне використання технологій, орієнтуючись на людину як основного суб'єкта. У цьому контексті передбачається акцент на людських потребах, соціальних і культурних аспектах, а також на етичних принципах при розробці та впровадженні технологій. Технології повинні слугувати покращенню життя людини, а не навпаки. Усі розробки в області ІКТ мають бути спрямовані на покращення якості життя, розвиток особистості, забезпечення соціальної справедливості і рівних можливостей. Основні елементи цієї концепції викладено в таблиці (Табл.3.4).

Таблиця 3.4 – Основні елементи людиноцентричної (гуманістичної) концепції (сформована автором)

Основний елемент	Зміст та характеристика
Гуманістичні цінності	Це поважання прав людини, інклюзивність, соціальна відповідальність, етика, захист приватності, та підтримка культурної та соціальної різноманітності

Етичні стандарти	Розвиток ІКТ потребує дотримання високих етичних стандартів, зокрема у питаннях захисту персональних даних, безпеки, доступності та недискримінації
Інклюзивність і доступність	Важливою частиною є забезпечення рівного доступу до технологій для різних соціальних груп, незалежно від віку, статі, національності або фізичних можливостей
Сталий розвиток	Технології повинні бути спрямовані на підтримку сталого розвитку, включаючи екологічні аспекти, енергетичну ефективність і відповідальне використання ресурсів
Інтеграція людських технологічних аспектів	Залучення людини в процес технологічних змін через збереження її участі на кожному етапі – від розробки до застосування технологій
Освітня роль технологій	ІКТ мають слугувати потужним інструментом для розвитку особистості та освітніх можливостей. Важливо, щоб технології створювали середовище для постійного навчання та саморозвитку, зокрема через онлайн-освіту, електронні платформи для професійного зростання та доступ до знань для всіх верств населення
Залучення до процесу створення технологій	Люди повинні мати можливість брати активну участь у розробці технологій, що безпосередньо впливають на їхнє життя. Це може означати інклюзивний підхід у розробці та впровадженні нових технологій, коли враховуються потреби різних соціальних груп, а також зворотний зв'язок від користувачів, який стає основою для вдосконалення продуктів та послуг
Технології як інструмент для вирішення глобальних проблем	Людиноцентрична гуманістична модель ІКТ повинна орієнтуватися на використання технологій для вирішення найглобальніших викликів – зміни клімату, бідності, соціальної нерівності, охорони здоров'я, освіти тощо. Технології мають служити не лише для комерційної вигоди, а й для забезпечення добробуту та справедливості на глобальному рівні
Збалансоване використання технологій	Необхідно постійно моніторити та оцінювати вплив технологій на людське життя, щоб уникнути потенційно негативного впливу, наприклад, на психічне здоров'я, соціальні взаємодії та приватність. Одна з ключових складових концепції – це створення умов для збалансованого використання технологій, які забезпечують користь без шкоди для людини чи суспільства
Розвиток цифрової етики	Важливо розробляти не лише технічні стандарти, а й етичні норми, які визначають, як повинні функціонувати цифрові платформи та інструменти. Це включає питання прозорості алгоритмів, справедливості в обробці даних, безпеки в онлайн-просторі та запобігання дискримінації на основі даних, зібраних через цифрові технології
Психо-соціальні аспекти інтеграції технологій	Врахування впливу ІКТ на соціальні зв'язки, психічне здоров'я та взаємодію між людьми є важливим аспектом. Технології повинні підтримувати розвиток здорових, етичних відносин, сприяти соціальній інтеграції та підвищенню соціальної відповідальності
Створення інклюзивних технологічних інфраструктур	Розвиток інфраструктури, яка забезпечить доступ до технологій для всіх верств населення, зокрема для малозабезпечених груп, людей із інвалідністю, людей похилого

	віку тощо. Це включає розвиток доступних інтерфейсів, адаптацію технологій до різних фізичних і когнітивних можливостей
Стимулювання інновацій у гуманістичному напрямку	Важливо, щоб інноваційні технології не лише розвивалися в напрямку автоматизації та інтелектуалізації, але й підтримували гуманістичні цінності, такі як взаєморозуміння, культурне збагачення, емоційний інтелект, співпраця та взаємодопомога

Отже, ця концепція сприяє тому, щоб технології не тільки підтримували ефективність і зростання економіки, але й гарантували високий рівень якості життя і соціальної гармонії для всіх громадян, які взаємодіють між собою та створюють можливості для більш ефективного і етичного розвитку технологій. Людиноцентрична гуманістична модель ІКТ передбачає, що технології повинні служити людині, підтримувати її розвиток, благополуччя та соціальну справедливість. Важливо не тільки адаптувати технології до змінюваних умов, а й забезпечити їх розумне та етичне застосування в інтересах всього суспільства.

Цифровий гуманізм є основною ідеєю концепції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що орієнтована на людину, її потреби, цінності та етичні принципи в умовах цифрової трансформації. У основі цієї концепції лежить прагнення до гармонійного поєднання технологічного прогресу і гуманістичних цінностей, зокрема: свободи, гідності, соціальної справедливості. Концепція цифрового гуманізму постала як відповідь на епохальні виклики, породжені симбіозом гуманістичної традиції та динаміки розвитку цифрових технологій. Вона виникла в умовах усвідомлення того, що інформаційні технології не є нейтральними, вони трансформують не лише інструменти, а саму онтологію соціального буття, змінюючи структури пізнання, комунікації, праці, влади й ідентичності.

Уже з початку 2000-х років стало зрозуміло, що цифрові технології мають амбівалентну природу: з одного боку, вони відкривають нові горизонти свободи, знання, взаємодії; з іншого, породжують ризики деперсоналізації, контролю, алгоритмічного насильства. Саме в цьому контексті виникла потреба в філософському осмисленні етичних, екзистенційних і соціокультурних вимірів

цифрового світу. Ш. Зубофф – авторка концепції «капіталізму нагляду», яка критикує експлуатацію особистих даних та закликає до етичного обмеження цифрової влади. Її праця «The Age of Surveillance Capitalism» (2019) стала програмним маніфестом гуманістичного опору технократії [157]. Л. Флоріді – філософ інформації, засновник інформаційної онтології та етики інформації. У наукових розвідках («The Fourth Revolution», «Ethics of Information») стверджує, що людина в інформаційну добу повинна бути співвідповідальною за формування «інфосфери» [157, с. 124]. Н. Бостром – один із найвідоміших мислителів трансгуманістичного руху, який водночас наголошує на необхідності контролю над ризиками надінтелекту, особливо в контексті ШІ [8]. Цифровий гуманізм у філософському сенсі – це не заклик до «морального використання технологій», а спроба переосмислення людини як суб'єкта в епоху алгоритмів, де необхідно знайти баланс між технічним прогресом і збереженням людяності. У наукових працях автори (В. Воронкова, В. Нікітенко, О. Кивлюк) акцентують увагу на важливості гуманістичного підходу в розвитку інформаційних технологій, наголошуючи на тому, що технології мають бути орієнтовані на потреби людини і покращення її життя, а не на автоматизацію та безконтрольне застосування технологій, підкреслюючи, що важливо зберегти людяність у цифровому світі [14; 89].

О. Масюк [84; 144], О. Сорокіна [111; 112] активно досліджують питання впливу технологій на особистість і суспільство загалом. Їхні дослідження зосереджені на створенні більш гуманістичного підходу до розробки та використання цифрових технологій, що сприяє покращенню життя людей і підтримці гідності в цифрову епоху.

Н. Бостром [8] досліджує питання розвитку ШІ та його етичних аспектів, торкається теми цифрового гуманізму. Н. Бостром наголошує на важливості створення систем, які мають на меті не тільки технологічну ефективність, а й етичні й соціальні аспекти розвитку технологій, виступає за те, щоб технології великих даних не лише покращували бізнес і урядові процеси, а й зберігали людяність у взаємодії з технологіями.

О.Кивлюк [44; 45; 46], І.Чайка [121; 122], І.Утюж [114; 115] підкреслюють важливість збереження людських цінностей у світі, де домінують нові технології, і необхідність ставити людину в центр роздумів про майбутнє технологічного прогресу. Хоча Ф. Фукуяма [118] більш відомий своїми працями з політичної філософії, його роздуми щодо технологій, біотехнологій і їхнього впливу на людську природу мають багато спільного з цифровим гуманізмом. Вони вказують на важливість моральних і етичних обмежень у застосуванні новітніх технологій. К. Шваб (Klaus Schwab), засновник і президент Всесвітнього економічного форуму, автор книги «Четверта промислова революція» [127] аналізує роль цифрових технологій у глобальних трансформаціях і закликає до більш етичного підходу у використанні нових технологій із урахуванням людських цінностей та потреб.

Цифровий гуманізм це концепція (модель, парадигма), що охоплює ідеї багатьох вчених, філософів та соціологів, які бачать в інформаційних та комунікаційних технологіях не тільки інструмент для розвитку, але й можливість зберегти та зміцнити гуманістичні цінності в умовах цифрової революції. Ці ідеї активно розвиваються в контексті етики, соціальних змін і забезпечення прав людини в цифрову епоху.

Основні елементи цифрового гуманізму в контексті людиноцентричної концепції ІКТ.

Цифровий гуманізм ставить інтереси людини на перше місце, враховуючи, що технології повинні працювати на благо людей, а не навпаки. ІКТ мають бути інструментами, які допомагають людям реалізувати свої потреби та можливості, а не підкоряти їх [90, с. 52-64].

Важливою складовою цифрового гуманізму є етичність використання ІКТ. Це включає захист приватності, прозорість алгоритмів, справедливість у доступі до інформації, запобігання дискримінації та забезпечення рівних можливостей для всіх. Технології повинні бути розроблені так, щоб вони не завдавали шкоди людині та не порушували її права.

Цифровий гуманізм підкреслює важливість забезпечення доступу до технологій для всіх, незалежно від соціального статусу, віку, статі, етнічної приналежності чи фізичних можливостей. Це включає розробку технологій, доступних для людей із інвалідністю та створення умов для рівного доступу до цифрових ресурсів.

ІКТ мають сприяти розвитку особистості, її знань і навичок, самореалізації, а також соціальної інтеграції. Цифровий гуманізм підкреслює важливість використання технологій для освіти, самовдосконалення та творчої діяльності, що дозволяє людині реалізувати свій потенціал.

В умовах розвитку технологій та автоматизації виникає питання балансу між технологічними досягненнями та збереженням людської гідності. Цифровий гуманізм прагне знайти цей баланс, щоб технології не перетворювались на інструменти маніпуляції або контроль над особистістю.

Цифровий гуманізм акцентує увагу на тому, щоб технології сприяли збереженню та розвитку культурної та соціальної різноманітності, сприяли культурному обміну та взаєморозумінню між різними народами та громадами. Важливим елементом цифрового гуманізму є орієнтація на сталий розвиток, що передбачає відповідальне використання технологій у контексті збереження навколишнього середовища та розвитку соціально-економічної справедливості. Цифровий гуманізм визнає важливість розвитку емоційного інтелекту в цифровому середовищі. Технології повинні сприяти створенню етичних і позитивних цифрових комунікацій, підтримувати взаєморозуміння та співпрацю серед людей [152, с. 317-342].

Технології мають стати невід'ємною частиною повсякденного життя, підтримуючи та покращуючи життєвий досвід без шкоди для основних соціальних цінностей. Цифровий гуманізм в основі концепції ІКТ виступає як своєрідна протипоказання технократичному підходу, який може знецінювати індивідуальність та права людини. Ця концепція прагне до того, щоб технології служили людині, сприяючи її розвитку, благополуччю та соціальній інтеграції, одночасно враховуючи етичні принципи, соціальну відповідальність і сталий

розвиток. Цифровий гуманізм – це підхід, який ставить людину, її гідність, свободи та цінності в центр цифрових трансформацій.

Однак, попри гуманістичні ідеали, концепція цифрового гуманізму стикається з низкою гострих проблем і викликів, серед яких:

1) Технологічний детермінізм і втрата суб'єктності стверджують, що технології не просто впливають на суспільство, а й визначають напрямок його розвитку. В умовах цифрового середовища людина втрачає статус автономного суб'єкта, перетворюючись на об'єкт алгоритмічного управління. Її рішення дедалі частіше приймаються нею самою неусвідомлено під впливом систем рекомендацій, медіа-наративів, «розумних» підказок і Big Data. Такий стан речей ставить під сумнів кантіанську ідею автономії як основи морального вибору [41] та екзистенційну відповідальність людини за власне буття. У підсумку втрачається свобода дії, а отже й онтологічна гідність, адже людину дедалі частіше сприймають не як творця сенсів, а як користувача системи.

2) Порушення приватності та знецінення людської гідності, в основі якого масовий збір даних, цифровий слід, алгоритмічне спостереження порушують право на приватність, іноді перетворюючи людину на об'єкт для моніторингу та маніпуляцій. Людина більше не володіє своїми даними, а її цифрова тінь використовується без її згоди.

3) Етична нейтральність технологій, так як алгоритми, ШІ і цифрові рішення створюються без достатнього морального регулювання, що може призводити до дискримінації, упередженості або соціальної несправедливості. Технології самі по собі не мають етики, але вони впливають на етичні процеси суспільства.

4) Цифрова нерівність, в основі якої глибока прірва між тими, хто має доступ до цифрових технологій і освіти, і тими, хто залишається «за бортом» цифрового світу. Це підсилює соціальну нерівність і створює нові форми цифрового виключення.

5) Втрата автономії в умовах автоматизації, так як ШІ і цифрові асистенти часто приймають рішення замість людини у сфері праці, медицини, судочинства,

освіти тощо. Людина перестає бути центральним агентом дії, делегуючи надто багато функцій машинам.

б) Маніпуляція свідомістю, так як алгоритмічні системи в соцмережах підлаштовують контент під користувача, створюючи «інформаційні бульбашки», фільтраційні пастки і середовище дезінформації. Це веде до обмеження критичного мислення та втрати здатності до самостійного пізнання. Це загрожує деградацією інтелектуальної свободи людини [83, с. 62-81].

Цифровий гуманізм прагне гармонізувати розвиток технологій і людських цінностей. Однак для його реалізації необхідні нові етичні рамки, міждисциплінарні підходи, філософська критика техноцентризму та активна участь громадян у формуванні цифрової культури. Цифровий гуманізм ставить у центр уваги людину як носія гідності, свободи й відповідальності у світі, де домінують алгоритми, великі дані та автоматизовані рішення. Він вимагає переосмислення відносин між суб'єктом і технологією – не як протистояння, а як взаємодії, де технологія слугує продовженням людської етики, а не заміною людської автономії.

Із філософської точки зору важливо звернутися до ідей таких мислителів, як М. Гайдеггер [20], який попереджав про небезпеку техніки як спроби підпорядкувати природу і людину технічній логіці. Водночас філософія XXI століття закликає не до відмови від технологій, а до їхньої критичної інтеграції з урахуванням морального імперативу та колективної відповідальності.

Цифровий гуманізм також вимагає нового розуміння справедливості, прозорості та інклюзивності у цифровому просторі. Він орієнтований не лише на регуляцію ІІІ, а й на створення умов, за яких цифрова культура сприяє розвитку особистості, етичного мислення та демократичного співжиття. Отже, філософія цифрового гуманізму – це заклик до мислення у часи ІІІ, коли ключовим завданням стає не лише створення інновацій, а й забезпечення того, щоби ці інновації працювали в ім'я людини [153, с. 60-75].

Напрями оптимізації впливу ІКТ на формування людиноцентричної моделі управлінської культури в контексті цифрових змін:

1. Розширення ролі комунікації та зворотнього зв'язку, в контексті якої ІКТ створюють нові канали для відкритого діалогу між керівниками та працівниками, стимулюючи розвиток демократичного стилю управління. Цифрові платформи дозволяють швидше реагувати на потреби персоналу, зміцнювати довіру та забезпечувати прозорість прийняття рішень.

2. Персоналізація управлінських практик, в основі яких завдяки аналітиці даних та цифровим інструментам, можлива адаптація управлінських рішень до індивідуальних особливостей працівників. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту в управлінні та формуванню більш людського робочого середовища.

3. Децентралізація та гнучкість організаційних структур, в основі яких цифрові технології підтримують плоскіші, адаптивніші моделі управління. Це дозволяє людям брати участь у прийнятті рішень, підвищує рівень автономії та ініціативності, що є основою людиноцентричної культури.

4. Етика та цифрова компетентність керівників, націлена на те, що оптимізація можлива через навчання лідерів етичному використанню ІКТ: захисту персональних даних, уникненню цифрової дискримінації, забезпеченню рівного доступу до інформації.

5. Формування цифрової довіри, яка представляє стратегічно важливий напрям, в основі якого відкритість алгоритмів, пояснюваність рішень, справедливність у цифрових процесах, що підвищує рівень довіри до керівництва та технологій.

6. Інклюзія та різноманіття, так як ІКТ повинні сприяти рівному залученню всіх груп (гендер, вік, культура) в управлінські процеси, особливо в умовах дистанційної роботи та гібридних форматів.

Загалом людиноцентрична модель управлінської культури у контексті цифрових змін, детермінована ІКТ, не тільки змінює внутрішній зв'язок між технологіями та знаннями, а й відкриває нові шляхи для цифрового управління, промислової реконструкції та симбіозу цивілізацій. Ця модель підкреслює, що технологія існує не тільки як засіб виробництва, а й як внутрішня рушійна сила

когнітивної генерації та еволюції цивілізації, демонструючи стратегічний потенціал для створення різноманітної та інклюзивної цифрової екосистеми.

Із точки зору побудови парадигми взаємодії технологічних цивілізацій, ІКТ включає інновації у галузі технологій та етики, продемонструвала вплив на взаємодію між світовими цивілізаціями та реконструкцію систем знань. Вплив ІКТ досяг цифрової інтеграції та взаємного спілкування різних цивілізацій, створивши крос-культурне обчислювальне середовище. Модель «локалізованих інновацій» ІКТ наголошує, що технології мають повною мірою поважати та вибирати місцеву культуру, мову та історичні традиції у процесі міжрегіонального поширення.

У добу цифрових технологій людство опинилося на роздоріжжі між технократичною ефективністю та гуманістичним змістом буття. Технологічний детермінізм і автоматизація поступово змінюють онтологічний статус людини, ставлячи під сумнів її автономію, свободу волі та суб'єктність. Водночас знеособлення, втрата емпатії й редукція міжособистісних стосунків до інформаційного обміну свідчать про глибоку духовну кризу цифрової цивілізації.

Філософія в цьому контексті виконує не лише аналітичну, а й екзистенційну функцію: вона звертає увагу на потребу переосмислення цінностей, повернення до діалогу, тілесності, відповідальності та автентичності. Концепція цифрового гуманізму пропонує альтернативний шлях – інтеграцію технологій у життя людини не всупереч, а на користь людській гідності, свободі, творчості та моральній рефлексії. Цифрове майбутнє не повинне знеособлювати людину – навпаки, воно має стати простором для нового розкриття її екзистенціалу [154, с. 60-75].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у XXI ст. виступають не лише технічним інструментом модернізації управлінських процесів, а й чинником радикальної трансформації управлінської культури в бік людиноцентричності. У цифрову епоху, що супроводжується динамічними змінами, зростає потреба в моделі управління, де ключова увага приділяється не

системам, а людині як автономному суб'єкту, що приймає рішення, мислить, відчуває, взаємодіє і цінує. ІКТ забезпечують нові формати комунікації, прозорості, залученості й мобільності, відкриваючи простір для горизонтальних управлінських структур, участі працівників у прийнятті рішень, розвитку індивідуальних ініціатив. Однак справжнє формування людиноцентричної управлінської культури потребує не лише технологічних змін, а й філософського переосмислення ролі особистості в організаційній екосистемі – як джерела смислу, а не лише ресурсу. Війна в Україні значною мірою прискорила цей зсув. У ситуації тотальної нестабільності, кризи безпеки й емоційного тиску технологічна ефективність втратила самодостатній статус. Натомість на перший план вийшли емпатія, етичне лідерство, психологічна підтримка, гнучкість і довіра. Управління в умовах війни – не лише виконання функцій, а й турбота, координація смислів і відповідальність за гідність іншого. ІКТ, у цьому сенсі, виконали роль інфраструктури виживання, забезпечуючи дистанційне управління, підтримку командного зв'язку, психологічну стабільність через цифрові канали. Людиноцентрична управлінська культура в умовах війни виявляється не як абстрактна ідея, а як екзистенційна необхідність. Саме вона забезпечує згуртованість колективів, швидке прийняття рішень у кризі, довіру між керівником і співробітниками. ІКТ при цьому слугують не заміниками людського зв'язку, а його медіаторами, каналами підтримки й співучасті. Отже, цифрові зміни, посилені досвідом війни, сприяють формуванню нового типу управлінської культури етичного, смислового та персоналізованого лідерства, де в центрі не алгоритм, а людина, не контроль, а співвідповідальність [156, с. 68].

Висновки до третього розділу

1. Проаналізовано вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності та доведено, що експоненційний розвиток ІКТ призвів до радикальної трансформації

управлінської культури підприємств. Цифрова доба змінює не лише інструменти, а й логіку управління: зростає роль динамічності, адаптивності та цифрової грамотності. Традиційна вертикальна модель управління поступається місцем горизонтальним мережам, в яких рішення приймаються на основі даних, колективної аналітики та відкритого зворотнього зв'язку. Управлінська культура стає інтерактивною, гнучкою, а самі підприємства – цифрово-вмотивованими екосистемами. Експоненційний розвиток ІКТ спричинив глибоку трансформацію управлінської культури підприємств. Інформаційно-комунікаційні технології стрімко трансформують класичну модель управління, змінюючи її ціннісну, організаційну та комунікативну структуру. В умовах цифрової революції підприємства переходять від жорсткої ієрархії до гнучких, адаптивних структур, де цінується не лише результат, а й процес прийняття рішень, відкритість і залученість працівників. Ця трансформація передбачає перехід від управління як контролю до управління як партнерства, у якому керівник діє радше як фасилітатор, коуч і стратег. Управлінська культура набуває рис відкритої цифрової екосистеми, у якій знання, довіра та комунікація стають ключовими чинниками ефективності

2. Виявлено екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження. Умови цифрової турбулентності та інформаційного перенавантаження стимулюють екзистенційне оновлення управлінця як суб'єкта. Перед обличчям невизначеності, технічного тиску та постійного потоку інформації керівник змушений переосмислити свою роль не як адміністратора, а як лідера-мислителя. Людиноцентризм у цьому контексті означає повернення до етичних основ управління – довіри, співпереживання, моральної відповідальності. Суб'єкт управління стає не лише провідником змін, а й гарантом гуманного ставлення до працівників у цифровому середовищі. В умовах надмірного інформаційного тиску, швидкозмінного середовища та постійної невизначеності, виникає потреба у новому типі управлінця – не лише технічно підготовленого, а й глибоко свідомого, етично вмотивованого та рефлексивного. Управлінець у

цифрову епоху має критично осмислювати технологічні можливості, зберігаючи водночас людську гідність як орієнтир. Це означає повернення до екзистенційних засад лідерства: автентичності, відповідальності, співчуття й здатності приймати рішення в умовах моральної невизначеності. Звідси, Суб'єкт управління стає центральною фігурою у збереженні гуманістичних принципів на тлі цифрової автоматизації.

3. Обґрунтовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) є ключовим чинником формування людиноцентричної управлінської культури. У цифровому середовищі саме ІКТ дозволяють реалізувати ідеї відкритості, участі, прозорості та поваги до особистості. Вони трансформують комунікаційні канали, формати прийняття рішень і структуру взаємодії у колективах. Коли технології служать не лише продуктивності, а й розвитку особистості, виникає нова якість управлінської культури, заснована на співтворенні, а не контролі. Це відкриває шлях до стійких, етичних та інклюзивних форм організації праці. Інформаційно-комунікаційні технології не лише підвищують ефективність, а й відкривають нові можливості для формування управлінської культури, у центрі якої – людина, її потреби, досвід та потенціал. Завдяки ІКТ можлива реалізація принципів відкритості, прозорості, зворотнього зв'язку, гнучкості та співучасті, що підвищує рівень довіри. ІКТ постають не як заміники людини, а як середовище для розкриття її цінності у професійній спільноті.

Людиноцентрична (гуманістична) модель інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є виразом сучасного філософського підходу, який розглядає людину як центральну цінність і мету технологічного розвитку. У фокусі цієї моделі – не лише ефективність і функціональність цифрових систем, а насамперед гідність, свобода, потреби та цілісне благополуччя особистості. У межах гуманістичної парадигми ІКТ виступають не як самодостатні механізми чи інструменти влади, а як засоби підтримки і розвитку людського потенціалу. Вони мають сприяти самореалізації, пізнанню, творчості, інклюзії та

гармонійному співіснуванню в цифровому світі. Етичність, прозорість, відповідальність і турбота про людину стають ключовими критеріями розробки та впровадження новітніх технологій. Це означає відмову від техноцентризму, в якому технології самі диктують правила гри, і перехід до філософії, де головним мірилом успіху є користь для особистості та суспільства. Тож, людиноцентрична модель ІКТ стає не лише технічним, а й гуманітарним проектом, що формує новий тип взаємодії людини з цифровою реальністю – взаємодії, заснованої на взаємній повазі, розумінні та моральній відповідальності.

Ключові принципи людиноцентричної (гуманістичної) моделі:

- 1) людиноцентризм, в основі якого визнання людини найвищою цінністю в управлінні, включення її потреб, прав і гідності в центр управлінських процесів;
- 2) цифрова етика, націлена на дотримання принципів прозорості, конфіденційності, безпеки та справедливості у цифровому середовищі;
- 3) смислова орієнтація, в основі якої переосмислення ролі керівника як лідера, який транслює сенси, цінності та візію організації;
- 4) цифрова компетентність, що включає поєднання управлінської та цифрової грамотності, розвиток soft skills, як-от емоційний інтелект, комунікація та адаптивність;
- 5) гуманістичне лідерство, націлене на керівництво через служіння, емпатію та довіру;
- 6) структурні компоненти моделі – антропоцентризм, постгуманізм, екзистенціалізм у цифрову епоху, довіра, відповідальність, свобода, гідність, розвиток особистості, формування цифрової культури діалогу, взаємоповаги та співпраці. Людиноцентрична модель управлінської культури - це стратегія трансформації організацій у цифрову епоху, де головна мета не лише ефективність, а й гідність, розвиток і благополуччя людини. Така модель здатна не лише адаптуватися до цифрових змін, а формувати нову парадигму управління, де технології працюють на благо людини, а не навпаки.

ВИСНОВКИ

1. *Здійснено аналіз генези соціально-філософських досліджень феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).* Починаючи з другої половини ХХ століття, стрімкий розвиток інформаційних технологій став об'єктом поглибленого філософського осмислення. Перші підходи до критичного аналізу технологій з'являються в рамках філософії техніки (М. Гайдеггер), де вже вбачалося, що техніка – це не знаряддя, а спосіб буттєвого розкриття світу, що впливає на саму структуру людської присутності у світі (Dasein). У подальшому осмислення ІКТ розвивається крізь призму постструктуралізму і постмодернізму (Ж. Бодріяр, Ж. Дерріда, М. Фуко), де підкреслюється деструкція традиційних опозицій – реальне/віртуальне, істина/маніпуляція, автор/текст. Ж. Бодріяр вводить концепт симулякра як основи сучасної інформаційної культури, в якій знаки перестають мати референти, а сама реальність стає «гіперреальністю». Ж. Дерріда аналізує функціонування тексту і смислу в умовах розриву з метафізичною присутністю суб'єкта, що стає особливо актуальним в епоху цифрової деконструкції. У ХХІ столітті оформлюється філософія інформаційного суспільства (М. Кастельс), у межах якої ІКТ розглядаються як фундаментальна структура нової соціальності, комунікативного буття та глобальної мережевої взаємодії. Цей напрям акцентує увагу на зміні самої онтології реальності, де інформація набуває статусу не лише об'єкта, а конститутивного принципу суспільного порядку. Соціально-філософська традиція осмислення ІКТ проходить шлях від класичних екзистенційно-онтологічних підходів до складних постнекласичних моделей, у яких цифрове розглядається як новий тип буття, що водночас породжує нові форми влади, суб'єктності та комунікації.

2. *Розглянуто поняттєво-категоріальний апарат соціально-філософського аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).* Філософський аналіз ІКТ потребує точного та структурованого поняттєво-категоріального апарату, який дозволяє інтерпретувати феномен не лише з

позицій прикладної ефективності, а як онтологічну і аксіологічну матрицю цифрової цивілізації. До базових категорій цього апарату належать: інформація – не лише сукупність даних, а структурований смисл, здатний впливати на буття суб'єкта і реальність як таку (у відповідності до Н. Вінером, Л. Флоріді); інформатизація – процес системної трансформації суспільства, у якому інформаційні потоки визначають ритм і форму економічних, політичних і культурних відносин; інформаційне суспільство – концепт, що позначає соціальну формацію, в якій виробництво, обробка й розповсюдження інформації стають головними чинниками соціально-економічного розвитку, домінування знань і цифрових мереж; інформаціональне суспільство – термін, що має глибше філософсько-культурологічне навантаження і означає суспільство, в якому інформація інституалізується як смислова й антропологічна основа світосприйняття, структурно змінюючи категорії істини, реальності, часу та простору. Ці поняття відбивають онтологічну зміну парадигми від матеріального до інформаційного, від фізичного середовища до віртуального простору, від лінійного мислення до мережевої логіки. Саме тому ІКТ в соціально-філософському аналізі трактуються як багаторівнева система, яка не лише функціонує, а й формує: буття, свідомість, мову, соціальні ролі. Поняттєво-категоріальний апарат має міждисциплінарний характер, поєднуючи ресурси філософії (онтологія, гносеологія, антропологія), соціології (структури впливу, контролю, влади), культурології (смыслотворення, міфологія цифрової культури) та інформатики (технологічна архітектоніка, алгоритмізація знань). У результаті аналізу простежується становлення інформаційної філософії – нового напрямку що досліджує природу, структуру, сутність та роль інформації як універсального принципу реальності. Інформаційна філософія слугує світоглядною основою осмислення цифрових процесів, пропонуючи гуманістичний вектор переосмислення ролі ІКТ як виклику в епоху інформаційного перенасичення і фрагментації істини.

3. Визначено методологічні підходи до аналізу феномена інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Аналіз феномена інформаційно-

комунікаційних технологій (ІКТ) у соціально-філософському вимірі потребує застосування комплексної методологічної системи, яка поєднує класичні філософські традиції з новітніми теоретичними підходами. ІКТ більше не сприймаються як суто технічні інструменти, вони конституують нову онтологію людського буття, трансформують структури спілкування, ідентичності, влади та знання. У цьому контексті методи та підходи не лише відображають глибину філософського осмислення ІКТ, а й формують методологічну платформу для критичної оцінки цифрової цивілізації.

Ключові філософські підходи:

1) Феноменологічний підхід (Е. Гуссерль) зосереджений на аналізі досвіду індивіда у взаємодії з цифровим середовищем.

2) Критична теорія (Ю. Габермас, М. Фуко), яка акцентує на владоцентричних та ідеологічних аспектах функціонування ІКТ. Розкриваються механізми цифрового контролю, нормалізації поведінки, маніпуляції свідомістю через алгоритмізовані практики та «невидиму владу» цифрових платформ.

3) Кібернетично-системний підхід (Н. Вінер, Н. Луман). які трактують суспільство як саморегулятивну інформаційну систему, в якій обмін сигналами та управління інформаційними потоками набувають статусу ключових механізмів організації соціального життя.

4) Постгуманізм / трансгуманізм (Р. Курцвейл), ідеї яких фокусуються на зсуві меж людського буття внаслідок глибокої технологічної інтеграції. ІКТ стають середовищем народження постлюдини, нових форм тілесності, свідомості, моральності.

5) Системний підхід дозволяє розглядати ІКТ як складовий елемент глобальної техносоціальної екосистеми, де взаємодіють соціальні, економічні, культурні та технологічні чинники.

6) Культурно-антропологічний підхід виявляє трансформації людської ідентичності, способів комунікації, поведінкових моделей у цифровому середовищі.

7) Постгерменевтичний та герменевтичний підходи трактують цифрові явища як тексти культури, які потребують інтерпретації з урахуванням прихованих смислів, дискурсивних стратегій та ідеологічних структур.

8) Аксіологічний підхід дозволяє оцінити вплив ІКТ не лише з позиції ефективності, а крізь призму ціннісних змін – моралі, свободи, відповідальності, духовного виміру технологічного поступу.

9) Діалектичний метод у контексті осмислення технологічної доби, ІКТ та технократизму дозволяє не лише фіксувати протиріччя між людиною і технологією, природою і техносферою, але й розглядати ці протилежності як рушійні сили розвитку.

Методи та підходи філософського аналізу ІКТ формують методологічну основу, що дозволяє осмислювати інформаційні технології не як нейтральні засоби, а як чинники антропологічної, аксіологічної та онтологічної трансформації сучасної цивілізації.

4. *Досліджено інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як рушійну силу соціокультурної динаміки сучасного суспільства.* У цифрову епоху ІКТ трансформують не лише технологічні процеси, а й змінюють фундаментальні засади буття, знання та культури. Вони сприяють формуванню нових моделей культури, серед яких – цифрові міфи, гейміфікація повсякденного життя, віртуальні спільноти, цифрові аватари і нові форми репрезентації ідентичності. ІКТ створюють нові можливості для обміну інформацією, міжкультурного діалогу та глобальної взаємодії через інтернет-платформи, соціальні мережі, блоги, подкасти, стріми та інші цифрові інструменти. Вони відкривають нові горизонти для самореалізації людини, розвитку її творчого потенціалу, рефлексивності, здатності до критичного мислення, розширюють можливості участі в суспільному житті. Особливо ця трансформаційна роль ІКТ виявляється в умовах війни в Україні, де цифрові технології стали не лише інструментом інформаційного опору, а платформою для консолідації громадянського суспільства, міжнародної підтримки, культурної ідентичності та збереження національної пам'яті. У соціальних мережах, на цифрових картах, в онлайн-

архівах та цифровому мистецтві триває боротьба не лише за території, а й за смисли, ідентичності, правду. Сучасна філософія цифрової культури акцентує, що ІКТ це не лише інструментальні засоби, а антропотехнічні практики, які впливають на спосіб існування людини у світі, формують нову онтологію соціального буття. У цьому контексті ІКТ це не лише технології інформації, а технології культури, здатні визначати шляхи переходу людства до більш сталого та відповідального світу.

5. *Розкрито цифрові комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на трансформацію форм спілкування та соціальних взаємин.* Спілкування стає гібридним, поєднуючи особисте і цифрове, формальне й неформальне. Це впливає на формування нових соціальних норм, типів лідерства і навіть політичної активності. Цифрові комунікаційні зрушення, зумовлені розвитком соціальних мереж, стали однією з найвизначніших трансформацій у сфері спілкування та соціальних взаємин у сучасному світі. Соціальні платформи, такі як Facebook, Instagram, Twitter (X), TikTok, Telegram та інші, радикально змінили не лише способи передавання інформації, а й саму природу міжособистісної комунікації, структуру соціального простору, динаміку взаємодії між людьми та механізми формування спільнот. Соціальні мережі сприяють виникненню нових типів зв'язків – слабких, поверхневих, але надзвичайно численних. Проте водночас зростає влада алгоритмів і цифрових платформ, які скеровують інформаційні потоки, формують інформаційні бульбашки, посилюють поляризацію думок та створюють умови для маніпулятивних стратегій впливу. Особливо загострились ці процеси в умовах війни в Україні, де соціальні мережі стали не лише інструментом комунікації, а ареною інформаційного спротиву, мобілізації, міжнародної солідарності та фіксації злочинів. Цифрові платформи трансформувалися у середовище оперативного реагування, колективного співпереживання й формування національної суб'єктності. У війні за фізичний простір відбувається також війна за смисли у медійному, символічному, цифровому вимірах.

6. З'ясовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на ключові сфери життєдіяльності людини – від медицини та охорони здоров'я до транспорту, енергетики і туризму. ІКТ постають не лише інструментами автоматизації чи оптимізації, а системними чинниками трансформації самої природи взаємодії між людиною, технологією та середовищем, формуючи нову реальність цифрового буття.

Ключові вектори впливу ІКТ:

1) Медицина – телемедицина, ШІ у діагностиці, цифрові медичні платформи, мобільні застосунки для моніторингу здоров'я.

2) Транспорт – смарт-логістика, автопілоти, GPS-навігація, інтелектуальні системи управління трафіком, концепція «розумного міста».

3) Енергетика – технології smart grid, цифровий моніторинг, автоматизація розподілу ресурсів, інтеграція відновлюваних джерел. Це забезпечує сталий розвиток та енергоефективність.

4) Туризм – віртуальні тури, онлайн-бронювання, цифрова ідентифікація, персоналізовані гіді. Туризм стає доступнішим, безпечнішим і орієнтованим на унікальний досвід користувача.

ІКТ не лише супроводжують життєдіяльність людини, а визначають її нові форми, якість і горизонти самореалізації, створюючи основу для розвитку цифрового гуманізму та екосистеми сталого майбутнього. Особливе значення ІКТ набули в умовах війни в Україні, де їхній вплив досяг критично-екзистенційного виміру.

Завдяки цифровим технологіям забезпечується безперервність медичного обслуговування в зоні бойових дій через телемедицину та мобільні медичні платформи; оперативне управління транспортом та логістикою гуманітарної допомоги; збереження енергетичної стабільності через віддалений моніторинг систем. У сфері управління – цифрові сервіси для переміщених осіб, електронне урядування, антикризова комунікація з громадянами. Крім того, цифровий туризм і культурна спадщина набули нового сенсу як спосіб збереження

національної ідентичності, віртуальної присутності у втрачених просторах, зокрема на окупованих територіях.

Тож, в умовах війни ІКТ стали не лише інструментами ефективності, а технологіями виживання, солідарності, етики та надії. Цифрові технології виявилися здатними не лише змінити спосіб життя, а й підтримати людяність у кризових умовах, створюючи передумови для відновлення й подальшого сталого розвитку в післявоєнному світі.

7. Проаналізовано вплив експоненційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію управлінської культури підприємств у цифрову епоху та цифрової складності. У сучасну епоху цифрової трансформації експоненційний розвиток ІКТ справляє глибокий, системний вплив на всі рівні управлінської культури. Ці технології змінюють не лише інструментарій, а й філософію управління, що розгортаються від способів комунікації та прийняття рішень до стилів лідерства, цінностей взаємодії та стратегічних орієнтирів. Підприємства опиняються в умовах цифрової складності – багатовимірною, нестабільною, турбулентною середовищем, де класичні управлінські парадигми втрачають свою ефективність. На зміну жорстко структурованим ієрархіям приходять гнучкі, горизонтальні, мережеві моделі, що базуються на відкритості, міжфункціональній співпраці, інтеграції інновацій, швидкості та здатності до самоорганізації. В таких умовах формується цифрово-орієнтована управлінська культура, де критично важливими є цифрова грамотність, культура роботи з даними (data-driven culture), інтеграція інструментів ІІІ, автоматизації, міждисциплінарна взаємодія та інтелектуальна гнучкість. Особливо актуальною ця трансформація стала в умовах повномасштабної війни в Україні, яка загострила потребу в управлінських рішеннях нового типу – мобільних, морально обґрунтованих, орієнтованих на кризостійкість і виживання. Підприємства вимушені діяти в умовах високої непередбачуваності, ризиків і втрат. Завдяки цифровим технологіям український бізнес зберігає безперервність діяльності, комунікацію зі споживачами та партнерами, підтримує моральний дух команд. Війна прискорила процеси

цифровізації, але водночас загостила питання етики, відповідальності, сенсу лідерства у цифровому світі. Доведено, що цифрові технології не тільки оптимізують управління, а вимагають глибокого переосмислення управлінської ідентичності, керівник стає не лише технічним координатором, а носієм ціннісної, моральної та культурної відповідальності.

8. *Виявлено екзистенційне відновлення суб'єкта управління в умовах цифрової турбулентності та інформаційного перевантаження.* У добу експоненційного зростання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) керівник стикається не лише з потребою технічної адаптації, а й з викликом збереження внутрішньої цілісності у середовищі надлишкової інформації, цифрового шуму, фрагментованої уваги. Керівник ХХІ століття має навчитися бути не лише технічно компетентним, а й екзистенційно стійким, здатним ухвалювати рішення в умовах хаосу, зберігати фокус і водночас людяність. У сучасну епоху цифрової трансформації ІКТ справляють глибокий, системний вплив на всі рівні управлінської культури підприємств. Вони змінюють філософію управлінської діяльності – способи комунікації, стилі лідерства, цінності організаційної взаємодії, підходи до прийняття рішень, стратегічного мислення. На зміну ієрархічним структурам приходять гнучкі, мережеві, горизонтальні моделі управління, засновані на адаптивності, відкритості, швидкості реагування, міждисциплінарності. Особливої гостроти ці процеси набули в умовах війни в Україні, де керівники вимушені діяти в стані перманентної кризи, невизначеності та інформаційного тиску. Лідер в умовах війни має не лише організовувати виробничі й управлінські процеси, а й підтримувати дух команди, формувати наратив надії, бути точкою стійкості для інших. Цифрові технології не лише оптимізують управління, вони вимагають глибокого оновлення управлінської ідентичності, переосмислення цінностей, етики, меж впливу й відповідальності. Філософія управління в цифрову епоху дедалі більше набуває екзистенційного характеру, так як управлінець має не лише приймати рішення, а й переосмислювати свою роль у світі, який стрімко змінюється. Експоненційне зростання ІКТ стає детонатором культурної

еволюції управління, де інновації, людиноцентризм, моральна чутливість і філософія постійного навчання формують нову парадигму виживання й розвитку як окремої організації, так і суспільства.

9. *Обґрунтовано вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на формування людиноцентричної моделі управлінської культури у контексті цифрових змін.* У цифрову епоху, де алгоритми й штучний інтелект дедалі глибше інтегруються в управлінські процеси, саме людина, її гідність, свобода й благополуччя мають залишатися в центрі управлінської парадигми. Цифрові технології виступають не лише інструментом ефективності, а й середовищем розкриття потенціалу людини – її творчості, відповідальності, етичного вибору. Людиноцентризм у цифровому управлінні – це нова філософія дії, синтез етики, гнучкості та технологічної інновації. Його основою виступають: знання, інновації, штучний інтелект як інтелектуальна база; децентралізація, гнучкі мережі, цифрові спільноти як соціальна структура; плюралізм, віртуальна реальність, етика технологій як культурна рамка. Перехід до цієї моделі супроводжується зростанням значущості етики, цифрових прав, прозорості та соціальної відповідальності. Особливо виразно гуманітарний потенціал людиноцентричних ІКТ виявляється в умовах війни в Україні, яка загострила фундаментальні філософські питання: що означає бути людиною в умовах цифрової загрози, інформаційної війни, технологічного контролю. Саме в часи війни та кризи технології виявляють свою справжню моральну сутність: або як інструмент домінування й маніпуляції, або як засіб збереження людяності, солідарності й гідності. Війна змусила переосмислити цінності цифрового світу, а саме необхідність турботи про людину як найвищу цінність, повагу до її цифрової автономії, безпеки, інформаційної гідності. ІКТ стають засобом порятунку, підтримки морального духу та збереження національної єдності. Водночас вони можуть бути зброєю дезінформації, кібертерору й цифрового насильства, що посилює потребу в етичному фільтрі технологій. Людиноцентрична модель ІКТ перестає бути суто технічним концептом, вона стає гуманітарним проєктом, що формує нову антропологію цифрової епохи, де

взаємодія людини з технологіями базується на взаємній повазі, розумінні та моральній відповідальності. Ця модель здатна не просто забезпечити ефективність, а відкрити шлях до нової парадигми управління, де технології служать людині, тому вона стає духовною опорою суспільства в епоху війни, втрат, відновлення й надії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Халілі Д. Що далі? Все, що наука знає про наше майбутнє / пер. з англ. М. Климчука. Київ : Кі Фонд Медіа, 2018. 248 с.
2. Андрущенко В.П. У пошуках свободи: історіософія української культури від найдавніших часів до наших днів: наукова публіцистика: книга для читання / наук. ред. Михайло Журба. Київ : Вид-во Людмила, 2023. 735 с.
3. Андрущенко В.П. Просвітницька одісея розуму. Київ : Знання України, 2025. 524 с.
4. Батлер-Боудон Т. 50 видатних творів. Філософія / пер. з англ. Н. Лавської. Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2019. 456 с.
5. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства / пер. з англ. *Сучасна зарубіжна соціальна філософія : хрестоматія* / упоряд. В. Лях. Київ: Либідь, 1996. С. 194-250.
6. Бистрицький Є., Зимовець Р., Пролєєв С. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ : Дух і Літера, 2020. 416 с.
7. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з франц. В. Ховхун. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
8. Бостром Н. Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин / пер з англ. Ящук Антон, Ящук Антоніна. Київ : Наш формат, 2020. 408 с.
9. Браян К., Гріффітс Т. Життя за алгоритмами. Як робити раціональний вибір / пер. з англ. Дика К. Київ : Наш формат, 2020. 376 с.
10. Бріньолфссон Е., Макафі Е. Друга епоха машин: робота, прогрес та процвітання в часи надзвичайних технологій. Київ : FUND, 2016. 236 с.
11. Бутченко Т., Сорокіна О. Актуалізація філософських засад інформаційної свідомості як виклик сучасності. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 18 (95). Р. 24-31.
12. Ванг Дечонг, Дольська О.О. Цифрова культура: особливості та її основні характеристики. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2023.

№ 41. С. 15-21.

13. Вей Сунь, Дольська О.О. Про інтелектуальні зрушення в історії людства(мислення для інформаційного простору). *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Харків : НТУ «ХПІ», 2023. № 2. С. 30-38.

14. Воронкова В., Нікітенко В. Проблема трансформації людини у концепції трансгуманізму: методологія цифрової антропології. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2023. Вип. 16 (93). Р. 9-17.

15. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Мар'єнко В.Ю. Становлення і розвиток цифрового менеджменту на підприємстві. *Science and society: trends of interaction : collective monograph* / compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 49-67.

16. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Перспективи і наслідки впливу цифровізації на сучасне суспільство. *Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 17 квіт. 2025 р.) / відп. ред. А. Кравченко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2025. С. 318-322.

17. Воронкова В.Г. Мовна ідентичність в сучасному комунікативному середовищі: виклики і перспективи цифрового розвитку. *Scientific explorations and practical achievements of the period of global challenges : collective monograph* / compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. С. 156-170.

18. Гадамер Г.-Г. Істина і метод : у 2 т. / пер. з нім. Олександр Мокровольський. Київ : Юніверс, 2000. Т. 1: Основи філософської герменевтики. 464 с.

19. Габермас Ю. Залучення іншого : студії з політичної теорії / пер. з нім.: А. Дахній. Львів : Астролябія, 2005. 416 с.

20. Гайдеггер М. Дорогою до мови. Львів : Літопис. 2007. 232 с.

21. Гайдеггер М. Питання про техніку. *Гайдеггер М. Час і буття*. Київ : Основи, 2003. С. 239-273.
22. Глазунов В., Краснокутський О., Масюк О. Модель глобального управління: соціально-філософський аналіз. *Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 18 (95). Р. 32-41.
23. Гріффітс К., Кості М. Посібник із креативного мислення. Ваш покроковий помічник для вирішення проблем у бізнесі / пер. з англ. У. Курганової. Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2020. 288 с.
24. Гупта С. Цифрова стратегія. Посібник із переосмислення бізнесу / пер. з англ. І. Ковалишеної. Київ : Вид-во КМ-БУКС, 2020. 320 с.
25. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Сучасна людина: інформаційні аспекти антропосоціогенезу. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2024. № 2 (61). С. 6-26.
26. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Віртуальність у соціальному середовищі: просторовий модус. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2021. № 1 (48). С. 34-50.
27. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства : від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. № 1 (40). С. 9-20.
28. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Сучасна війна : трансформація сенсу в епоху інформаційних технологій. *Інформація і право*. 2022. № 4 (43). С. 9-22.
29. Декарт Р. Метафізичні твори. Київ : Фоліо, 2023. 224 с.
30. Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права : світоглядні й загальнотеоретичні засади : монографія. Харків : Майдан, 2013. 360 с.
31. Дзьобань О.П., Кальницький Е.А. Зародження концептуальних підходів до розуміння сутності і специфіки інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава*

Мудрого». Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. : А.П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2013. Вип. 5 (19). С. 3-15.

32. Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Інформаційне суспільство як новий спосіб соціальної взаємодії. *Правова інформатика*. 2014. № 1 (41). С. 3-11.

33. Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Соціокультурний простір інформаційного суспільства як середовище буття сучасної людини. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого*». Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. : А.П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2014. № 2 (21). С. 12-21.

34. Дзьобань О., Соснін О. Інформаційне суспільство як мережево-комунікативний простір управління. *Віче*. 2015. № 10. С. 7-13.

35. Дзьобань О.П., Данильян О.Г. Трансформації цінностей в інформаційному суспільстві: багатовимірність та різнопорядковість. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2020. № 3 (46). С. 28-43.

36. Дзьобань О.П. Цифрова людина як філософська проблема. *Інформація і право*. 2021. № 2 (37). С. 9-21.

37. Діамандіс П., Котлер С. Майбутнє ближче, ніж здається. Як технології змінюють бізнес, промисловість і наше життя / пер. з англ. Дмитро Кожедуб. Київ : Лабораторія 2021. 320 с.

38. Дольська О.О., Міщенко В.І. Технологічна сингулярність як закінчення історії homo sapiens: чи можливо запобігти? *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2024. № 2. С. 25-33.

39. Дубов Д.В., Ожеван М.А. Широкосмуговий доступ до мережі Інтернет як важлива передумова інноваційного розвитку України: аналіт. доповідь. Київ : НІСМД, 2013. 108 с.

40. Єрмоленко А.М. Дискурс. Комунікація. Моральність. Київ : Наукова думка, 2021. 438 с.

41. Кант І. Критика чистого розуму / пр. з нім. та приміт. І. Бурковського. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.
42. Кастельс М. Інтернет і Галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Київ : ТОВ Ваклер, 2007. 304 с.
43. Кевін К. Невідворотне. 12 технологій, що формують наше майбутнє / пер. з англ. Наталія Валевська. Київ : Наш формат, 2018. 304 с.
44. Кивлюк О.П., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Інтеграція віртуальної реальності та освіти в контексті креативності та сучасних тенденції цифрового розвитку *Creative approaches in modern scientific and practical activities : collective monograph* / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 47-63.
45. Кивлюк О.П., Воронкова В.Г. Філософська рефлексія інформаційної безпеки у цифровому середовищі: проблеми, ризики, правове забезпечення. *Innovative resources of modern science : collective monograph* / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2022. С. 160-172.
46. Кивлюк О.П., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Філософія комунікаційної парадигми постінформаційного суспільства: виклики і перспективи розвитку. *Contemporary ukrainian science: theoretical and practical achievements : collective monograph* / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. С. 138-154.
47. Козловець М.А. Технології штучного інтелекту та їх вплив на буттєвість людини. *Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica». Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 19 (96). С. 55-66.
48. Коломоєць Т., Верлос Н., Нікітенко В., Воронкова В. Цифрові права в умовах розвитку штучного інтелекту та глобалізації: виклики та можливості. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 19 (96). С. 207-217.

49. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні від 02 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#n8> (дата звернення : 19.05.2024).

50. Концепція Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text> (дата звернення : 20.05.2024).

51. О'Конор Д. Макдермотт І. Системне мислення. Пошук неординарних творчих рішень / пер. з англ. Надія Сисюк. Київ : Наш формат, 2018. 240 с.

52. Кочубей Н.В. Діджиталізація освіти : між свободою самовираження та небезпеками втрати себе. *Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи : монографія* / за ред. В.В. Любарець, Н.В. Бахмат. Київ : Міленіум, 2020. С. 30-36.

53. Крупа А., Мар'єнко В. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на цифрову трансформацію суспільства: соціально-філософський аналіз. *Educational discourse : collection of scientific papers*. Kyiv : LLC «Scientific Information Agency “Science-technologies-information”», 2025. Vol. 52 (1-2). С. 53-60.

54. Кук Т. CEO, що вивів Apple на новий рівень / пер. з англ. Євгенія Кузнєцова. Київ : Наш формат, 2019. 296 с.

55. Левінас Е. Між нами : дослідження. Думки про іншого / пер з фр. Київ : Дух і Літера; Задруга, 1999. 291 с.

56. Лі К.-Ф. Наддержави штучного інтелекту. Китай, Кремнієва долина і новий світовий лад / пер. з англ. Вячеслав Пунько. Київ : Форс Україна, 2020. 303 с.

57. Лепський М. Осмислення поняття «лідер» у диджиталізованому світі. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2025. Вип. 22 (99). С. 57-67.

58. Лепський М., Лепська Н. Етимологія «конфлікту» як пошук «справжнього імені»: «кореневий код», суттєві атрибуції та категоріальний ряд.

Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 18 (95). С. 42-51.

59. Lepskyi M., Masiuk O., Skvorets V., Kudinov I. Decision-making attractors in the conditions of war (the modern Russian-Ukrainian war example). *Revista Amazonia Investiga*. 2023. Вип. 12 (61). Р. 193-201.

60. Луман Н. Реальність мас-медіа / пер. з нім. за ред. Іванова В. та Мінакова М. Київ : ЦВП, 2010. 158 с.

61. Майкл М. 21 спосіб мислити креативно / пер. з англ. Т. Бойка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 400 с.

62. Макафі Е., Брінюлфссон Е. Машина, платформа, натовп. Як приборкати наше майбутнє / пер. з англ. Олександра Асташова. Київ : Наш формат, 2019. 336 с.

63. Макнамі Р. Зафейсбучені : як соціальна мережа штовхає світ до катастрофи / пер. з англ. І. Серебрякова та О. Макарова. Київ : Книглолав, 2021. 376 с.

64. Мар'єнко В. Напрями інформаційного забезпечення на підприємстві в умовах цифрової трансформації. *Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2021. Вип. 9 (86). С. 154-167.*

65. Мар'єнко В.Ю. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на розвиток суспільства, людини, техніки: соціально-філософський аналіз. *Освітній дискурс : збірник наукових праць*. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація», 2023. Вип. 47 (12). С. 61-72.

66. Мар'єнко В. Онтологія інформаційно-комунікаційних технологій як чинник впливу на людину і суспільство: модуси цифрової глобалізації. *Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2025. Вип. 22 (99). Р. 68-80.*

67. Мар'єнко В.Ю. Інформаційне забезпечення менеджменту в організаціях як складних системах в умовах цифровізації. *Modern scientific strategies of development: collective monograph / compiled by V. Shpak; Chairman of*

the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2022. Pp. 62-81.

68. Мар'єнко В.Ю., Воронкова В.Г. Вплив Інтернет та соціальних мереж на розширення можливостей самовираження та розвитку особистості. *Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 квітня 2024 р.) / відп. ред. А. Кравченко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 227-230.

69. Мар'єнко В.Ю. Епістемологічні виміри взаємодії людини та інформаційних технологій в умовах цифровізації: соціально-філософський аналіз. *Theory and Practice: Problems and Prospects: International Scientific-Practical Conference: Book of Abstracts* (14th–15th May, 2024). Virtual Conference. м. Запоріжжя, 2024. С. 60.

70. Мар'єнко В. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на цифрову трансформацію суспільства, людини, техніки : *збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024»*: у 5 т. (17-22 квітня 2024 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Т. 5. С. 387-388.

71. Мар'єнко В.Ю. Аксіологічна рефлексія інформаційної свідомості особистості за доби цифровізації: нові дослідницькі тенденції. *V Академічні Читання пам'яті професора Г.І. Волинка : філософія, наука та освіта: науково-практична конференція* (01 травня 2024 р.). / за ред. : Андрущенко В.П., Русакова С.С., Гончаренко К.С. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 60-64.

72. Мар'єнко В. Ю. Відновлення людини в контексті інформаційного перевантаження. VII Міжнародна науково-практична конференція «Perspectives of contemporary science: theory and practice» 19-21.08.2024 року. Львів, 2024. С.616-622.

73. Мар'єнко В. Ю. Комунікаційні зрушення соціальних мереж та їх вплив на зміни у способах спілкування в епоху інтернет-комунікації. *Сучасні аспекти модернізації науки : стан, проблеми, тенденції розвитку : матеріали XLVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції* (07 вересня 2024 р.). / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. Констанца (Румунія) : ВАДНД, 2024. С. 117-119.

74. Мар'єнко В. Ю. Цифрова антропологія як наука про вивчення людини цифрової ери. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць* (за матеріалами ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю від 16 травня 2024 р.) / за ред. А. Р. Кобетяка та ін. Житомир : Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2024. С. 146-148.

75. Мар'єнко В. Ю. Аксіологічна рефлексія впливу ІКТ на людське буття. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (17 квітня 2024 р.). Київ : ТОВ «Твори», 2024. С. 58-61.

76. Мар'єнко В. Ю. Онтологія комунікативного вибору особистості в умовах постінформаційного суспільства. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (17 квітня 2024 р.). Київ: ТОВ «Твори», 2024. С. 125-127.

77. Мар'єнко В. Ю. Вплив цифровізації на розвиток організацій медичних установ. Теоретико-методологічні аспекти філософії медицини як інтелектуально-наукового проекту ХХІ ст. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції* (28-29 лютого 2024 р.). Запоріжжя : ЗДМФУ, 2024. С. 299-301.

78. Мар'єнко В. Ю., Воронкова В. Г. Вплив ІІІ на людину, суспільство, економіку: соціально-філософські, управлінські та екологічні аспекти. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»* (16-18 жовтня 2024 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 269-273.

79. Мар'єнко В.Ю. Філософія впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на людину. *Формування концепції цифрової трансформації*

освіти та соціально-відповідального цифрового громадянина у контексті європейського досвіду : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 2024 р.) / ред.-упорядник: д. філософ. н., проф. В.Г. Воронкова. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 243-249.

80. Мар'єнко В. Напрями інформаційного забезпечення на підприємстві в умовах цифрової трансформації. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2021. № 9 (86). Р. 154-167.

81. Мар'єнко В. Ю., Воронкова В. Г. Цифровізація економіки як умова досягнення успіхів найдинамічнішого регіону світу. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2022»* : у 5 т. / Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2022. Т.5. 262 Запоріжжя: ЗНУ, 2022. С.64-65.

82. Мар'єнко В. Ю. Розвиток технологій інформаційного забезпечення у менеджменті в умовах цифровізації. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-теоретичної конференції "Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення"* 19 травня 2022р. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. С.102-104

83. Мар'єнко В. Ю. Системний аналіз упровадження інформаційно-цифрового забезпечення на підприємстві в умовах глобалізації. *IV Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародної участі «Системний аналіз в управлінні: міжгалузеві дослідження»* 26-27 травня 2022 р. Київ: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 2022. С. 148-151.

84. Масюк О. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на цифровізацію суспільства в умовах російсько-української війни. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 21 (98). С. 55-62.

85. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Межі зростання. 30 років потому / за наук. ред. Віктора Вовка. Київ : Пабулум, 2018. 464 с.

86. Метью Б. Метавсесвіт. Як він змінить нашу реальність / пер. з англ. Сергія Стеця. Київ : АРТБУКС, 2023. 512 с.

87. Мічіо К. Фізика майбутнього. Як наука вплине на долю людства і змінить наше повсякденне життя у ХХІ сторіччі. Львів : Літопис, 2017. 432 с.
88. Мічіо К. Майбутнє розуму. Наукові спроби досягнути, удосконалити і підсилити інтелект / пер. з англ. Анжела Кам'янець. Київ : Літопис, 2020. 420 с.
89. Ніктенко В., Воронкова В., Кивлюк О. Цифровий гуманізм як нова парадигма розвитку сучасних гуманітарних наук. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2025. Вип. 22 (99). Р. 81-90.
90. Нікітенко В., Воронкова В., Тупахіна О., Сорокіна О. Європейські практики цифрового гуманізму у контексті глобальних викликів. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishinghouse «Helvetica», 2024. Вип. 18 (95). С. 52-64.
91. Нікітенко В.О. Філософські засади комунікативних технологій у розвитку туристичного бізнесу в умовах інформаційного суспільства і глобалізації. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. Вип. 68. С. 89-97.
92. Нікітенко В.О., Нікітенко Е.К. Інформаційно-комунікативні технології у розвитку туристичного бізнесу: глобалізаційний контекст. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. Вип. 69. С. 130-135.
93. Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори. Київ : Основи, 1994. 420 с.
94. Олтрейд Д. Нове мислення. Від Айнштейна до штучного інтелекту : наука і технології, що змінили світ / пер. з англ. І. Возняка. Харків : Віват, 2021. 368 с.
95. О'Райлі Т. Хто знає, яким буде майбутнє / пер. з англ. Юлія Кузьменко. Київ : Наш формат, 2018. 448 с.
96. Пінкер С. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу. Київ : Наш формат, 2019. 560 с.
97. Поліщук О., Поліщук О. Освіта в умовах діджиталізації та глобалізації. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house

«Helvetica», 2024. Вип. 20 (97). Р. 186-192.

98. Поліщук О., Поліщук О., Дудченко В. Філософія штучного інтелекту в освітньому процесі. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporozhzhia : Publishing house «Helvetica», 2022. Вип. 13 (90). Р. 103-109.

99. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / пер. з англ. О. Коваленко. Київ : Основи, 1994. Т. 1: У полоні Платонових чарів. 444 с.

100. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення : 18.06.2024).

101. Пунченко О., Воронкова, В., Андрюкайтене Р. Інтелект як іпокрена креативної взаємодії науки та освіти. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 19 (96). С. 135-143.

102. Пунченко О., Воронкова В., Андрюкайтене Р. Інтелект як визначальний тренд розвитку людини та історичні етапи його раціональної реконструкції. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2023. Вип. 17 (94). С. 72-81.

103. Пунченко О. Концепт «геометрія» мислення пізнавального суб'єкта у структурі раціональності. *Humanities studies : cllection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2020. Вип. 6 (83). С. 39-55.

104. Рідлі М. Еволюція всього. Як виникають нові ідеї / пер з англ. М. Солдаткіної. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2019. 336 с.

105. Сартр Ж. Буття і ніщо / пер. з франц. В. Лях, П. Тарашук. Київ : Основи, 2001. 854 с.

106. Ситніченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії. Київ : Либідь, 1996. 176 с.

107. Свириденко Д.Б. Феномен віртуальної реальності в європейській філософії на межі ХХ-ХХІ ст. (історико-філософський аналіз) : дис. канд. філос. н. : 09.00.05. Дніпропетровський нац. ун-т., 2008. 190 с.

108. Скворець В. Відображення трансформації українського суспільства в

науковій свідомості. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2025. Вип. 22 (99). Р. 117-131.

109. Скіннер К. Людина цифрова. Четверта революція в історії людства, яка торкнеться кожного / пер. з англ. Г. Якубовська. Харків : Вид-во Ранок; Фабула, 2020, 272 с.

110. Слюсарь М. Мережева свідомість як новий формат соціальної свідомості. *Educational discourse : collection of scientific papers*. Kyiv : LLC «Scientific Information Agency “Science-technologies-information”», 2025. Vol. 52 (1-2). С. 68-76.

111. Сорокіна О. Впровадження штучного інтелекту (ШІ) в роботу організацій. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2025. Вип. 22 (99). Р. 132-138.

112. Сорокіна О. Вплив ШІ на трансформацію життя сучасної людини. *Humanities studies : collection of Scientific*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 21 (98). Р. 110-115.

113. Тегмарк М. Життя 3.0 : доба штучного інтелекту / пер. з англ. Зорина Корабліна. Київ : Наш формат, 2019. 432 с.

114. Утюж І., Коноваленко О. Екзистенційні смисли соціальної сингулярності. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica2», 2024. Вип. 20 (97). С. 131-139.

115. Утюж І., Коноваленко О. Сутність, атрибути та модуси соціальної сингулярності. *Humanities studies : collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 21 (98). С. 131-140.

116. Флорида Р. Homo creatives. Як новий клас завойовує світ / пер. з англ. М. Яковлев. Київ : Наш формат, 2018. 432 с.

117. Фрейре П. Формування критичної свідомості / пер. з англ. О. Дем'янчук. Київ : Юніверс, 2003. 176 с.

118. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку / пер. з англ. В. Дмитрука. Львів : Кальварія, 2005. 380 с.

119. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ

: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Т. Аквінського, 2018. 544 с.

120. Хейзл Кетрін Н. Як ми стали постлюдством. Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / пер. з англ. Є.Т. Марічева. Київ : Ніка-Центр, 2013. 426 с.

121. Чайка І., Вишневецький Р., Павловський В. Концепції інформаційного суспільства: філософсько-антропологічний аналіз. *Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica»*, 2024. Вип. 18 (95). С. 78-99.

122. Чайка І., Павловський В., Кравченко Р. Освіта протягом життя як загальнолюдська цінність у ХХІ столітті : системний та синергетичний виміри. *Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica»*, 2024. Вип. 19 (96). С. 90-97.

123. Череп А.В., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Череп О.Г. Стратегії протидії кіберзагрозам як фактор забезпечення стійкості національної безпеки у цифрову епоху. *Modern science: multidisciplinary discourses : collective monograph / compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman, Oaks, California : GS Publishing Services*, 2024. С. 56-74.

124. Череп А., Воронкова В., Череп О. Інноваційні європейські практики диджиталізації як ключовий чинник забезпечення соціально-економічної безпеки в умовах глобальних викликів. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 2024. № 3 (53). С. 1-9.

125. Череп А.В., Воронкова В.Г., Череп О.Г., Нікітенко В.О. Штучний інтелект як інструмент забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку. *Ukrainian science and education in the conditions of European integration : collective monograph / S Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov herman Oaks, California : GS Publishing Services*, 2024. С. 39-54.

126. Чоун М. Необхідне і достатнє. Ключ до розуміння найважливіших ідей» / пер. з англ. Мар'яна Мунтянова. Київ : Лабораторія, 2024. 224 с.

127. Шваб К. Четверта промислова революція, Формуючи четверту промислову революцію. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 426 с.

128. Янсіті М., Лахані К. Конкуренція за доби штучного інтелекту. / пер. з англ. Юлії Григоренко. Київ : Форс Україна, 2021. 304 с.
129. Bell D. The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting. N.Y. : Basic books, 1973. 507 s
130. Castells M. The Power of Identity. United Kingdom : Blackwell Publisher, 1997. 461 s.
131. Castells M. End of Millennium. United Kingdom : Blackwell Publishers, 1998. 418 s.
132. Getman A.P., Danilyan O.G., Dzeban A.P., Kalynovskyi Yu.Yu. Modern ontology : reflection on the continuity of cyberspace and virtual reality. *Revista de Filosofía*. 2022. Vol. 39. № 102. P. 78-94.
133. Getman A.P., Danilyan O.G., Sepúlveda J.M., Dzeban O.P., Kalynovskyi Y.Y. Geographical determinism: history and present. *Revista Notas Históricas y Geográficas*. 2023. № 31. P. 303-318.
134. Getman A., Danilyan O., Dzeban A., Kalinovsky Y., Hetman Y. Information security in modern society: Sociocultural aspects. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9. Issue 25. P. 6-14.
135. Danilyan O.G, Dzeban A.P., Kalinovsky Y.Y., Kalnytskyi E.A., Zhdanenko S.B. Personal information rights and freedoms within the modern society. *Informatologia*. 2018. № 51 (1-2). P. 24-33
136. Danilyan, O., Dzoban, O., Kalynovskyi, Y. Digital man as a product of the information society. *Cogito*. 2023. Vol. 15 (1). P. 142-158.
137. Keyes Ralph. The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life. USA : St. Martin's Press, 2004. 272 s.
138. Latour B. Reassembling the Social : An Introduction to Actor-Network-Theory. USA : Oxford University Press, 2005. 304 s.
139. Lasswell H.D. The Structure and Function of Communication in Society. Bryson L. (ed.). *The Communication of Ideas*. New York : Institute for Religious and Social Studies. USA : Harper & Brothers, 1948. P. 37-51.

140. Lepskyi M., Kudinov I., Lepska N., Rustesky A. The impact of metacognitive changes of digitalized consciousness on public administration. *Cuestiones politicas*. 2023. Vol. 41. № 79. Octubre-Diciembre. P. 253-277.
141. Luhmann N. Die Wissenschaft der Gesellschaft. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1990. rev. N.Y., 1966. Vol. 31. № 5. P. 65.
142. Marienko V. Development of India as a globalized digital state and world leader of digitalization. *Financial Strategies of Innovative Economic Development : Proceedings Scientific Publications*. Zaporizhzhia : Publishing House «Helvetica», 2022. № 3 (55). P. 76-85.
143. Marienko V., Voronkova V., Nikitenko V. Informatisation of the digital economy as the main trend of exponential development). *Baltic Journal of Economic Studies*, Latvia : Baltija Publishing, 2023. Vol. 9. № 4 (2023). P. 178-183.
144. Masiuk O., El Guessab K., Sorokina O., Bilokopytova N., Zaika O. Homo Deus and His Way to Happiness: Humanistic and Intercultural Dialogue. *Agathos : An International Review of the Humanities and Social Sciences*. 2023. T. 14. № 2. P. 41-50.
145. Maclup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton, 1962. 436 s.
146. Negroponte N. Being Digital. NY : Knopf, 1995. 256 s.
147. Nikitenko V., Voronkova V., Oleksenko R., Andriukaitiene R., Pyurko V., Khrystovoi D. El concepto de impacto de la Inteligencia Artificial en la Educación Artística: nuevos horizontes para la creatividad, el cambio social, la innovación y el enriquecimiento cultural. *Interacción y perspectiva Revista de Trabajo Social*. 2025. Vol. 15 (1). P. 153-170.
148. Polanyi M. Personal knowledge : Towards a post-critical philosophy. Chicago : Univ. of Chicao press, 1958. 464 s.
149. Porat V. The information economy : Definition and measurement / US dept. of commerce. Wash : US GPO, 1977. 249 s.
150. Poster M. The Mode of Information : Poststructuralism and Social Context. Cambridge : Polity Press, 2013. 208 s.

151. Reich R.B. The work of nations : Preparing ourselves for 21 century capitalism. N. Y : Simon & Schuster, 1991. 178 s.
152. Rule J., Besen Y. The once and future information society. Theory & society. Dordrecht, 2008. Vol. 37. № 4. P. 317-342.
153. Rogers Richard. Digital Methods. USA : The MIT Press, 2013. 288 s.
154. Rybalchenko N., Bilohur S., Oleksenko R., Voronkova V., Verkhovod I. Clusterization tendencies of Ukraine's tourism sphere and way out of the COVID-19 pandemic crisis. *Revista de la universidad de L ZULIA*. 3ª época. Año 12. 2021. № 34. P. 60-75.
155. Shannon Claude E. The Mathematical Theory of Communication. USA : University of Illinois Press, 1949. 117 s.
156. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. USA : Crown Business, 2016. 192 s.
157. Shoshana Z. The Age of Surveillance Capitalism. USA : Public Affairs, 2019. 704 s.
158. Tapscott D. The Digital Economy Anniversary Edition : Rethinking promise and peril in the age of networked intelligence. New York : McGraw Hil, 2014. 448 s.
159. Tapscott D. The Digital Economy : Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York : McGraw Hill, 1995. 432 s.
160. Tararoev J., Horodyska O., Dolska O. From Universe to Society : Developing a Methodological Approach. *Philosophy and Cosmology*. 2025. Vol. 34. P. 93-108.
161. Tim B.-L. Information Management : A Proposal. *Information Management : A Proposal*. Geneva, Switzerland: CERN 1989. 10 s.
162. Trynyak M., Rudenko S. Intersubjectivity by J. Habermas and solidarity by R. Rorty from the comparative perspective of the postmetaphysical discourse. *Humanities studies : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica». 2023. Вип. 16 (93). P. 77-83.
163. Utiiuzh I.G., Sajtarly I.A., Pavlenko N.V. The idea of sociogenesis of

affective structures in modern philosophy and its psychoanalytic premises. *Agathos : An International Review of the Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. 11. Issue 2 (21). P. 31-45.

164. Yuval N.H. *Sapiens: A Brief History of Humankind*. United Kingdom : Jonathan Cape, 2014. 464 s.

165. Floridi L. *The Philosophy of Information*. Kingdom : Oxford University Press, 2011. 495 s.

166. Buyya R., Broberg J., & Goscinski A. *Cloud Computing : Principles and Paradigms*. Hoboken, NJ : Wiley, 2011. 405 s.

167. Ashton K. That 'Internet of Things' Thing. *RFID Journal.*, 2009. № 22 (7). P. 97-114.

168. Haken H. *Synergetics : An Introduction. Nonequilibrium Phase Transitions and Self-Organization in Physics*. USA : Chemistry and Biology, 1977. 325 s.

169. Umberto E.A. *Theory of Semiotics*. USA : Indiana University Press, 1976. 354 s.

170. Schein Edgar H. *Organizational Culture and Leadership*. USA : Jossey-Bass, 1985. 400 s.

171. Toffler Alvin. *Future Shock*. USA : Publisher : Random House, 1970. 505 s.